

**TÜRKİYE'DEN YURTDIŞINA GÖÇ ETMİŞ
BİREYLERİN PSİKOSOSYAL
YAŞANTILARI VE PSİKOLOJİK DESTEK
İHTİYAÇLARININ İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazal EKEN

Eskişehir 2018

**TÜRKİYE'DEN YURTDIŞINA GÖÇ ETMİŞ BİREYLERİN PSİKOSOSYAL
YAŞANTILARI VE PSİKOLOJİK DESTEK İHTİYAÇLARININ İNCELENMESİ**

Hazal EKEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ramazan AKDOĞAN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Temmuz 2018

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Hazal EKEN'in "Türkiye'den Yurt Dışına Göç Etmiş Bireylerin Psikososyal Yaşantıları ve Psikolojik Destek İhtiyaçlarının İncelenmesi" başlıklı tezi 02.07.2018 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Unvanı-Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Dr.Öğr.Üyesi Ramazan AKDOĞAN

Üye : Dr.Öğr.Üyesi Ayşen BALKAYA ÇETİN

Üye : Dr.Öğr.Üyesi Zerrin BÖLÜKBAŞI MACİT

Prof.Dr. Handan EVECİ
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Müdürü

ÖZET

TÜRKİYE'DEN YURTDIŞINA GÖÇ ETMİŞ BİREYLERİN PSİKOSOSYAL YAŞANTILARI VE PSİKOLOJİK DESTEK İHTİYAÇLARININ İNCELENMESİ

Hazal EKEN

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temmuz 2018

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ramazan AKDOĞAN

Günümüzde küreselleşmeyle birlikte kültürlerarası göç modern yaşamın bir parçası haline gelmiş ve bu nedenle de farklı kültürlerden bireylerin bir araya gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Kimi zaman zorunlu kimi zaman da gönüllü nedenlerle kendi ülkesi dışında yaşamaya başlayan bireyler, girdikleri yeni ortamlara ve yeni kültürlere uyum sağlamak durumunda kalmakta bu durum ise bireysel farklılıklar bir yana uyum sürecinde ortak bazı psikolojik güçlüklerin de yaşanmasına neden olmaktadır. Farklı bir kültüre göç etmiş bireylerin ortak olarak yaşadıkları zorluklar temel olarak göç sonucunda yaşanan psikolojik adaptasyon güçlükleri ve buna bağlı olarak yaşanan psikolojik/psikososyal sorunlardır. Göç, her bireyin farklı kişilik özelliklerine sahip olması dolayısıyla her birey için farklı şekilde deneyimlenmektedir. Bu nedenle farklı bir kültürde yaşamaya başlayan bireylerin psikolojik/psikososyal yaşantılarının mümkün olduğunca derinlemesine incelenebilmesi önemlidir. Bu amaç doğrultusunda nitel bir olgubilim çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Türkiye'den yurtdışına göç etmiş 32 katılımcı ile yüz yüze ve telefonda derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir ve elde edilen veriler betimsel ve içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre beş ana tema ortaya konmuştur: göç süreci, toplumsal yaşam, aile yaşantısı, psikolojik yaşantılar ve ihtiyaçlar. Göç sonucu yaşanan olumlu ve olumsuz deneyimlerin, toplumsal ve ailevi yaşantıların, sosyal ve psikolojik desteklerin varlığı gibi etmenlerin uyum sürecini etkilediği görülmektedir. Göçmenlerin ihtiyaç duydukları psikolojik desteği kendi kültüründen veya kültürüne yakın olan bireylerde aradığı ve kültürlerini ve anadilini bilen uzman arayışı içinde oldukları görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kültürlerarası göç, Kültürlerarası Adaptasyon, Psikolojik Yaşantı, Psikososyal Yaşantı, Psikolojik Destek.

ABSTRACT

EXAMINATION OF PSCHOSOCIAL EXPERIENCES AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT NEEDS OF INDIVIDUALS WHO MIGRATED ABROAD FROM TURKEY

Hazal EKEN

Department of Educational Sciences, Guidance and Psychological Counseling Program

Anadolu University, Graduate School of Educational Sciences, July 2018

Advisor: Asst. Prof. Ramazan AKDOĞAN

With globalisation, it has become inevitable for individuals from different cultures to come together. Individuals who have begun to live outside their home country for forced or voluntary reasons have had to adapt to differences over time. While adapting to another culture is a different experience for every individual, there are some common difficulties in the adaptation process. One of the difficulties shared by individuals who have migrated to a different culture is the psychological/psychosocial problems related to the adaptation process. Migration is experienced differently for each individual since each individual has different personality traits. For that reason, it is important to examine the psychological/psychosocial experiences of the individuals who started living in a different culture as deeply as possible. For this purpose, a qualitative phenomenological study has been carried out. In this study, face to face and phone in-depth interviews has been conducted with 32 participants who migrated abroad from Turkey. The obtained data were analyzed using descriptive and content analysis. According to the findings obtained, five main themes are presented: immigration process, social life, family life, psychological experiences and needs. It is seen that the positive and negative experiences resulted from migration process, social and familial experiences, the presence of social and psychological support have an impact on adaptation process. It seems that immigrants are in search of the psychological support they need in the individuals who are from their own culture or a similar culture and they seek for a professional who knows their culture and mother language.

Keywords: Cross-cultural migration, Cross-cultural adaptation, Psychological experience, Psychosocial experience, Psychological support.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmamın tüm aşamaları boyunca bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, uygulanması güç görünen fikirlerle gittiğimde, yapamayacağımı düşünüp panik olduğumda beni destekleyip cesaretlendiren ve kişisel ilgi ve merakım doğrultusunda bir araştırma yapmamı mümkün kılan sevgili hocam Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Akdoğan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen, yüksek lisans eğitimim süresince sabırla ve sevgiyle ihtiyaçlarıma fazlasıyla karşılık veren ve bana yol gösterici olan sevgili annem ve babam Müzeyyen Eken ve Hakkı Eken'e, hayatım boyunca bana en yakın arkadaş olan, uzakta olsa bile desteğini yanımdaymış gibi hissettiğim sevgili ablam Bermal Eken Ulucan'a tüm kalbimle teşekkür ederim.

Veri toplama aşamasında bana evlerini açan, benimle birlikte kapı kapı gezen ve çalışmamı tamamlamamda çok büyük yardımları olan sevgili amcam Hüseyin Eken, sevgili yengem Fatma Eken ve sevgili kuzenim Hilal Eken'e özel teşekkürlerimi sunarım. Veri toplarken Danimarka'da kaldığım süre boyunca bana destek olan Danimarka'daki bütün aileme sevgilerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca yoğun, yorucu ve stresli geçen günlerimde beni neşelendiren, desteğini ve sevgisini her zaman yanımda hissettiğim, en yakın arkadaşım Santiago Fernández García'ya çok teşekkür ederim.

Bu araştırmaya katılan, görüşmeler için vakit ayırıp benimle deneyimlerini paylaşan bütün katılımcılara tek tek teşekkür ederim.

Hazal EKEN

Eskişehir 2018

17.07.2018

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Hazal EKEN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	4
1.2.1. Alt Amaçlar.....	4
1.3. Önem.....	4
1.4. Varsayımlar.....	6
1.5. Sınırlılıklar.....	7
1.6. Tanımlar.....	7
2. İLGİLİ LİTERATÜR.....	8
2.1. Kültürlerarası Adaptasyon Süreci	8
2.1.1. Sosyokültürel adaptasyon.....	10
2.1.1.1. Kültürel etkileşimler ve sosyal psikolojik doğurguları.....	10
2.1.1.1.1. Kültürlenme stresi (Kültür şoku).....	11
2.1.1.2. Kültürlerarası adaptasyon sürecinde sosyal dışlanma ve ayrımcılık algısı.....	13
2.1.1.2.1. Ayrımcılık algısında etnik kimlik faktörü.....	14
2.1.1.3. Kültürlerarası adaptasyon sürecinde dil, kültür ve aidiyet.....	15
2.1.2. Psikolojik adaptasyon	17
2.1.2.1. Psikolojik adaptasyonu etkileyen faktörler.....	17
2.1.2.2. Psikolojik adaptasyon güçlüğü'nün yol açtığı psikolojik problemler.....	18

	<u>Sayfa</u>
2.1.2.2.1. Depresyon.....	20
2.1.2.2.2. Kaygı.....	21
2.1.2.2.3. Psikosomatik belirtiler.....	22
3. YÖNTEM.....	24
3.1. Araştırma Modeli.....	24
3.2. Çalışma Grubu.....	25
3.3. Veri Toplama Aracı.....	32
3.4. Verilerin Toplanma Süreci.....	33
3.5. Verilerin Analizi.....	34
4. BULGULAR VE YORUM.....	37
4.1. Tema 1: Göç Süreci.....	37
4.1.1. Göç nedeni.....	38
4.1.1.1. Siyasi nedenler.....	38
4.1.1.2. Maddi nedenler.....	38
4.1.1.3. Ailevi nedenler.....	38
4.1.2. Göç sürecinde yaşananlar.....	40
4.2. Tema 2: Toplumsal Yaşam.....	41
4.2.1. Arkadaşlık ve sosyal ilişkiler.....	41
4.2.2. Arkadaş seçiminde kriterler.....	43
4.2.3. İş arkadaşlarıyla ilişkiler.....	44
4.2.4. Toplumsal dışlanma ve kabul.....	46
4.2.5. İletişim güçlüğü ve kültürel farklar.....	48
4.2.6. Yerlilerle yaşam farkı.....	49
4.2.7. Kendi kültürünü devam ettirme arzusu.....	51
4.2.8. Farklı bir kültüre uyum çabası.....	53
4.3. Tema 3: Aile Yaşantısı.....	55
4.3.1. Ebeveynlerinden farklı bir kültürde büyüme.....	55
4.3.2. Aileden farklılaşan değerler.....	57
4.3.3. Baskı görme veya kısıtlanma.....	57
4.3.4. Farklı kültürde çocuk yetiştirme.....	57
4.3.4.1. Çocukların mevcut durumuna ilişkin algı.....	58
4.3.4.2. Farklı kültürde çocuk yetiştirmekle ilgili duygular.....	59

4.3.4.3. Çocukların mevcut durumu.....	60
4.3.4.4. Kendi kültüründen kopmasını engelleme çabası.....	61
4.3.4.5. Yabancı kültüre adapte etme çabası.....	62
4.3.5. Evlilik.....	63
4.3.5.1. Kendi kültüründen evlilik.....	63
4.3.5.2. Yabancı biriyle veya orada büyümüş bir Türk ile evli olmak.....	64
4.4. Tema 4: Psikolojik Yaşantılar.....	64
4.4.1. Temel çatışma: kalmak veya geri dönme isteği.....	64
4.4.1.1. Kalma nedeni.....	64
4.4.1.1.1. Kalınan ülkeyle ilgili.....	66
4.4.1.1.2. Türkiye ile ilgili.....	67
4.4.1.1.3. Aileyle ilgili.....	67
4.4.1.2. Türkiye’de yaşama isteği.....	68
4.4.1.2.1. Düşünceler.....	68
4.4.1.2.2. Eylemler.....	69
4.4.1.2.3. Dönme nedeni.....	70
4.4.1.2.4. Türkiye’de yaşamak isteme nedeni.....	70
4.4.1.2.5. Türkiye’de yaşamak isteme koşulu.....	71
4.4.2. Farklı bir kültüre uyumla ilgili yaşantılar.....	71
4.4.2.1. Uyumsal nedenler ve belirtiler.....	71
4.4.2.2. Uyumu bozucu nedenler ve belirtiler.....	72
4.4.2.2.1. Yabancı olmak.....	72
4.4.2.2.2. Özlem.....	74
4.4.2.2.3. Aidiyet.....	74
4.4.2.2.4. Yaşam koşulları.....	75
4.4.3. Diğer psikolojik belirtiler.....	76
4.4.3.1. Göçün erken evrelerindeki psikolojik belirtiler.....	76
4.4.3.2. Yerlilerden kaçınma.....	77
4.4.3.3. Kimlik bocalaması.....	77
4.4.3.4. Psikosomatik etkiler.....	78
4.5. Tema 5: İhtiyaçlar.....	78

	<u>Sayfa</u>
4.5.1. Yabancı bir kültüre uyum ile ilgili ihtiyaçlar.....	79
4.5.1.1. Sosyal ilişki ihtiyacı.....	79
4.5.1.2. Profesyonel destek ihtiyacı.....	80
4.5.1.3. Değişim ihtiyacı.....	81
4.5.2. Psikolojik destek ihtiyacı.....	81
4.5.2.1. Var olan hizmetlerle ilgili.....	82
4.5.2.2. Alınan psikolojik destek ile ilgili duygu ve düşünceler.....	82
4.5.2.3. Psikolojik desteğe ihtiyaç duyma nedeni.....	83
4.5.2.4. Psikolojik destek almama nedeni.....	83
4.5.2.5. Alınacak olan psikolojik destekten beklentiler.....	84
4.2.2.5.1. Ruh sağlığı çalışanından beklentiler.....	84
4.2.2.5.2. Desteğin içeriğinden beklentiler.....	86
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	87
5.1. Sonuç.....	87
5.2. Tartışma.....	87
5.2.1. Tema 1: Göç süreci.....	87
5.2.2. Tema 2: Toplumsal yaşam.....	89
5.2.3. Tema 3: Aile yaşantısı.....	91
5.2.4. Tema 4: Psikolojik yaşantılar.....	93
5.2.5. Tema 5: İhtiyaçlar.....	97
5.3. Öneriler.....	100
5.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler.....	100
5.3.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler.....	101
KAYNAKÇA.....	103
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 4.1. Göç süreci teması ve göç sürecine ilişkin alt temaların şematik gösterimi.....	37
Şekil 4.2. Toplumsal yaşam teması ve toplumsal yaşama ilişkin alt temaların şematik gösterimi.....	42
Şekil 4.3. Aile yaşantısı teması ve aile yaşantısına ilişkin alt temaların şematik gösterimi.....	56
Şekil 4.4. Psikolojik yaşantılar teması ve psikolojik yaşantılara ilişkin alt temaların şematik gösterimi.....	65
Şekil 4.5. İhtiyaçlar teması ve ihtiyaçlara ilişkin alt temaların şematik gösterimi.....	79

1. GİRİŞ

Bu bölümde öncelikle araştırmanın problemi ortaya konmakta daha sonra ise sırasıyla araştırmanın amacı, alt amaçları, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve anahtar kavramlarına ilişkin tanımlar verilmektedir.

1.1. Problem

Günümüzde bir yandan teknoloji ve bilimsel gelişmelere paralel olarak gerçekleşen küreselleşmenin yarattığı başka ülkelerde eğitim ve mesleki gelişim gibi olanakların doğmasına bağlı gönüllü nedenler, diğer yandan da yoksulluk, siyasi durumlar, savaş ve doğal afetler gibi zorlayıcı nedenler farklı kültürlerden insanların bir araya gelmesine ve birlikte yaşamalarına yol açmaktadır. Diğer bir deyişle birbirlerinden çok uzak ve farklı olsalar da günümüz toplumları arasında kimi zaman turist, iş adamı veya öğrenci olarak kimi zaman da mülteci, sığınmacı, göçmen veya sürgün adı altında kültürlerarası göç kaçınılmaz olmaktadır.

Başka bir kültürün hakim olduğu bir ülkeye göç eden kişiler bu kültürün içinde geçici veya sürekli olarak kalmakta ve her iki durumda da farklı derecelerde de olsa içine girdikleri kültürlerden etkilenmektedirler (Berry vd., 2015, s. 310). Her ne kadar göçle birlikte kişilerin kendileri için görece daha olumlu olduğunu düşündükleri yeni ortamlara gidebilme fırsatının olması olumlu bir durum olarak değerlendirilse de göçün hem bireysel hem de sosyokültürel düzeyde çeşitli olumsuz sonuçları da bulunmaktadır. Nitekim kültürlerarası göçün yarattığı adaptasyon (uyum) güçlükleriyle ilgili geniş bir bilimsel literatür olduğu görülmektedir.

Literatürde kültürlerarası adaptasyonla ilgili çalışmalar genellikle, mesleki nedenlerle göç eden veya edecek olan kişilerin çalıştıkları ortama adaptasyon süreci (Black, Mendenhall & Oddou, 1991; Karaeminoğulları, Doğan & Bozkurt, 2009), akademik nedenlerle geçici süreliğine göç eden öğrencilerin akademik ve sosyal anlamda yaşadığı adaptasyon sorunları (Ward, Okura, Kennedy & Kojima, 1998; Kuo & Roysircar, 2006; Wang, Hong & Pi, 2015) ve doğal afet, savaş, sürgün, daha iyi bir yaşam umudu gibi çeşitli nedenlerle zorunlu veya gönüllü olarak (Yılmaz, 2014, s. 1687) kendi ülkesinden ayrılıp başka bir ülkeye temelli göç eden bireylerin karşılaştıkları uyum problemleri ile ilgilidir (Akıncı, 2014; Sili-Kalem, 2016).

Kültürel adaptasyon belli bir zaman içinde gerçekleşen (Ward vd., 1998, s. 280) kimi zaman ise hiç sonlanmayan (Berry, 2006a, s. 52-53) ve hem psikolojik hem de

sosyokültürel düzeyde sonuçları bulunan bir süreçtir (Ward & Kennedy, 1999, s. 660). Bireylerin farklı bir kültürde yaşamaya başladığı an, sosyal destek ağlarının en zayıf olduğu anlardan biridir ve bu koşullarda bireylerin adaptasyon sürecinde zorluklar yaşaması beklendiktir. Adaptasyon sorunlarının zaman içinde azalması beklenmekle birlikte bu dönemde bireyler, yeni kültüre en uzak oldukları konumdadırlar ve sosyokültürel anlamdaki sorunları daha sık yaşarlar (Ward vd., 1998, s. 280). Torbiorn'a (1982'den aktaran Black, Mendenhall & Oddou, 1991, s. 295) göre, yabancı bir ülkede yaşayan kişilerde yeni bir kültürün etkisi, ilk iki yıl boyunca sürer. Başka bir deyişle, yeni bir kültüre adaptasyon sürecinde yaşanan sorunlar zamanla azalmakta ve yaklaşık iki sene içinde, uygun koşullar altında adaptasyon genellikle sağlanmaktadır. Geçici olarak farklı bir kültürde yaşayan kişilerin psikolojik ve sosyokültürel adaptasyon sürecinde ise kişilik özellikleri ile ev sahibi kültürün normları arasındaki tutarsızlıklar psikolojik stresin artmasına neden olmaktadır (Ward & Chang, 1997, s. 530). Kısacası yeni bir kültüre alışabilmek uzun zaman alabilse de yeni kültüre adaptasyon sırasında oluşan psikolojik stresin düzeyi, kişinin kişilik özellikleri ile yeni kültürün normlarının da ortak özellikler göstermesiyle azalabilir.

Çoğu zaman işçi göçlerinde olduğu gibi başlangıçta geçici bir dönem olarak planlanan göç, planlandığı gibi gitmeyebilmekte ve daha uzun süreli bir yaşam biçimine dönüşebilmektedir. Süreç içinde göçmenlerin ailelerinin ve eşlerinin de göç sürecine dahil olması ve bu göçün sürekli hale gelmesiyle birlikte; gurbette olmayla bağlantılı olarak memleket özlemi, zihinsel ve duygusal problemler ortaya çıkmaktadır (Çelik, 2008, s. 106). Memleket özlemi, bulunduğu yere ait hissedememe, geri dönme isteği olmakla birlikte orada kalmak durumunda olunması gibi nedenler bireylerin yaşam memnuniyetini de azaltarak psikolojik adaptasyon sürecini zorlaştırmaktadır. Öte yandan uzun süre kendi memleketi dışında yaşayıp kendi ülkelerine dönen kişilerin de bu sefer kendi ülkelerine adaptasyon zorlukları yaşadıkları belirtilmektedir. Ülkelerine geri dönebilen kişiler artık doğdukları ortama uyum sağlayamadıklarını fark ederek kaygı ve belirsizlik yaşayabilmekte ve bu kişiler hem fiziksel hem de zihinsel olarak yaşamlarını olumsuz etkileyen belirtiler gösterebilmektedirler (Čeněk & Hrabálek, 2016, s. 116). Sonuç olarak bireylerin hem içine girdikleri yeni kültüre kendini ait hissetmemesi hem de kendi kültürlerinden uzaklaştıklarını hissetmeleri sonucunda bu iki kültür arasında sıkışmaları ve buna bağlı olarak da psikolojik bir takım güçlükler yaşamaları olasıdır. Berry (2005, s. 708), bireylerin iki kültür arasında çatışma yaşaması ve adaptasyon

sürecinde başa çıkmaları güç bir durumla karşılaşmalarını kültürlenme stresi (*acculturative stress*) kavramıyla açıklarken; Winkelman (1994, s. 121), farklı bir kültürle karşılaşıldığında bireylerin çeşitli stresörlere bağlı kalması durumunu kültür şoku kavramıyla açıklamaktadır. Oberg (1954, s. 2) ise kültür şokunun belirtilerini gündelik yaşamdaki karşılıklarını ön plana çıkararak aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“Kültür şokunun bazı belirtileri: aşırı el yıkama; su içme, yemek, bulaşık, yatak üzerine aşırı kaygı; görevli veya memurlarla fiziksel temastan korku; dalgınlık, uzaklara boş bakma; umutsuzluk hissi ve kendi milliyetinden uzun süreli ikamet eden kişilere bağımlılık isteği; küçük gecikmeler ve hayal kırıklıklarına karşı öfke krizleri; ev sahibi ülkenin dilini öğrenmede gecikme veya bütünüyle reddetme; aldatılma, soyulma veya yaralanmaya karşı aşırı korku; küçük ağrı ve deri döküntülerine karşı aşırı kaygı ve son olarak, eve geri dönmek, güzel bir fincan kahve ve bir parça elmalı turta almak, köşedeki eczaneye girmek, bir akrabayı ziyaret etmek, gerçekten bir anlamı olan kişilerle konuşmaya duyulan korkunç özlem.”

Hangi kavramla açıklanıyor olursa olsun, bireylerin iki kültür arasında uyum sağlama sürecinde yaşadığı psikolojik bocalama durumu ve bununla birlikte ortaya çıkan psikolojik belirtiler, psikolojik destek ihtiyacı ve bu desteğe ulaşabilme durumları, kültürlerarası adaptasyon sürecinde üzerinde durulması gereken önemli bir konu olarak ön plana çıkmaktadır. Literatürde çoğunlukla sosyolojik bir olgu olarak inceleme konusu yapılan göçün psikolojik sonuçları ya da bireyin yaşamına olan yansımaları önemli oranda göz ardı edilmiş görünmektedir. Göç yaşantısı ile ilgili yetersiz bilimsel verinin olmasının bu yaşantısı olan bireylere verilmesi gereken psikolojik desteğin sınırlı kalmasına ya da hizmet verilse bile bu hizmetin niteliğinin düşük olmasına yol açabileceği söylenebilir. Diğer bir deyişle kültürlerarası göç ile birlikte zorunlu veya gönüllü olarak göç eden bireyler pek çok psikolojik güçlükler yaşarlar ve bu güçlüklerin ortaya çıkma nedenlerini anlamak, psikolojik yardım hizmeti veren uzmanların etkili bir şekilde müdahale edebilmesi ve kültürlerarası adaptasyon güçlükleri yaşayan kişilerin yaşadıkları güçlükleri bütünsel olarak görebilmesi açısından önemlidir.

Bu çalışmada farklı bir kültüre göç etmiş bireylerin kültürlerarası adaptasyon sürecindeki psikolojik/psikososyal yaşantıları ve psikolojik destek ihtiyaçlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışma verileri Türkiye’den çeşitli ülkelere göç etmiş ve hala Türk vatandaşı olan ya da gittiği ülkenin vatandaşlığına geçmiş bireylerden elde edilmiştir. Ancak göçün evrensel etkileri göz önüne alındığında elde edilecek verilerin, kültürel bazda kritik özellikler dikkate alınarak, göç yaşantısı olan farklı kültürden

bireylerin yaşantılarına da açıklık getirmesi beklenmektedir. Bu bağlamda bu araştırmanın temel sorusu farklı bir kültüre göç etmiş olan bireylerin psikolojik yaşantılarının ve bu bağlamdaki ihtiyaçlarının neler olduğudur.

1.2. Amaç

Bu çalışmada göç yaşantısı olan bireylerin göçe bağlı olarak, kendi ülkesi dışında ve/veya farklı bir kültürde yaşıyor olmaktan kaynaklanan bireysel psikolojik/psikososyal yaşantılarının olumlu ve olumsuz yanlarıyla bir bütün olarak ortaya konması amaçlanmaktadır. Göç yaşantısında bireysel farklılıkların ortaya çıkması beklenmekle birlikte, benzer deneyimlerin de ortaya çıkabilmesi mümkündür. Bu nedenle bu araştırmanın sonuçları Türkiye’den yurtdışına göç etmiş bireylerin ve onların yurtdışında doğup büyümüş çocuklarının deneyimlerini anlamak, psikolojik/psikososyal ihtiyaçlarını ortaya koymak, onlara ihtiyaç duydukları desteği sağlayabilmek açısından yön gösterici olabilecektir. Elde edilen nitel bulguların bu kitleyle çalışan veya çalışma ihtimali olan ruh sağlığı profesyonellerine daha geniş bir perspektif sunması hedeflenmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmada kültürlerarası göç yaşantısı olan kişilerin psikolojik/psikososyal yaşantılarının ve göç yaşantısına bağlı olarak oluşan psikolojik destek ihtiyaçlarının neler olduğu bireysel görüşmeler aracılığıyla ortaya konmaya çalışılmaktadır. Çalışmayla, yurtdışında çalışan ve göç yaşantısı olan bireylere psikolojik destek sağlayan uzmanlara bilgi kaynağı olabilecek, öneri niteliğinde bir perspektif ortaya konmak amaçlanmaktadır. Kendi ülkesi dışında yaşayan bireylerin olumlu ve olumsuz yaşantıları ve psikolojik/psikososyal ihtiyaçlarının ortaya konmasıyla birlikte, onlara sağlanacak olan psikolojik desteğin de daha etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara ulaşmak hedeflenmektedir.

1.2.1. Alt amaçlar

- Yurtdışına göç etmiş bireylerin psikolojik/psikososyal yaşantıları nasıldır?
- Yurtdışına göç etmiş bireylerin psikolojik/psikososyal destek ihtiyaçları nasıldır?
- Yurtdışına göç etmiş bireylere psikolojik/psikososyal destek nasıl sağlanabilir?

1.3. Önem

Göç olgusu göçmenlerin aidiyet ve kimlikleri (Yazgan, 2010), göç politikaları (Ulukan, 2013) gibi toplumsal nedenleri ve doğurguları bakımından sosyolojik; stres

faktörleri (Berry, 2006a), yaşam doyumu (Hünler, 2007; Koydemir & Schütz, 2014), psikolojik sıkıntılar ve hastalıklar (Gül & Kolb, 2009; Morowa & Erim, 2014; Jurado vd., 2017) gibi psikolojik sonuçları bakımından ise psikolojik araştırmalara konu olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında göç yaşantısı toplumsal ve kişisel sonuçları olan kapsamlı bir yaşantı olarak değerlendirilebilir. Öte yandan sadece ülkemiz açısından bakıldığında bile yurt dışında yaşayan insan sayısının milyonlarla ifade edildiği göz önüne alındığında, göç ile göçün sosyal ve kişisel sonuçları, üzerinde durulmaya değer bir alan olarak görülmektedir. Buna karşın ülkemizde göç olgusu üzerine Hünler (2007), Gül ve Kolb (2009), Yazgan (2010), Akıncı (2014) ve Koydemir ve Schütz (2014) olmak üzere çeşitli araştırmacıların çalışmaları dikkat çekmekle birlikte söz konusu çalışmaların her biri göçle ilgili farklı psikolojik ya da psikososyal boyutlara değinmekte ancak göçü tüm boyutlarıyla resmetmekte yetersiz kalmaktadırlar. Sothorik ve McWilliams (2011, s. 72-73), A.B.D.'de yaşayan Türk göçmenlerin psikolojik sıkıntılarının kaynakları, psikolojik destek kaynakları ve psikolojik destek servislerinden beklentilerine yönelik nitel bir çalışma gerçekleştirmiştir ve yaşanan psikolojik sıkıntıların gurbette olma, dil yetersizliği, göçmenlik statüsüyle ilgili sorunlar yaşama, yeni kültüre uyum sorunları ve maddi sorunlardan kaynaklandığını ortaya koymuştur. Ancak, bahsedilen araştırmada katılımcıların hepsi Türkiye doğumlu olup araştırma odağı göçmenlerin psikolojik ihtiyaçlarını ve psikolojik destek almasını engelleyen kaynakları bulmaya yöneliktir (Sothorik & McWilliams, 2011, s. 68). Bulgular oldukça değerli olmakla birlikte, yurtdışında yaşayan Türklerin psikolojik yaşantı ve ihtiyaçlarını daha derinlemesine ve farklı jenerasyonları da kapsayan bir araştırma ile açıklamaya çalışmanın gerektiği düşünülmektedir.

Göçün psikolojik boyutlarına yönelen araştırmaların göç yaşantısı olan bireylerin psikolojik problemlerini ayrı ayrı ortaya koymada değerli bulgulara ulaştıkları söylenebilir. Söz gelimi Hünler, (2007, s. 91) göçmenlerin algıladıkları ayrımcılığın yüksek olmasının depresyon, kaygı ve psikosomatik yakınma düzeylerinin de artmasına neden olduğunu ve psikolojik problem yaşama riskinin kadınlarda ve düşük bağımsız benlik yapısına sahip kişilerde daha yüksek olduğunu ortaya koyarken; Jurado ve arkadaşları, (2017, s. 47-53) göçmenlerde yaygın psikolojik problemlerin göç öncesi travmatik deneyimler, düşük uyum düzeyi, aileden uzakta olma, sosyal desteklerin yetersizliği ve algılanan ayrımcılığın yüksek olması gibi nedenlere bağlı olarak ortaya çıktığını öne sürmekte; Morowa ve Erim, (2014, s. 9518) ise göçmenlerin kültürlerarası

adaptasyon sürecinde her iki kültüre yüksek düzeyde adaptasyonun depresif belirtilere karşı koruyucu bir faktör olduğuna ilişkin bulgular sunmaktadırlar. Bununla birlikte bu bulguların bireylerin göçe ilişkin yaşantılarını bir bütün olarak ortaya koymada yetersiz kaldıkları söylenebilir. Bu durumun büyük oranda araştırmacıların kullandıkları metodolojik yaklaşımdan (nicel) kaynaklı olduğu ileri sürülebilir. Nitekim nicel yaklaşımların nitel yaklaşımlara göre önemli eksikliklerinden birisi incelenen olguyu bir bütün olarak ortaya koymada yetersiz kalmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 56). Bu nedenle bu araştırma ile göçmenlerin psikolojik/psikososyal yaşantıları ve psikolojik destek ihtiyaçlarını anlamaya yönelik nitel bir çalışma yapılarak var olan durumun mümkün olduğunca açık ve derinlemesine bir şekilde incelenmesinin ve göçmenlerin psikolojik/psikososyal ihtiyaçlarına yönelik literatürdeki boşluğun doldurulmasının mümkün olacağı düşünülmektedir.

Göçle ilgili psikolojik araştırmaların büyük çoğunluğu bireylerin göçe bağlı psikolojik yaşantılarını kısmi olarak ortaya koysa da bu sorunlara katılımcıların gözünden çözüm getirmede de yetersiz kalabilmektedir. Bu araştırmada nitel araştırma deseninin kullanılmasının en önemli nedenlerinden birisi; doğrudan göç yaşantısı olan bireylerin görüşlerine başvurarak göç yaşantısını tüm boyutları ile ortaya koymak ve göç yaşantısına bağlı psikolojik sorunlara katılımcıların gözünden çözüm önerisi geliştirmektir.

Bire bir ve derinlemesine yapılan, yönlendirici olmayan görüşmelerle göçmenlerin içinde bulundukları duruma dair kendi algı ve izlenimlerini paylaşmasının ve onların psikolojik ihtiyaçlarına yönelik bilgi edinmenin, onlara sağlanan psikolojik destek hizmetlerinin iyileştirilme çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda Türkiye’den Avrupa ülkelerine göç etmiş bireylerin psikolojik/psikososyal yaşantılarını ve ihtiyaçlarını anlamanın alanda çalışan ruh sağlığı uzmanlarına ışıktutacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Görüşme formunun katılımcıların psikolojik/psikososyal yaşantılarını ortaya koyduğu, araştırmacının katılımcılara soruları açık ve net bir şekilde ilettiği ve katılımcıların bireysel görüşmede sorulan soruları içtenlikle ve doğru biçimde yanıtladıkları varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma, yalnızca ulaşılabilen ülkelerde yaşayan 18 yaş ve üstü katılımcılarla sınırlıdır.

Bu çalışmada elde edilen bulgular görüşme formu aracılığıyla elde edilen bilgiler ile görüşmeyi gerçekleştiren araştırmacının görüşme tekniği ve becerileri ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Kültürlerarası Göç: Bu çalışmada kültürlerarası göç kavramıyla yerleşik hayat sürdüğü ülkeden daha farklı bir ülkeye veya kendi kültüründen daha farklı bir kültürün yaşandığı bir ülkeye çalışmak, eğitim almak, evlilik, ailevi nedenler veya çeşitli maddi veya toplumsal zorunluluklardan kaynaklı olarak yaşanan göç kast edilmektedir.

Adaptasyon: Adaptasyon, bireyin veya grubun dışarıdan gelen taleplere göre belirli ve sabit değişiklikler yapması durumudur (Berry, 2005, s. 709).

Kültürlerarası Adaptasyon: Farklı kültürlerden bireylerin ilk elden etkileşiminden kaynaklanan değişim süreci sonucunda her iki kültürün de bir arada sorunsuz işlediği bir bütün oluşturulmasıdır (Redfield, Linton & Herskovits, 1936, s. 152).

Psikolojik Yaşantılar: Bireylerin duygusal ve bilişsel yaşantılarıdır. Bu çalışmada göçmenlerin psikolojik yaşantıları, göçmen bireylerin göç deneyimi sürecindeki içsel yaşantıları olarak ele alınmaktadır.

Psikososyal Yaşantılar: Psikososyal yaşantılar bu çalışmada göçmenlerin içinde bulundukları toplumdaki tutum ve davranışlarına bağlı olaylarla ilgili sosyal-psikolojik deneyimleri olarak ele alınmaktadır.

Psikolojik Destek: Bu çalışmada psikolojik destek ile göç yaşantısı olan bireylerin yaşadıkları kişisel güçlükleri aşmak amacıyla aldıkları/almayı düşündükleri, psikolojik danışman, psikolog veya psikiyatrist gibi ruh sağlığı çalışanları tarafından sağlanan destek hizmeti kast edilmektedir.

2. İLGİLİ LİTERATÜR

Son zamanlarda uluslararası göç eden bireylerin etnik ve kültürel anlamda yaşadıkları deneyimleri anlamaya yönelik, kültürlenme konusuyla ilgili çalışmalar önem kazanmıştır (Trimble, 2003, s. 5). İki kültürün, her iki kültürde de birbirine benzeme amaçlı bazı değişimlerin gerçekleşmesi koşuluyla, birbiriyle etkileşim haline geçmesi kültürlenme, kültürlenmenin uzun süreli duygusal, davranışsal ve bilişsel değişime yol açan etkileri ise adaptasyon olarak tanımlanmakta (Sam, 2006, s. 16-17) ve adaptasyon kültürlenme sürecinin sonuçlarından biri olarak ele alınmaktadır (Redfield, Linton & Herskovits, 1936, s. 152). Kültürlenme kavramı, grupların etkileşimi sonucu ortaya çıkan kültürel değişimleri ifade ederken; psikolojik kültürlenme ve adaptasyon, bireylerin kültürlenme deneyimi sonucunda oluşan psikolojik değişimler ve nihai sonuçlara karşılık gelmektedir (Berry, 1997, s. 6). Bu nedenle, başka bir ülkeye kalıcı olarak göç etmiş ve uzun yıllardır orada yaşayan göçmenlerin kültürlenme deneyimi sonucunda yaşadığı duygusal, davranışsal ve bilişsel değişimleri kültürlerarası adaptasyon süreci altında incelemek mümkündür.

Literatüre bakıldığında kültürlerarası göç ve göçün doğurgularının sosyolojik/sosyal psikolojik ve psikolojik olmak üzere farklı süreçlerle ilişkili olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bu bölümde ilgili literatür bu temel belirleme ışığında verilmektedir.

2.1. Kültürlerarası Adaptasyon Süreci

Kültürlerarası adaptasyon, bireylerin farklı bir kültürde yaşamaya başlaması sonucu yeni kültürün gerekliliklerine uyum sağlama sürecidir ve her zaman için tam bir uyumu temsil etmeyebilir (Berry, 2005, s. 709). Adaptasyon kimi zaman bireylerin yeni yaşamlarını kolaylıkla idare edebildikleri iyi bir adaptasyon, kimi zamansa içine girdikleri yeni toplumda yaşamlarını sürdürmeyi başarmakta güçlük çektikleri zayıf bir adaptasyon şeklinde görülebilir (Berry, 2006a, s. 52-53). Berry (2005, s. 709), adaptasyonun güçlü/iyi ya da zayıf/kötü olmasını bireyin girdiği yeni kültür karşısındaki tutumuna bağlamaktadır. Buna göre birey adaptasyon sürecinde; bazen çevresine benzemeye, bazen çevresini değiştirmeye bazen de her iki durumdan da kaçınmaya çalışır ve iyi bir adaptasyon sonucunda bireyler içinde bulundukları toplumda hayatlarını daha kolaylıkla sürdürürler.

Kültürlerarası adaptasyon süreci, psikolojik ve sosyokültürel düzeyde sonuçlar doğuran karmaşık bir olgudur. Kültürlerarası adaptasyon sürecinin psikolojik düzeydeki sonuçları bireylerin iyi oluş ve memnuniyet duygusu gibi psikolojik yaşantılarıyla ilgiliyken, sosyokültürel düzeydeki sonuçları yeni sosyal düzene uyum sağlama ve alışma becerileriyle ilgilidir (Ward vd., 1998, s. 279). Bu bağlamda psikolojik ve sosyokültürel adaptasyon süreçleri bazı yönlerden birbirine benzemekte bazı yönlerden ise birbirinden farklılaşmaktadır. Ancak benzerlik ve farklılıklarına rağmen psikolojik ve sosyokültürel adaptasyon kültürlerarası adaptasyonun farklı bileşenleri olarak birbirleriyle iç içe geçmiş görünmektedir.

Sosyokültürel açıdan bakıldığında, etnik ve kültürel benzerlik gibi bireylerin başka bir kültüre geçiş aşamasını kolaylaştıran kaynaklarının olması sosyokültürel adaptasyon konusundaki problemlerin oluşumunu azaltmaktadır (Ward & Kennedy, 1999, s. 667). Nitekim kişinin aldığı sosyal destek, kültürlerarası adaptasyon sürecinde oluşan stresi ve gerilimi azaltarak duygusal destek sağlamaktadır (Mao & Liu, 2016, s. 35). Bir başka deyişle, uyumu kolaylaştırıcı sosyal destek kaynaklarının varlığı ve kültürlerin birbirine olan benzerliği, sosyokültürel anlamda adaptasyon problemlerinin daha az yaşanmasını sağlamaktadır. Buna karşın, sosyokültürel adaptasyondan bütünü farklı olmamakla birlikte, psikolojik adaptasyonda kişinin yaşam doyumu, yaşadığı psikolojik problemler (depresyon, anksiyete, psikosomatik belirtiler) ve özgüven düzeyi gibi kişisel eğilimleri veya özellikleri daha fazla ön plana çıkmaktadır (Berry, Phinney, Sam & Vedder, 2006, s. 311-312).

Birey bazında doğrudan sonuçlara bakıldığında sosyokültürel ve psikolojik adaptasyonun birbirlerinden etkilendiği söylenebilir. Nitekim toplumun üyeleriyle olumlu ilişkiler kurmak ve günlük yaşamda karşılaşılan sorunlarla baş edebilmek, bireylerin psikolojik iyi oluşlarını ve yaşam doyumlarını olumlu açıdan etkileyeceği gibi, psikolojik açıdan iyi hisseden bireylerin kişilerarası ilişkilerinin olumlu olması ve günlük yaşam görevleri gerçekleştirmeleri de daha kolay olacaktır (Ataca & Berry, 2002, s. 14). Bu çalışmada, kültürlerarası adaptasyon sürecinin sonuçları olan sosyokültürel ve psikolojik adaptasyon süreçleri, literatür ışığında ilgili bazı başlıklar altında incelenmektedir. Ancak, belirtildiği üzere, kimi zaman sosyokültürel adaptasyon sürecinin psikolojik yansımaları kimi zaman ise psikolojik adaptasyon sürecinin sosyokültürel adaptasyon sürecine yansımaları bir arada verilmektedir.

2.1.1. Sosyokültürel adaptasyon

Sosyokültürel adaptasyon, bireyin sosyal yaşama uyum süreci ile ilgilidir. Bu nedenle bireylerin toplumsal kurallara, yaşanan yerin dil ve kültürüne uyumu ve yerlilerle etkileşimleri gibi sosyal yaşama uyum becerileri sosyokültürel adaptasyon süreciyle ilişkilidir. Aşağıda, literatürde sosyokültürel adaptasyon sürecinde önemli olduğu düşünülen bazı kavramlara ve ilgili araştırma bulgularına yer verilmektedir.

2.1.1.1. Kültürel etkileşimler ve sosyal psikolojik doğurguları

Göçmen bireyler, azınlık gruplar olarak baskın gruplarla günlük yaşamlarında iş yerlerinde, okullarda, parklarda, kafe ve restoran gibi ortak yaşam alanlarında sıklıkla bir araya gelerek farklı düzeylerde etkileşim kurmaktadır. Adaptasyon sürecinde göçmenlerin baskın gruba ait bireylerle ne derece iletişime geçeceği ve kendi kültürlerini koruma konusunda ne kadar istekli oldukları kadar baskın grubun bu duruma karşı tutumları da önemlidir. Nitekim karşılıklı bir uyumu sağlayabilmek açısından iki grubun da birbirinin kültürel farklılıklarıyla yaşamayı kabul etmesi gerekmektedir (Berry, 2001, s. 619). Özellikle büyük ve farklı milletlerden insanların yaşadığı ülkelerde, tek bir kültürün varlığından söz etmek pek mümkün değildir. Bu noktada Berry'nin (1974, s. 19-20) ortaya koyduğu ve genel olarak kimlik, birlik ve seçim özgürlüğünün olup olmaması durumlarını temsil eden kültürlenme stratejileri önem kazanmaktadır. Bu kavramla, iki farklı kültüre ait gruplar arasındaki ilişkiler kültürel bağlamda incelenmektedir.

Kültürlenme, farklı kültürlerden bireylerin ilk elden ve süreklilik gösteren teması sonucunda esas kültürde veya her iki kültürde de bazı değişimlerin gerçekleşmesi durumudur (Redfield, Linton & Herskovits, 1936, s. 149). Berry (1997, s. 9-10; 2006b, s. 35), etnik kültüre ait grup ve baskın gruplar arasında kültürel bağlamdaki gruplar arası ilişkilerde bazı kültürlenme durumlarını ortaya koymuştur. Baskın olmayan etnik grubun; diğer kültürlerle her an etkileşim halinde olmayı isteyip ve kendi kültürünü sürdürmekle ilgilenmediği durumu “asimilasyon”, kendi kültürüne bağlı kalıp diğer kültürlerle etkileşimden kaçınıldığı durumu “ayrılma”, iki kültüre de ilgi duyulup günlük yaşamda diğer kültürlerle de etkileşime geçilen durumu “entegrasyon” ve kültürü devam ettirebilmenin mümkün olmadığı veya kişi tarafından istenmediği durumlarda hiçbir kültürle ilgilenilmemesi durumunu “marjinallik” olarak tanımlamıştır. Diğer yandan baskın olan kültürden olan grubun; baskın olmayan grup için asimilasyon stratejisini savunması durumunu “erime potası”, bu durumu etnik gruba baskı ile yaptırmaya çalıştığı

durumu “düdüklü tencere”, etnik grup için ayrılma stratejisini benimseyerek bunun için baskı kurduğu durumu “ayrımcılık”, etnik grup için marjinalite stratejisini benimseyerek bunun için baskı kurduğu durumu “dışlama” ve son olarak, entegrasyonu ve kültürel çeşitliliği kabul edip desteklediği durumu “çok kültürlülük” olarak tanımlamıştır.

Kültürlenme stillerine yakından bakıldığında bireylerin psikolojik uyumlarının ne şekilde olacağının da birer göstergesi oldukları görülebilir. Nitekim kültürlerarası adaptasyon sürecinde entegrasyonu sağlayan kişiler çoğunlukla uyumu daha iyi sağlarken, marjinalleşenler en az uyum sağlayanlar olmaktadır (Berry, 2006a, s. 53) ve her iki kültüre de yüksek uyum gösteren bireylerin depresyon belirtilerinin diğerlerine göre daha az olduğu ortaya konmuştur (Morawa & Erim, 2014, s. 9515). Benzer biçimde entegrasyon sonucu bireyler daha az psikolojik stres yaşarken, asimilasyon sonucu bireyler daha az sosyal güçlük yaşamaktadırlar (Ward & Rana-Deuba, 1999, s. 435). Bir başka deyişle iki kültürle de etkileşime geçerek bir denge kuran bireyler psikolojik olarak daha az problem yaşamakta ancak sadece baskın kültürü benimseyen bireyler, baskın toplumun değer ve kültürüne uyumlu yaşadıkları için sosyal anlamda daha az problemle karşılaşmaktadırlar. Araştırmalar baskın toplumdan ayrılan veya asimile olan göçmenlerin yüksek düzeylerde kültürlenme stresi (kültür şoku) yaşadığını, entegre olan göçmenlerin ise düşük stres düzeyine sahip olduğunu göstermektedir (Berry vd., 1987, s. 505). Winkelman (1994, s. 123), kültür şokuyla baş etmenin bireyin asimile olması yerine uyum sağlaması (kültürlenme) ve yerel kültürü anlaması şeklinde gerçekleştiğini öne sürer. Kısacası kültür şoku, ancak bireylerin iki kültürü de dengeli bir şekilde benimsemesiyle aşılabılır.

2.1.1.1.1. Kültürlenme stresi (Kültür şoku)

Yeni bir kültüre adaptasyon sürecinden geçen bireylerin psikolojik sağlık ve iyi oluşlarındaki azalma, kültürlenme stresi olarak tanımlanmaktadır (Lueck & Wilson, 2010, s. 48). Bu bakımdan kültürlenme stresi yaşayan bireylerin bu stresle baş edemedikleri durumda zaman içinde psikolojik sağlıklarının da zarar göreceği söylenebilir. Kültürlenmenin psikolojik adaptasyon boyutunu, davranışlarını yeni bir kültürel bağlama uygun bir şekilde ayarlama olarak tanımlayan Berry (1997, s. 13), adaptasyon sürecinde bireyin kendi kültüründen getirdiği ve yeni kültüre uygun olmayan bazı davranışlarını bırakmak durumunda kalmasının kültürel çatışmaya dolayısıyla da kültürlenme stresine yol açtığını belirtmektedir.

Kültürlenme stresi sosyal, ekonomik ve psikolojik pek çok faktörle ilişkili olarak ele alınmaktadır. Örneğin algılanan ayrımcılığın yüksek oluşu, göçmen bireyin kendi ailesinden farklı değer ve inançlara sahip olması ve aile bağlarının kopuk oluşu gibi faktörler yüksek kültürlenme stresiyle ilişkiliyken, o ülkede doğmak ya da erken yaşta göç etmiş olmak veya ekonomik durumundan memnun olmak gibi faktörler düşük kültürlenme stresiyle ilişkilidir (Lueck & Wilson, 2010, s. 54). Almanya’da yaşayan Türk kökenli gençlerle yapılan bir çalışma sonucunda, iyi bir kültürel adaptasyon sürecinde iki dillilik, iki kültürlü kimlik ve Almanya’da doğmuş olma gibi faktörlerin kültürlenme stresinin düşük olmasında önemli bir rol oynadığı belirlenmiştir (Gül & Kolb, 2009, s. 142). Benzer biçimde A.B.D. ’de yaşayan Asya kökenli göçmenlerle yapılan bir çalışmada ise, iki dilli olmanın kültürlenme stresini azalttığı bulunmuştur. Araştırmaya göre bu durum, iki dilli bireylerin kendi topluluklarının dışında sosyal ağlar kurabilmelerine yardımcı olmasıyla ve yanlış anlaşılma olasılığının daha az olmasıyla açıklanmıştır (Lueck & Wilson, 2010, s. 53). Başka bir deyişle, kişilerin çok kültürlü ortama uyum sağlayabilmesi için iki kültürün de varlığını kabul edip yaşadıkları topluma ve kendi kültürlerine ait değerlere yaşamında birlikte yer vermesi ve yaşadıkları toplumda sosyal ağlar kurabilmeleri önemlidir. Bu bulgulardan yola çıkıldığında, bireylerin kendi değer ve algılarının yanında sosyal ilişkilerinin de kültürlenme stresini etkilediği görülmektedir. Sosyal ilişkiler, temelde aile ilişkilerinden ve aile bağlarından başlayarak, toplumsal ilişkilere doğru uzanmaktadır.

Kültürlenme stresinin yüksek oluşunda göçle birlikte ortaya çıkan travmatik yaşantıların da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bireylerin göçle birlikte sosyal rollerini ve uğraşlarını kaybetmesi, yeni sosyal ağlar oluşturmak zorunda kalmaları veya ailelerinden ayrılmak durumunda kalmaları birey için travmatik etkileri olan ve uzun vadede psikolojik sorunlara yol açan faktörler olarak nitelendirilmektedir (Balls-Organista, Organista & Kurasaki, 2003, s. 146). Bu bağlamda ait olmadığı veya kendini ait hissetmediği bir kültüre uyum sağlaması beklenen bireyin kültürel adaptasyon sürecinin daha stresli olacağı söylenebilir. Daha önce de sözü edildiği gibi kültürel adaptasyon sadece göç yaşantısı olan bireylerin kendi geçmişleri veya yaşantılarıyla ilişkili değildir. Bu süreç baskın kültürdeki bireylerin veya bütünüyle toplumun da göçmenlere ilişkin tutumlarıyla ilişkilidir. Bu noktada ayrımcılık ve/veya dışlanma kavramları ön plana çıkmaktadır.

2.1.1.2. Kültürlerarası adaptasyon sürecinde sosyal dışlanma ve ayrımcılık algısı

Şu ana kadarki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere kültürlerarası adaptasyon süreci baskın olmayan gruplar için zorlayıcı ve strese yol açan bir durumdur. Bununla birlikte baskın kültürden olan grubun izlediği stratejinin de kültürlerarası adaptasyon sürecini etkilediği görülmektedir. Örneğin kendi ülkesinden savaş veya insan hakları ihlalleri gibi nedenlerle ayrılmak zorunda kalan kişilerin bir de göç ettikleri yerde yaşadıkları ayrımcılık, etiketlenme gibi nedenlerle yer değişikliği yapmak zorunda kalmaları psikolojik sorunları beraberinde getirmektedir (Warfa vd., 2006, s. 504). Diğer bir deyişle uyum sağlamaya istekli olduğu yeni kültüre ait toplum tarafından kabul edilmeyip dışlanan ve ayrımcılığa maruz kalan kişilerin de benzer biçimde kültürel adaptasyon süreçlerinin daha stresli olacağı söylenebilir. Bu noktada bireylerin dışlanma, ayrımcılığa maruz kalma algılarının kültürlerarası adaptasyon sürecinde yaşanan zorlukların önemli bir göstergesi olduğu ileri sürülebilir. Nitekim göçmen gençlerle yapılan çalışmalarda entegrasyon veya asimilasyonu sağlayan bireylerin toplum içinde daha az ayrımcılığa uğradıkları ve bu nedenle kültürlerarası adaptasyonu daha kolay sağladıkları görülmüştür (Berry & Sabatier, 2010, s. 199).

Dışlanma, çok sayıda ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yan anlamlar ve boyutlarla yüklü bir terim olarak kabul edilmektedir (Sapancalı, 2005, s. 23). Farklı kültürden insanların bir arada olduğu toplumlarda, sosyal ve kültürel anlamda dışlanmanın belirgin bir şekilde gözlenebileceği söylenebilir. Byrne (2005, s. 144), çok boyutlu bir kavram olan sosyal dışlanmanın en önemli boyutlarından birinin kültür olduğunu ifade etmektedir. Sosyal dışlanmaya maruz kalan kişiler veya gruplar, yaşadıkları toplumun dışında tutulurlar ve fiziksel, ruhsal, toplumsal anlamda bir engellenmişlik yaşarlar (Sapancalı, 2005, s. 29). Farklı dini, siyasi, etnik kökenlerden göç alan bölgelerde, göçmenlerin nasıl karşılandığı ve ne kadar “yabancı” olduğu, göçmenlerin dini, siyasi, etnik kökeni gibi özelliklerine göre şekillenebilmektedir (Man, 2016, s. 1164). Bu türden farklılıklara bağlı olarak göçmenlerin, dışlanma ve ayrımcılıkla karşılaşma olasılıkları yüksek olsa da asıl önemli olan göçmenlerin dışlandıklarına ilişkin algısıdır. Diğer bir deyişle baskın olan grup tarafından kabul edilmediğini düşünen göçmenlerin o kültüre uyum sağlama süreci de zor olacaktır (Akıncı, 2014, s. 34). Sonuç olarak farklı kültürel geçmişe sahip olmak bir yandan bireylerin somut olarak içine girdikleri yeni kültür ve toplum tarafından dışlanmalarına yol açmakta diğer yandan ise gerçekte öyle olmasa da bireylerin kendilerini dışlanmış hissetmelerine yol açmaktadır.

2.1.1.2.1. Ayrımcılık algısında etnik kimlik faktörü

Ayrımcılık algısında etnisite önemli bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Nitekim etnik kimliğine güçlü bir şekilde bağlı olan göçmenlerin, kültürlerarası adaptasyon sürecinde kendi etnik gruplarına karşı bir dışlanma algısına kapılmasının sonucunda psikolojik olarak diğer göçmenlere göre daha olumsuz etkilendikleri ileri sürülmektedir (Noh vd., 1999, s. 196). Bir başka deyişle, oldukça önemsendiği etnik kimliği yüzünden dışlandığını hisseden göçmenlerin, başka bir kültüre uyum sağlama açısından da daha dirençli olacağı söylenebilir. Örneğin, göçmen ailelerin ergen çocukları ile yapılan bir araştırmada, aynı etnik kökene sahip (Türk) ama farklı ülkelerde (İsveç ve Norveç) yaşayan ergenlerin psikolojik adaptasyonlarının farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Sonuçlara göre Norveç'te yaşayan Türklerin algıladıkları dışlanmanın daha yüksek olduğu ve bununla ilişkili olarak daha düşük benlik saygısına sahip oldukları ve daha çok psikolojik problem yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca bu bireylerin Türk kimliğine daha uzak oldukları ve marjinalleşme düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir (Virta, Sam & Westin, 2004, s.19). Kimi araştırmalar etnik ayrımcılık algısının bireylerin psikolojik belirtiler göstermesini de tetiklediğini ileri sürmektedir. Araştırmalar göçmen gençlerin ayrımcılığa uğradıklarına dair bir algı oluşturdıklarında öz yeterlilik ve özsaygılarının azaldığını ve daha fazla depresif belirtiler göstermeye başladıklarını göstermektedir (Briones, Verkuyten, Cosano & Tabernero, 2012, s. 30). Öte yandan yüksek algılanan ayrımcılık düzeyi ve düşük uyum düzeyi beraberinde depresif belirtileri de ortaya çıkarmaktadır (Finch, Kolody & Vega, 2000, s. 309). Bu noktada, psikolojik adaptasyonları zayıf olan ve daha çok psikolojik problemler yaşayan gençlerin algıladıkları dışlanma düzeyinin de yüksek olması dikkat çekmektedir. Algılanan dışlanma düzeyinin yüksek olması, beraberinde pek çok psikolojik problemi getirebileceği gibi, kişinin bulunduğu kültüre uyum sağlama sürecini de sekteye uğratmaktadır. Öyle ki, göçmen çocuklarının sosyal ortamlarda dışlandıklarına ve kendilerine karşı mesafeli olunduğuna ilişkin algılarıyla birlikte topluma karşı bir öfke geliştirmeleri de mümkündür (Çelik, 2008, s. 121).

Algılanan ayrımcılığın kaçınılmaz bir sonuç olarak bireyin psikolojik ve sosyokültürel adaptasyonunun da zayıf olmasına neden olduğu ve algıladıkları ayrımcılığın yüksek olmasının onların kendi etnik gruplarından kişilerle temas eğilimlerinin artmasına neden olacağı belirtilmektedir (Berry, Phinney, Sam & Vedder,

2006, s. 322). Bu nedenle ayrımcılığa uğrayıp dışlandıklarına dair algıları olan bireylerin yaşadıkları toplumdan uzaklaşarak sadece kendi kültüründen insanlarla sosyal bağlar geliştirmeye çalışacağı ve bu durumun onların bulundukları topluma yabancılaşmasına neden olacağı söylenebilir. Öte yandan yapılan bir çalışmada İspanya'ya göç eden Fas ve Ekvador kökenli göçmenlerin zaman içinde algıladıkları ayrımcılığın azaldığı bulunmuş ve bu durum, farklı bir kültürde ikamet süresi arttıkça bireylerin baskın kültüre daha çok adapte olmasıyla açıklanmıştır (Briones, Verkuten, Cosano & Tabernero, 2012, s. 35). Sonuç olarak farklı bir kültürde yaşayan kişilerin o kültüre sosyokültürel adaptasyonu, dışlanma algılarıyla da yakından ilişkilidir. Kişiler, dışlandıklarını algıladıkları topluma ve kültüre uyum sağlamakta zorlanırken, o kültüre uyum sağladıkça da algıladıkları dışlanma düzeyleri azalmaktadır.

Bireylerin kendini içinde bulundukları topluma ait hissetmesi ve kendi kültürüyle yeni kültür arasında denge kurabilmesine yardımcı olan en önemli faktörlerden biri de dil faktörüdür. Yaşanılan ülkenin diline hakimiyet, bireylerin kendilerini daha rahat ifade etmesi ve yabancılık çekmemesi açısından son derece önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

2.1.1.3. Kültürlerarası adaptasyon sürecinde dil, kültür ve aidiyet

Kültürlerarası adaptasyon sürecinde özellikle göç edilen ülkede doğup büyüyen göçmen çocuklarında iki dillilik de kültürel aidiyet ve adaptasyon sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (Gül & Kolb, 2009, s. 142). Göçmenlerin dil yeterlilikleri ile ilgili yapılan bir çalışmada Hollanda'da yaşayan, oranın dilini konuşabilme becerisi yetersiz olan Türk ve Faslı göçmenlerin daha çok psikolojik stres yaşadıkları bulunmuştur (Fassaert vd., 2011, s. 137). Göçmenlerin yaşanılan ülkenin dilini konuşmada yeterli oluşlarından çok, kendilerini o dili konuşmada ne kadar yeterli algıladıkları, yaşadıkları psikolojik stres düzeyini ve memnuniyet düzeylerini etkileyebilir. Nitekim, yaşanılan ülkede doğmuş olma, o ülkenin dilini konuşmada yeterli olduğu algısı, yüksek eğitim seviyesi ve genç olma gibi faktörlerin, göçmen bireylerin yaşam doyumuna olumlu katkıları olduğu bulunmuştur (Koydemir & Schütz, 2014, s. 215).

Evde konuşulan dil ile dışarıda konuşulan dilin farklı olması veya evde yaşanılan ülkenin dilinin kullanılmasıyla göçmen çocuklarının kendi ana dillerini ya çok az bilmesi ya hiç bilmemesi gibi durumlar da söz konusu olabilmektedir. Bu gibi durumlarda göçmen çocuklarının kültürel kimlikleri konusunda kafa karışıklığı yaşamaları da

mümkünken, topluma uyum sağlama konusunda yaşanan yerde doğup büyümüş olmak ve oranın dilini anadili gibi bilmek, uyumu kolaylaştırıcı bir faktör olarak düşünülebilir. Örneğin, Almanya’da yaşayan Türk kültürüyle bağlantılı gençlerle yapılan bir araştırma sonucunda, iki kültürlü olduğunu belirten katılımcıların %65’inin Almanya doğumlu olduğu, diğer yandan Türk kültürü ve dili ile daha yakın bağa sahip olduğunu belirten katılımcıların ise %82’sinin Türkiye doğumlu olduğu görülmektedir (Gül & Kolb, 2009, s. 141). Bu bulgulara bakıldığında da doğum yerinin kültürel adaptasyon sürecinde rolü görülebilmektedir.

Kültürün en önemli göstergelerinden birinin dil olduğu düşünüldüğünde (Ertem, 2013, s. 262) dilin bireyin hem kendi kültürünü koruması hem de girdiği kültüre uyum sağlamasının önemli bir ölçütü olduğu söylenebilir. Ne var ki bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır. Kimi araştırmacılar göçmen ailelerinin çocuklarının, farklı kültürel değere sahip bir ortamda büyürken, o kültüre uyum sağlayabilmesi ve psikolojik sorunlar yaşamaması için hem yaşadığı yerde konuşulan dili hem de ana dilini geliştirmelerinin önemini vurgularken (Yazıcı, 2011, s. 77-78) kimileri bireylerin çok dilli olmasının ve hem ana hem de yaşadığı ülkenin dilini kullanmasının daha fazla uyum stresine yol açarak bireylerin psikolojik adaptasyon sürecini zorlaştırabileceğini ileri sürmektedir (Vedder & Virta, 2005, s. 332). Göçmen çocukları, bulundukları ülkenin diline ve kültürüne, ebeveynlerine göre daha iyi uyum sağlayabilse de kendi kültürlerinden uzaklaşıp aidiyet sorunu yaşayabilmekte ve yabancılaşabilmektedirler (Çelik, 2008, s. 130). Kısacası göçmen çocukları bir yandan bulundukları ülkenin dili ve kültürünü benimseyerek o kültüre uyum sağlarken bir yandan da kendi kültüründen uzaklaşarak arada kalmışlık yaşamaktadır.

Sonuç olarak bakıldığında, bireylerin kendilerini toplumun bir parçası hissedebilmelerinin sosyokültürel adaptasyon sürecini olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Bireylerin yeni kültüre uyum sağlarken kendi kültürlerini tehdit altında hissetmemesi uyum sürecini kolaylaştırıcı bir faktör olarak ortaya konmaktadır. Yeni kültürün üyeleri tarafından kabul edilmek, göç edilen toplumun dilini ve kültürünü öğrenirken bir yandan kendi etnik kültürlerini devam ettirebilmek göçmenlerin yeni toplumsal yaşama uyum sağlama süreçlerini kolaylaştırmaktadır.

2.1.2. Psikolojik adaptasyon

Göç süreci veya yaşantısı sosyokültürel sonuçlarının yanında psikolojik sonuçları da olan geniş kapsamlı bir süreçtir (Ward & Chang, 1997, s. 526; Ward & Kennedy, 1999, s. 660). Bu durum sosyolojik olarak makro düzey yaşantıların mikro düzeydeki yansımaları olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle göç süreci sosyokültürel sonuçlarının yanı sıra bireysel bazda da sonuçları olan geniş kapsamlı etkileri olan bir olgudur. Göçün sosyokültürel etkileriyle ilgili yukarıda yapılan açıklamalarda bireylerin yabancı oldukları bir kültürün içine girmekle birlikte stres yaşadıkları belirtilmişti. Ancak her bir bireyin göç sürecinden aynı biçimde etkilendiklerini söylemek hatalı olacağı için göçün bireysel farklılıklara bağlı olarak her bireyde farklı psikolojik sonuçlar doğuracağı da söylenebilir. Bu bağlamda göçün bireysel düzeydeki sonuçları ayrı bir inceleme konusu olarak ön plana çıkmaktadır. Bu belirleme yeni bir ülkeye taşınan göçmenlerin, oranın sosyal, kültürel ve siyasi şartlarına uyum sağlama konusunda psikolojik açıdan zorlayıcı bir süreçten geçtikleri (Boneva & Frieze, 2001, s. 487) ve her bireyin bu durumları farklı biçim ve derecede yaşayabileceği (Bochner, 2003, s. 7) hatta baş etme stratejilerinin bile farklılaşabileceği (Bhugra vd., 2011, s. 9) yönündeki araştırma bulgularıyla örtüşen bir yaklaşımdır.

Aşağıda, psikolojik adaptasyon sürecini etkileyen faktörler ve kültürlerarası adaptasyon sürecinde yaşanan güçlükler sonucunda ortaya çıkan bireysel bazdaki psikolojik problemler üzerinde durulmaktadır.

2.1.2.1. Psikolojik adaptasyonu etkileyen faktörler

Yukarıda da belirtildiği gibi farklı bir kültürle karşılaşıldığında kimi bireylerin uyum sağlamada zorlanması ve daha ağır kültür şoku yaşaması, kimilerinin ise uyum sağlamada zorlanmamasının, uyum ve baş etme süreçlerindeki bireysel farklılıklardan kaynaklandığı belirtilmekte (Bochner, 2003, s. 7) ve her bireyin stresle baş etme şekillerinin, onların etkilendikleri kültürel ve sosyal etmenlerle ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Bhugra vd., 2011, s. 9).

Bir bireysel farklılık olarak göçmenlerde yaş gruplarına göre de stres yaratan durumlar farklılık gösterebilmektedir. Nitekim, bir araştırma sonucuna göre, genç grup için iklim değişikliği ve gelecek kaygısı büyük bir stres kaynağı iken, orta yaş grubu için cinsiyet, eğitim durumu, göç edilen ülkede yaşanan süre ve işsizlik; daha yaşlı grup içinse medeni durum ve ev sahibi toplumun düşmanca algılanması büyük stres kaynağı

olarak bulunmuştur (Ritsner & Ponizovsky, 2003, s. 137). Başka bir deyişle, adaptasyon sürecinde yaşanan stresin boyutu, bireylerin hem farklı demografik özelliklerinden hem de farklı kişilik özellikleri ve algılarından etkilenmektedir. Ayrıca bireylerin yaşadıkları stresle baş etme biçimleri de hem bireysel hem çevresel faktörlerden etkilenmektedir. Baş etme stratejileri çeşitli olan bireylerin kültürlerarası adaptasyon sürecinde yaşadığı stresle baş etmesi de kolaylaşacaktır (Berry, 1987, s. 495). Baş etme stratejileri yeterli olmayan bireylerde madde ve alkol kullanımı sıklıkla görülmektedir. Göçmenlerde kültürel adaptasyon sürecinde karşılaşılan güçlüklerle ilgili alkol ve madde kullanımında bireylerin göç edildiği zaman yaş itibarıyla içinde bulunduğu gelişim dönemi, eğitim durumları, etnik kültürleri, cinsiyet, medeni durum ve yaşanan ülkenin kültürü önem kazanmaktadır (Caetano & Clark, 2003, s. 236). Bu bağlamda bireysel farklılıkların bireyin uyumunda olumlu veya olumsuz yansımalarının tümüyle bireysel yaşantılar olmadığı, sosyokültürel boyutunun da olduğu ileri sürülebilir.

Bireysel faktörler göz önüne alındığında, Boneva ve Frieze (2001, s. 479), kendi ülkesini bırakıp göç eden veya göç etmek isteyen bireylerin belli kişilik özelliklerine sahip olabileceğini öngören bir model ortaya koymuşlardır. Bu modele göre, başka bir ülkeye yerleşmek isteyen kişiler daha iş odaklı, başarı ve güç motivasyonu yüksek ancak, aile ve yakınlık ilişkileri düşük düzeyde olan kişilerdir. Bireylerin göç etmeye istekli oluşu ve yeni fırsat arayışıyla göç etmeleri, adaptasyon sürecini de kolaylaştırır (Berry, 2006c, s. 116). Ancak, işçi göçünde olduğu gibi maddi zorunluluklarla gerçekleştirilen göç durumu için bu model ele alındığında, bahsedilen motivasyona sahip olmayan ve yakın aile ilişkilerine sahip bireylerin daha fazla adaptasyon sorunu yaşamaları beklenebilir. Benzer şekilde, farklı kişilik özelliklerine sahip olan göçmenlerin adaptasyon süreçlerinin incelendiği bir çalışmada ise bireylerin bağımsız benlik kurgu düzeyleri (toplumsal bağlama bağımlılık veya bağımsızlık durumları) ile göçe bağlı yaşanan psikolojik problemlerin düzeyleri karşılaştırılmıştır ve ev sahibi kültürün geleneklerine uyum sağlamayı reddeden yeni göçmenlerden, bağımsız benlik kurgusu düşük düzeyde olanların, yüksek düzeyde olanlara göre daha fazla psikolojik problemle karşılaştıkları bulunmuştur (Hünler, 2007, s. 91).

2.1.2.2. Psikolojik adaptasyon güçlüğünün yol açtığı psikolojik problemler

Psikolojik adaptasyon süreci adından da anlaşılacağı üzere bireylerin psikolojik yaşantılarının ön plana çıktığı adaptasyon sürecine işaret etmektedir. Göç ile birlikte

bireylerin karşı karşıya kaldıkları psikolojik güçlükler, yeni bir kültüre uyum sağlamakta yaşanan zorlanmalardan kaynaklanmaktadır (Tuzcu & Bademli, 2014, s. 64). Geniş bir perspektiften bakıldığında psikolojik adaptasyon sürecinde yaşanan uyum sorunlarının dil engeli, ekonomik zorluklar gibi psikososyal temelleri olduğu söylenebilir (Tuzcu & Ilgaz, 2015, s. 64). Söz gelimi A.B.D. 'de yaşayan Türk göçmenlerin psikolojik sorunlarının temelinde ev hasreti, dil yetersizliği, göçmenlik statüsüne bağlı sorunlar, yeni kültüre alışmada güçlük çekme gibi nedenlerin olduğu belirlenmiştir (Sohtorik & McWilliams, 2011, s. 72-73). Yeni bir kültüre alışmaya çalışırken aynı zamanda kendi kültürünü de yaşatmaya çalışan bireylerin iki kültür arasında kalması, bireyin kendisiyle birlikte çevresindeki diğer bireyleri de etkileyen bir ortam yaratmaktadır. Bireylerin farklı kültürlerle uyumu, o kültürler hakkında bilgi edinip deneyim kazanması, küreselleşme çağında önemli bir ihtiyaçtır (Temel-Eğinli & Yalçın, 2016, s. 24). Nitekim, farklı kültürel değerlere sahip olan ortamlara uyum sağlamayı kolaylaştırıcı etkenlerden biri sağlıklı gelişmiş bir kültürel benliktir ve bu da çok kültürlü ortamda yaşayan kişilerin benlik saygısının gelişimi ile gerçekleşir (Yazıcı, 2011, s. 75).

Çalışmalar psikolojik adaptasyon sürecinde yabancılık çekme, yalnızlık, boşluğa düşme, özlem, kişilik sorunları, köksüzlük, anavatanındaki değer yargılarının aşağılandığını hissetme, aşağılık duygusu, anadilinin aşağılanması, kuşkuculuk, kırgınlık, suçluluk ve önyargı gibi çeşitli psikolojik güçlükler yaşayabildiklerini göstermektedir (Göhler, 1990'dan aktaran Şahin, 2001, s. 64-65). Göçmen bireylerin baskın kültüre katılımı ve kendi kültürlerini devam ettirme sürecinin fiziksel ve akıl sağlıklarına etkileri arasında sağlam ilişkiler kurulmuştur (Calzada vd., 2016, s. 1049). Göç ile birlikte kişinin sahip olduğu kültürün tehdit altında olduğunu hissetmesi ve farklı kültüre adaptasyon güçlüğü yaşaması çeşitli ruhsal hastalıklara neden olabilir (Tuzcu & Bademli, 2014, s. 61). Bu nedenle uyum sürecinde yeni kültüre ait değerler benimsenirken bireyler çoğunlukla kendi kültürlerinden ve toplumlarından tamamen kopmak istemezler. Bireyin psikolojik iyi oluşu ve daha az depresif belirtiler göstermesinde kendi etnik kültürüyle özdeşleşmesi (Ward & Rana-Deuba, 1999, s. 435) ve toplumuyla bağlılığının devamı, aidiyet, kabul ve köklülük hissi sağlaması önemlidir (Phinney, 1989'dan aktaran Briones vd., 2012, s. 30).

Göçmenlerin duygu durumu, bireylerin içinde bulundukları kültürel normlara göre kabul edilir olan duygular ve baş etme stratejileri ile bireyin kendi önyargıları arasındaki etkileşime göre şekillenmektedir (Jurcik vd., 2013, s. 778). Bu noktada bireyin

kendi değerleri ile içine girdiği yeni kltrn değerleri arasında çatışma söz konusudur. Birey, kendi değerleriyle içinde bulunduğu toplumun değerleri arasında bir bağ veya denge kuramıyorsa duygusal ve psikolojik anlamda sorunlar yaşaması kaçınılmaz olacaktır. Kültürlerarası adaptasyon sürecinde karşılaşılan süreğen problemler uzun süreli akıl sağlığı problemleriyle ilişkilidir (Balls-Organista, Organista & Kurasaki, 2003, s. 145) ve kimi zaman psikopatolojik sonuçlar da ortaya çıkar (Berry, 1997, s.14). Aşağıda psikolojik adaptasyon sürecinde yaşanan başlıca psikopatolojik durumlara g yaşantısı bağlamında açıklık getirilmeye çalışılmaktadır.

2.1.2.2.1. Depresyon

Depresyon psikolojik adaptasyon sürecinde ön plana çıkan önemli psikolojik sorunlardan bir tanesidir. alışmalar göçmen ve göçmen yakınlarının göçmen olmayanlara oranla daha fazla depresif belirtiler gösterdiğini (Mikolajczyk vd., 2007, s. 6; Familiar, Borges, Orozco, Medina-Mora, 2011, s. 87) ve daha yüksek kendini yaralama ve intihar riski taşıdıklarını (Plener vd. , 2015, s. 4) göstermektedir. Avrupa'daki 11 farklı ülkedeki göçmenlerle yapılan bir çalışmada, söz konusu ülkelerin hepsinde göçmenlerin yerlilere oranla daha yüksek depresyon riski taşımakta olduğu bulunmuştur. Çalışmalarda aynı zamanda göçmenlerde düşük eğitim düzeyi, evli olmama, ileri yaşta olma ve çalışıyor olma (Ladin & Reinhold, 2013, s. 302) ile kadın olmanın da (Ritsner & Ponizovsky, 1998, s. 26; Zhang vd., 2013, s. 20) depresyon ile yüksek düzeyde ilişkisi bulunmuştur. Bu sonuçlara bakıldığında göçmenlerin özellikle sosyoekonomik düzeyi, eğitim düzeyi, medeni hali, çalışma durumu, cinsiyeti gibi faktörlere bağlı olarak depresyon risklerinin arttığı söylenebilir. Benzer şekilde Gl ve Kolb (2009, s. 141), iş durumu ve mesleki eğitimi kültürlenme sürecini kolaylaştırıcı unsurlar olarak bulurken, iyi bir bütünleşme yaşamış olan kişilerin yaşadıkları depresyonun genellikle ailevi çatışmalardan kaynaklandığını, zayıf bir bütünleşme yaşamış olan kişilerin yaşadıkları depresyonun ise genellikle psikososyal uyumsuzluk ile tetiklendiğini bulmuşlardır.

Her g yaşayan bireyin depresyon yaşayacağı söylenememekle birlikte, g deneyiminden sonra yaşanan kültür farklılığı ve kültür şokunun bireylerde yabancılaşma ve izolasyon duygusuna yol açarak depresif bir etki yaratabildiği; depresyon yaşantısının bireyler arasında farklılaşabilmesi ise bireyin sosyal, biyolojik ve psikolojik hassaslığına bağlı olduğu ileri sürülmektedir (Bhugra, 2003, s. 71). Ayrıca g deneyiminin gönüllü veya zorunlu olmasının da farklı psikolojik etkileri olacağı söylenebilir.

Göç deneyimi birey için ne kadar travmatik ise bireyin psikolojik problemler yaşaması ve depresyon yaşama riskinin artacağı düşünülebilir. Nitekim, mültecilerin işgücü göçmenlerine oranla neredeyse iki kat daha fazla depresyon düzeyine sahip olduğu Lindert ve arkadaşlarının (2009, s. 254) yaptığı alan yazın taraması ve meta-analizi sonucunda ortaya konmuştur. Mültecilerin travma sonrası stres ve depresif belirtiler göstermesi; zayıf sosyal ilişkiler, sosyal uyum sağlayamama ve işsizlik gibi stres faktörlerini daha fazla yaşayabilmek durumunda kalmalarıyla ilişkilendirilmektedir (Teodorescu vd., 2012, s. 7).

Depresif yaşantılar bakımından etnisite de önemli bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda göçmenlerin sahip oldukları etnik farklılıklarına bağlı olarak farklı psikolojik riskler altında olduğu ileri sürülmektedir (Takeuchi vd., 2007, s. 88). Örneğin Çinli göçmen kadınların Vietnamlı göçmen kadınlara oranla daha fazla yaşam boyu depresif bozukluk gösterdikleri ve Filipinli göçmen erkeklerin Çinli göçmen erkeklere oranla madde kullanımına ilişkin bozukluklar konusunda daha fazla risk altında oldukları bulunmuştur (Takeuchi vd., 2007, s. 88). Sonuç olarak göçmenlerin depresif belirtiler ve psikolojik sorunlara bağlı yaşantılarının hem bireysel faktörlere, hem göçün gönüllü veya zorunlu olmasına hem de etnik kökene bağlı olarak farklılaşabildiği görülmektedir.

2.1.2.2.2. Kaygı

Göç ile birlikte yaşam koşullarında veya geleceğe ilişkin belirsizliklerin artması göçmenlerin kaygı yaşamasını da beraberinde getirebilmektedir. Nitekim yapılan araştırmalara göre göçmenlerin tıpkı depresyonda olduğu gibi yerlilere oranla kaygı düzeylerinin de daha yüksek olduğu görülmektedir (Levecque, Lodewyckx & Bracke, 2009, s. 190). Daha çarpıcı bir bulgu olarak Belçika’da yaşayan göçmenler üzerinde yapılan bir çalışmada Belçika’da doğanların farklı ülkelerde doğanlara oranla daha az kaygı, depresyon ve psikolojik sıkıntı yaşadıkları ortaya konmuştur (Levecque, Lodewyckx & Bracke, 2009, s. 191). Benzer şekilde Sam (2000, s. 14), yaşanılan yerde doğmuş olanların daha yüksek özgüvene ve daha düşük ruh sağlığı sorunlarına sahip olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bu bulgular göç yaşantısının doğrudan kaygıyı tetikleyen bir unsur olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Göç yaşantısı geçirenlerin kaygı yaşamaya daha eğilimli oldukları bulgusunun tam karşıtı olarak yaşanılan ülkede doğanların daha fazla kaygı yaşama riskiyle karşı

karşıya olduğunu ileri süren çalışmalar da bulunmaktadır. A.B.D. 'de yapılan bir araştırmada göçmenlerden A.B.D. doğumlu olanların duygudurum veya kaygı bozukluğu yaşama riskinin başka yerde doğup oraya göç etmiş olanlara oranla daha yüksek olduğu ortaya konmuş (Breslau vd., 2009, s. 1120) ve özellikle 13 yaşından sonra göç etmiş bireylerin daha az risk taşıdığı belirlenmiştir (Breslau vd., 2009, s. 1123). Benzer şekilde A.B.D. 'de yaşayan Çin asıllı göçmenlerden A.B.D. doğumluların ve 18 yaşından önce göç etmiş olanların depresif bozukluklar, kaygı bozuklukları ve intihar düşüncelerine sahip olma düzeylerinin yaşam boyu yaygınlık oranının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Zhang vd., 2013, s. 21). Başka bir çalışmada da ikinci jenerasyon kadınların, birinci jenerasyonlara oranla kaygı bozuklukları, depresif bozukluklar ve diğer psikiyatrik bozukluklar açısından daha yüksek risk altında olduğu belirlenmiştir (Takeuchi vd., 2007, s. 88). Bu bulgular kaygının sadece doğrudan göç yaşantısı geçiren bireyler için değil ailesel ve toplumsal olarak göç geçmişi olan bireyler için de bir risk olduğunu göstermektedir. Bulgular aynı zamanda göçün tek bir jenerasyon için değil devamı olan nesiller için de kaygı yaratma bakımından bir risk faktörü olduğunu düşündürmektedir. Bu bakımdan ailesinin kendisinden önceki jenerasyonunun göçüne bağlı olarak ortaya çıkan psikolojik sorunlar yaşanılan yerde doğma ya da erken yaşta göç etmiş olmanın olumsuz psikolojik etkileriyle benzerlik göstermektedir. Nitekim ikinci jenerasyon göçmenlerin çoğu ya yaşanılan ülkede doğmuş ya da erken yaşta göç deneyimi yaşamıştır.

2.1.2.2.3. Psikosomatik belirtiler

Psikosomatik bozukluklar duygusal faktörlere bağlı olarak gelişen; ülser, astım, yüksek tansiyon, mide rahatsızlıkları gibi gerçek fiziksel belirtilerle kendini gösteren bozukluklardır (Davison & Neale, 2004, s. 185). Almanya'da yaşayan Türkler üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada göçmenlerin sıklıkla yaşadıkları somatik belirtiler arasında kol, bacak, eklem ve sırt ağrıları ya da yorgun hissetmenin yer aldığı belirlenmiştir (Morawa vd., 2017, s.6). Göçmenlerde somatik belirtilerin; işsizlik, dil yetersizliği, göç öncesi yaşanan travma, mülteci kamplarında kalma, depresyon, kaygı bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu, ayrımcılık algısı gibi değişkenlerle pozitif ilişkisi olduğu ortaya konmuştur (Fenta vd., 2010, s. 7). Bu bakımdan göçmenlerde görülen psikosomatik sorunların doğrudan veya dolaylı olarak göç yaşantısı ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Farklı etnik gruplardaki göçmenlerle yapılan bir çalışmada, Türklerin depresyon, ve kaygının yanı sıra psikosomatik yakınmalarının da Vietnamlı, Pakistanlı ve Şilili göçmenlere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Sam, 2000, s. 14). Yapılan iki farklı araştırmada ise Hollanda’da ve Almanya’da yaşayan Türk kadın göçmenlerin erkeklere oranla daha fazla psikosomatik belirtilerle karşılaştıkları ortaya konmuştur (Bengi-Arslan, Verhulst & Crijnen, 2002, s. 122; Morawa vd., 2017, s. 6). Kadın göçmenlerin daha fazla somatik belirtiler göstermesi ve bunu dile getirmesi ise kadınların psikolojik rahatsızlıklara karşı daha savunmasız olması ve toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadınların bu belirtileri göstermesinin daha kabul edilebilir olabileceği şeklinde değerlendirilmektedir (Morawa vd., 2017, s. 7).

Sonuç olarak, psikolojik adaptasyon sürecinde bireylerin göç deneyiminin sonucunda farklı bir kültüre uyum sürecindeki psikolojik yaşantılarının bütünü ele alınmaktadır. Bireylerin yaşamlarındaki değişikliğe uyum sağlama süreçlerindeki psikolojik yaşantıları; kişilik özellikleri, baş etme stratejileri gibi bireysel faktörlerden ve iklim değişikliği, iş belirsizliği, barınma problemleri gibi çevresel faktörlerden etkilenebilmektedir. Psikolojik adaptasyon sürecinin başarılı sonuçlanması bireylerin yaşamlarından memnuniyet düzeylerini ve psikolojik iyi oluşlarını olumlu yönde etkilerken; başarısız sonuçlanması bireylerin depresyon, kaygı bozukları, psikosomatik rahatsızlıklar gibi sorunlar yaşamasına yol açabilmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin analizine ilişkin bilgiler verilmektedir.

3.1. Araştırma Modeli

Psikolojik ve sosyokültürel adaptasyonu ölçmeye yönelik ölçme araçlarının içeriklerinin kısıtlı ve spesifik olması nedeniyle farklı popülasyonlara genellenebilirlikleri güçtür (Demes & Geeraert, 2014, s. 93). Bu nedenle bu araştırmada Türkiye’den yurtdışına göç etmiş bireylerin, bulundukları ülkedeki psikososyal yaşantılarını ve psikolojik destek ihtiyaçlarını bütüncül bir şekilde ele almak ve göç deneyimlerinden nasıl etkilendiklerini anlamaya yönelik nitel-fenomenolojik yöntem (Olgubilim çalışması) kullanılmıştır.

Fenomenoloji; araştırmacının dünyayı ilgilendiren bir olguyla ilgilenmesi, araştırılan deneyimi kendisinin deneyimlemesi veya bu deneyimle ilgili derinlemesine keşif yapması, ana temaları yansıtmaması, bu olguyu yazıya dökerek tanımlaması, bilimselliğe uygun olarak ilerlemesi ve hatalı, önyargılı fikirlere kapılmaması, araştırmanın içeriğini parça-bütün ilişkisini bozmadan bir bütün olarak görebilmesi faaliyetlerinin dinamik bir etkileşimi olarak ele alınmaktadır (Van Manen, 2016, s. 30-34). Fenomenolojik araştırmada birkaç kişinin bir durum veya kavramla ilgili yaşantılarının ortak anlamı ortaya konmaya çalışılır (Creswell, 2013, s. 77). Bu bağlamda fenomenolojik araştırma, olayların var olup olmadığını inceler ve olayları tanımlar (Baş & Akturan, 2013, s. 83). Araştırmacı, ilgilenilen konuyla ilgili yaşantısı olan bireylerden veri toplayıp bu verilere dayalı olarak bilgilerin bütünü tanımlarken, bireylerin deneyimlerinin ne olduğundan ve bunu nasıl deneyimlediklerinden yola çıkar (Moustakas, 1994’ten aktaran Creswell, 2013, s. 77). Bu bağlamda fenomenolojik araştırmada bireylerin bu deneyimlere yönelik algıları ve duruma yükledikleri anlamlar incelenir (Baş & Akturan, 2013, s. 84). Gereken veri toplandıktan sonra elde edilen veriler ile bireylerin kendi deneyimlerine ilişkin algıları ortaya konduğu için her bireyin ortaya koyduğu anlam ve algıları farklılık gösterebilir. Nitekim fenomenolojik araştırmada bir genelleme yapmak veya kesin bir sonuç ortaya koymak gibi bir amaç yoktur ancak, incelenen olguyla ilgili tanımlamalar yapmak ve bu tanımlamaları katılımcıların yaşantılarından örneklerle sağlamak mümkündür (Baş & Akturan, 2013, s. 88; Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 72).

Nitel araştırmalarda küçük bir örneklemle çalışıldığı için sonucun genellenebilirliği ve örneklem temsil kapasitesinden örneklem amaca uygun bir ŗekilde seçilmiş olması önem kazanmaktadır (Tanyaş, 2014, s. 28). Buna karşın örneklem amaca uygun biçimde seçilmesi elde edilecek bilgilerin popülasyonun geneliyle ilgili olarak da bir fikir verebilme gücüne sahip olacağı söylenbilir. Bu alışma bulgularının özelde; araştırma kapsamına alınan bireylerin daha geniş çaplı olarak da benzer konumda olan başka kültürden g yaşantısı geçirmiş insanların yaşantılarına ve psikolojik ihtiyaçlarına ışık tutması umulmaktadır.

Marshall ve Rossman (1999, s. 61), nitel araştırma stratejilerinin belirlenmesinde desenin karmaşıklık düzeyi ve katılımcı ile araştırmacı arasındaki etkileşimin düzeyinin önemli olduğunu belirtmektedirler. Buna göre bireylerin kendi yaşantılarıyla ilgili bilgi toplamaya yönelik daha basit ve katılımcı-araştırmacı arasındaki etkileşimin daha yakın olduğu çalışmalarda derinlemesine görüşmeler tercih edilirken, daha karmaşık ve katılımcı-araştırmacı etkileşiminin daha uzak olduğu toplumsal ve kültür çalışmalarında vaka çalışmaları yapılmaktadır. Bu iki durumun ortasında sayılabilecek dil ve iletişim çalışmalarında ise söylemler ve görüntülerin incelendiği bir süreç olan mikroanaliz yöntemi tercih edilmektedir. Fenomenolojik çalışmalarda kullanılan veri toplama yöntemlerinin başında görüşme tekniği gelmektedir çünkü görüşmeler araştırmacıya ulaşmak istediği olgulara ilişkin yaşantılara dair en kapsamlı bilgiyi sağlama açısından büyük bir esneklik sağlar (Yıldırım & şimşek, 2016, s. 71). Bu araştırmada; araştırmacı ve katılımcı etkileşiminin daha sağlıklı veri toplamaya hizmet edebileceği düşünüldüğünden veri toplama aracı olarak derinlemesine görüşme yöntemi tercih edilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın alışma grubunu, Türkiye'den yurtdışına göç etmiş ve literatür bilgileri doğrultusunda psikolojik adaptasyon sürecinin tam olarak karşılanabilmesi için en az iki yıl gerektiği belirlemesinden (Torbiorn, 1982'den aktaran Black, Mendenhall & Oddou, 1991, s. 295) yola çıkarak, en az bu süre kadar yurt dışında yaşamış bireyler oluşturmaktadır.

Katılımcılar araştırmacının ulaşabildiği Danimarka, Almanya, Avusturya, İsveç ve Fransa'da ikamet eden göçmenler arasından tesadüfi olarak belirlenmiştir. Bir katılımcının araştırma kapsamına alınabilmesi için bazı ön koşullar belirlenmiştir. Bunlar

öncelikle doğrudan kendisi ya da ailesi aracılığıyla göç yaşantısının olması, kendini Türkçe olarak ifade edebilme becerisinin olması ve görüşme yapmaya engel olabilecek bir psikopatolojisinin olmamasıdır. Katılımcıların eğitim ve medeni durumları araştırmaya dahil edilip edilmemelerinde bir kriter olarak belirlenmemiştir. Başlangıçta 18 yaş altı çocukların da katılımcı olarak çalışmaya dahil edilmesi düşünülmüş ancak, görüşmelerin gerçekleştirildiği yerlerde 18 yaş altı, iyi düzeyde Türkçe bilen adaylara ulaşamadığı için araştırma sadece yetişkin bireylerle gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya 12 erkek, 20 kadın olmak üzere 32 kişi katılmıştır. Katılımcıların 20'si Danimarka'da, yedisi Almanya'da, ikisi Avusturya'da, ikisi İsveç'te, biri ise Fransa'da ikamet etmektedir. Aşağıda katılımcıların her biri, isimlerinin baş harfleri verilerek detaylı olarak tanıtılmaktadır:

Katılımcı 1 (Erkek)

M. E. ile Konya'da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. M. E. 76 yaşında, ilkokul mezunu, evli ve beş çocuk babasıdır. Türkiye'de doğmuş ve T.C. vatandaşıdır. Beş çocuğunun beşi de Türkiye'de doğmuş, göç ettikten sonra dört çocuğu ve eşini yanına getirmiştir. 47 yıldır Danimarka'da yaşayan, şoförlük ve çiftçilik yaptıktan sonra emekli olan M. E. Danimarka'da 57 yıllık eşi ile birlikte yaşamaktadır.

Katılımcı 2 (Erkek)

H. K. ile Konya'da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. H. K. 64 yaşında, ilkokul mezunu, evli ve iki çocuk babasıdır. Türkiye'de doğmuş, Avusturya'ya göç ettikten sonra iş yeri açabilmek için Avusturya vatandaşlığına geçmiştir. İki çocuğu da Türkiye'de doğmuştur ve eşi ve bir çocuğu Türkiye'den hiç ayrılmamışken bir çocuğu onunla birlikte Avusturya'ya gitmiş ve orada bir evlilik yapmıştır. H. K. Avusturya'da kaldığı süre içinde eşinden uzakta, oğlu ve gelini ile aynı evde kalmıştır. Avusturya'da 27 yıl kaldıktan ve şoförlükten emekli olduktan sonra Türkiye'ye kesin geri dönüş yapma kararı almış ve yapılan görüşmeden altı ay önce Türkiye'ye kesin dönüş yapmıştır. H. K. 46 yıldır evlidir. Eşi 65 yaşında, T. C. vatandaşı, ilkokul mezunu bir ev hanımıdır.

Katılımcı 3 (Erkek)

A. E. ile Konya'da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. A. E. 19 yaşında, lise mezunu, bekâr bir erkektir. Görüşme yapıldığı sırada işsiz olan A. E. Avusturya'da doğmuştur, 19 yıldır orada ikamet etmektedir ve T. C. vatandaşıdır. Avusturya'da bulunma nedeni babasının iş imkânları için göç etmiş olmasıdır.

Katılımcı 4 (Erkek)

Ş. E. ile Konya’da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Ş. E. 46 yaşında, üniversite mezunu, evli ve iki çocuk babasıdır. Ş. E. Türkiye’de doğmuştur, 29 yıldır Almanya’da ikamet etmektedir ve Almanya vatandaşıdır. Bir havayolu şirketinde makine tamirciliği yapan Ş. E. Almanya’da 24 yıllık eşi ve iki çocuğu ile birlikte yaşamaktadır. Eşi 40 yaşında, T. C. vatandaşı, lise mezunu ve serbest meslek sahibidir.

Katılımcı 5 (Erkek)

M. E. ile Konya’da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. M. E. 42 yaşında, ilkokuldan terk, iki çocuk babasıdır. Çocukları önceki evliliğinden olan M. E. görüşmeden iki hafta önce ikinci evliliğini yapmıştır. Türkiye’de doğan ve dokuz yıldır İsveç’te yaşayan M. E. İsveç vatandaşıdır. İlk önce Avusturya’ya göç ederek Avusturya vatandaşı bir kadınla evlenip daha sonra İsveç’e taşınmıştır. Çocukları Türkiye’de doğmuş, şu anda onunla beraber İsveç’te yaşamaktadır. Şimdiki eşi henüz İsveç’e taşınmamıştır ancak taşınma süreci devam etmektedir. Eşi 40 yaşında, üniversite mezunu bir hemşiredir ve T. C. vatandaşıdır.

Katılımcı 6 (Kadın)

A. K. ile Konya’da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. A. K. 59 yaşında, ilkokuldan terk, evli ve üç çocuk annesidir. Ev hanımı olan A. K. Türkiye’de doğmuş, eşinin iş imkânları nedeniyle Danimarka’ya göç etmesi nedeniyle 26 yıldır Danimarka’da ikamet etmektedir. İlk çocuğu Türkiye’de doğmuş, ikinci çocuğu Danimarka’da doğmuş ve üçüncü çocuğu ise bir ara Türkiye’ye gidip tekrar dönmesi nedeniyle Türkiye’de doğmuştur. Eşi 65 yaşında, ilkokul mezunu, emekli fabrika işçisidir. A. K. Danimarka’da 41 yıllık eşi ile birlikte yaşamaktadır. Eşi Danimarka vatandaşlığına geçmiştir ancak kendisi hala T. C. vatandaşıdır.

Katılımcı 7 (Erkek)

A. K. ile Konya’da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. A. K. Katılımcı 6’nın eşidir. 65 yaşında, üç çocuk babası, ilkokul mezunu, emekli fabrika işçisidir. Türkiye’de doğan A. K. 47 yıldır Danimarka’da yaşamaktadır ve Danimarka vatandaşlığına geçmiştir. Katılımcı 6 ile 41 yıldır evlidir.

Katılımcı 8 (Erkek)

M. T. ile Eskişehir’de yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. M. T. 70 yaşında, ortaokul mezunu, ikisi ilk evliliğinden olmak üzere, dokuz çocuk babasıdır. İlk evliliğinden iki çocuğu Türkiye’de, ikinci evliliğinden yedi çocuğu ise Fransa’da

doğmuştur. Türkiye’de doğan M. T. 46 yıldır Fransa’da yaşamaktadır ve imamlıktan emekli olmuştur. 64 yaşında ve ev hanımı olan eşi Fransa’da onunla birlikte yaşamaktadır. Eşi T. C. vatandaşıdır, okula gitmemiştir ve okur-yazar değildir.

Katılımcı 9 (Kadın)

E. O. ile Almanya’da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. E. O. 24 yaşında, üniversite öğrencisi, bekâr bir kadındır. Almanya’da doğmuş ve doğduğundan beri 24 senedir Almanya’da yaşamaktadır. Dedesinin iş nedeni ile Almanya’ya göç etmesi sonucu annesi Almanya’da kalmış, babası da üniversite için Almanya’ya gelmiştir.

Katılımcı 10 (Erkek)

D. D. ile Danimarka’da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. D. D. 57 yaşında, ilkokul mezunu, evli ve dört çocuk babasıdır. Türkiye doğumlu ve Danimarka vatandaşı olan D. D. babasının işçi göçü ile Danimarka’ya gelmesi nedeniyle 45 yıldır Danimarka’da yaşamakta ve serbest meslek yapmaktadır. Dört çocuğunun ilki Türkiye’de doğmuş, diğer üç çocuğu Danimarka’da doğmuştur. Şu anda Danimarka’da 36 yıllık eşi ile birlikte yaşamaktadır. Eşi 55 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı ve T. C. vatandaşıdır.

Katılımcı 11 (Kadın)

Y. D. ile Danimarka’da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Y. D. 55 yaşında, ilkokul mezunu, evli, dört çocuk annesi bir ev hanımıdır. Katılımcı 10’un eşidir. Türkiye doğumludur ve evlilik nedeniyle 32 yıldır Danimarka’da yaşamaktadır. Katılımcı 10 ile 36 yıldır evlidir.

Katılımcı 12 (Erkek)

A. D. ile Danimarka’da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. A. D. 56 yaşında, pedagoji mezunu ve aile terapisti, evli ve iki çocuk babasıdır. Türkiye doğumlu olan A. D. Danimarka’ya babasının göçü nedeniyle gelmiştir, 37 yıldır Danimarka’da ikamet etmektedir ve Danimarka vatandaşıdır. Çocukları Türkiye’de doğmuş ve şu anda Danimarka’da yaşamaktadır. Eşi ile 28 yıldır evlidir ve eşi 59 yaşında, ilkokul mezunu, T. C. vatandaşıdır ve bir okulda temizlik işi yapmaktadır.

Katılımcı 13 (Kadın)

Ş. E. ile Danimarka’da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Ş. E. 59 yaşında, ilkokul mezunu, fabrika işçisi, evli ve bir çocuk annesidir. Türkiye doğumlu olan Ş. E. eşinin göçünden 14 yıl sonra, eşi Türkiye’ye geri dönemeyince çocuğuyla birlikte göç etmek durumunda kalmıştır ve 30 yıldır Danimarka’da yaşamaktadır ve Danimarka vatandaşlığına geçmiştir. Şu anda 32 yıldır evli olduğu eşi ile birlikte yaşamaktadır. Eşi

67 yaşında, ilkokul mezunu, emekli fabrika işçisidir. Eşi de kendisi gibi Danimarka vatandaşlığına geçmiştir.

Katılımcı 14 (Kadın)

M. N. ile Danimarka'da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. M. N. 42 yaşında, pedagoji mezunu, evli ve üç çocuk annesidir. Babasının zamanında işçi göçü ile Danimarka'ya yerleşmesi sonucunda Danimarka'da doğup büyümüştür, 42 yıldır Danimarka'da yaşamaktadır ve çifte vatandaştır. Çocukları da Danimarka'da doğan M. N. 22 yıldır evlidir. Eşi 44 yaşında Faslı bir Danimarka vatandaşıdır ve kendisi gibi pedagoggdur.

Katılımcı 15 (Kadın)

S. T. ile Danimarka'da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. S. T. 32 yaşında, üniversite mezunu, muhasebeci, evli ve iki çocuk annesidir. Türkiye doğumlu ve T. C. vatandaşı olan S. T. ailesinin göçü nedeniyle 23 yıldır Danimarka'da yaşamaktadır. 18 yıldır evlidir ve iki çocuğu da Danimarka'da dünyaya gelmiştir. Eşi 40 yaşında, lise mezunu, T. C. vatandaşıdır ve telefon satıcılığı yapmaktadır.

Katılımcı 16 (Kadın)

T. G. ile Danimarka'da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. T. G. 36 yaşında, lise mezunu, muhasebeci, evli ve iki çocuk annesidir. Türkiye doğumlu olan T. G. evlilik nedeniyle İsveç'e yerleşmiştir ve İsveç vatandaşlığına geçmiştir. Evliliğinin ilk üç senesinde Türkiye'de, eşinden uzakta kalmıştır. Çocukları İsveç'te dünyaya gelmiştir. İsveç'te ikamet ediyor olmasına rağmen Danimarka'da çalışmaktadır. 15 yıldır evlidir ve eşi 41 yaşında, ortaokul mezunu ve restoranda çalışmaktadır. Eşi ise Danimarka vatandaşlığına geçmiştir.

Katılımcı 17 (Kadın)

N. K. ile Danimarka'da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. N. K. 37 yaşında, lise mezunu, muhasebeci, evli ve üç çocuk annesidir. Türkiye'de doğan N. K. henüz altı aylıkken Danimarka'ya, ailesinin göçü nedeniyle gelmiştir, 37 yıldır Danimarka'da yaşamaktadır ve çifte vatandaşlığı vardır. 17 yıldır evlidir ve eşi 39 yaşında, liseden terk, market çalışanı ve T. C. vatandaşıdır.

Katılımcı 18 (Kadın)

T. K. ile Danimarka'da, katılımcının başka bir şehirde bulunmasından kaynaklı ulaşım güçlüğü nedeniyle telefon görüşmesi gerçekleştirilmiştir. T. K. 26 yaşında, üniversite öğrencisi, bekâr bir kadındır. Ailesinin iş imkânları nedeniyle Danimarka'ya

göç etmiş olması nedeniyle Danimarka’da doğup büyüyen T. K. 26 yıldır Danimarka’da yaşamaktadır ve Danimarka vatandaşıdır.

Katılımcı 19 (Kadın)

E. Ç. ile Danimarka’da, katılımcının başka bir şehirde bulunmasından kaynaklı ulaşım güçlüğü nedeniyle telefon görüşmesi gerçekleştirilmiştir. E. Ç. 25 yaşında, üniversite öğrencisi, bekâr bir kadındır. Dedesinin zamanında işçi göçü ile gelmesi nedeniyle ailesi uzun zamandır Danimarka’dadır. Danimarka’da doğup büyümüştür ve Danimarka vatandaşıdır.

Katılımcı 20 (Kadın)

R. C. ile Danimarka’da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. R. C. 24 yaşında, yüksek lisans öğrencisi, nişanlı bir kadındır. Dedesinin işçi göçü ile gelmesi sonucunda Danimarka’da doğup büyümüştür ve Danimarka vatandaşıdır.

Katılımcı 21 (Kadın)

Z. Ö. ile Danimarka’da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Z. Ö. 51 yaşında, bekâr, uzman doktor bir kadındır. Türkiye’de doğmuştur ancak, küçük yaşta ailesinin iş imkânları için Danimarka’ya yerleşmesi nedeniyle 47 yıldır Danimarka’da yaşamaktadır ve Danimarka vatandaşıdır.

Katılımcı 22 (Kadın)

C. K. ile Danimarka’da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. C. K. 39 yaşında, tıp uzmanlık öğrencisi, eşinden ayrılmış, bir çocuk annesidir. Babasının iş imkânları nedeniyle Danimarka’ya yerleşmesi sonucu Danimarka’da doğup büyümüştür ve Danimarka vatandaşıdır.

Katılımcı 23 (Erkek)

A. C. ile Danimarka’da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. A. C. 46 yaşında, yüksek lisans mezunu bir psikologdur. Evli ve iki çocuk babası olan A. C. Türkiye’de doğmuştur ve babasının işçi göçü ile Danimarka’ya gelmesi nedeniyle 29 yıldır Danimarka’da yaşamaktadır ve Danimarka vatandaşıdır. Çocuklarının ikisi de Danimarka’da dünyaya gelmiştir. 14 yıldır evli olduğu eşi 39 yaşındadır, T. C. vatandaşıdır ve kamu yönetimi okumuştur.

Katılımcı 24 (Kadın)

B. T. ile Danimarka’da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. B. T. 36 yaşında, lise mezunu bir pedagog yardımcısıdır. Türkiye doğumlu ve T. C. vatandaşı olan B. T. 17 yıldır evlidir ve evlilik nedeniyle 17 yıldır Danimarka’da yaşamaktadır. B. T. iki çocuk

annesidir ve çocuklarının ikisi de Danimarka'da dünyaya gelmiştir. Eşi Danimarka'da doğup büyümüş ve Danimarka vatandaşı olan 39 yaşında, meslek okulu mezunudur ve satıcılık ile uğraşmaktadır.

Katılımcı 25 (Kadın)

A. E. ile Danimarka'da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. A. E. 36 yaşında bir pedagoğdur. Evli ve iki çocuk annesi olan A. E. Türkiye'de doğmuştur ve T. C. vatandaşıdır. Danimarka'ya evlilik nedeniyle gelmiştir ve 16 senedir evlidir. Eşi 38 yaşında, yüksek lisans mezunu bir satış müdürüdür ve Danimarka vatandaşıdır. Katılımcı 13'ün gelinidir.

Katılımcı 26 (Erkek)

C. K. ile ulaşım güçlüğü nedeniyle Danimarka'da telefon görüşmesi yapılmıştır. C. K. 49 yaşında, ilkokul mezunu, evli ve iki çocuk babasıdır. C. K. Türkiye'de doğmuştur ve T. C. vatandaşıdır. Danimarka'ya evlilik nedeniyle gelmiştir ve 26 yıldır Danimarka'da yaşamakta ve depo görevlisi olarak çalışmaktadır. 27 yıldır evli olduğu eşi, 47 yaşında, liseden terktir ve aşıcılık yapmaktadır. Eşi kısa bir süre önce Danimarka vatandaşlığına geçmiştir.

Katılımcı 27 (Kadın)

M. B. ile Danimarka'da yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. M. B. 50 yaşında bir pedagoğdur. Evli ve iki çocuk annesi olan M. B. Türkiye'de doğmuştur. Babasının işçi göçü ile Danimarka'ya gelmesi nedeniyle 31 yıldır Danimarka'da yaşamaktadır ve Danimarka vatandaşıdır. 29 yıldır evli olduğu eşi, 51 yaşında, üniversite mezunu, ziraat mühendisidir ve Danimarka vatandaşıdır. Katılımcı 1'in kızıdır.

Katılımcı 28 (Kadın)

E. E. ile Eskişehir'den Almanya'ya telefon görüşmesi yapılmıştır. E. E. 20 yaşında, üniversite öğrencisi, bekâr bir kadındır. Dedesinin işçi göçü ile Almanya'ya gelmesi nedeniyle Almanya'da doğup büyümüştür ve Almanya vatandaşıdır.

Katılımcı 29 (Erkek)

N. D. ile Eskişehir'den Hatay'a telefon görüşmesi yapılmıştır. N. D. 68 yaşında, ilkokul mezunu, emekli bir tekstil işçisidir. Evli ve dört çocuk babası olan N. D. iş imkânları için Almanya'ya göç etmiştir ve 46 yıldır Almanya'da yaşamaktadır. Üç çocuğu Türkiye'de bir çocuğu ise Almanya'da doğan N. D. Almanya'da 51 yıllık eşiyle birlikte yaşamaktadır. Görüşme gerçekleştirildiğinde Hatay'da olan N. D. son zamanlarda dokuz on ay Türkiye'de, iki üç ay ise Almanya'da kalmaktadır. Hala T. C. vatandaşı olan

N. D. 'nin eşi de kendi gibi T. C. vatandaşıdır. Eşi 72 yaşında, okur-yazar, emekli tekstil işçisidir.

Katılımcı 30 (Kadın)

B. O. ile Eskişehir'den Almanya'ya telefon görüşmesi gerçekleştirilmiştir. B. O. Katılımcı 29'un kızı, Katılımcı 9'un ise annesidir. B. O. 48 yaşında, ev ekonomisi okumuş, evli ve dört çocuk annesidir. Türkiye'de doğmuş ve babasının Almanya'ya işçi göçü ile göçmesinden sonra 40 yıldır Almanya'da yaşamaktadır ve Almanya vatandaşıdır. 25 yıldır evli olduğu eşi 56 yaşında, üniversite terk, makine teknisyenidir ve Almanya vatandaşıdır.

Katılımcı 31 (Kadın)

M. Ö. B. ile Eskişehir'den Almanya'ya telefon görüşmesi gerçekleştirilmiştir. M. Ö. B. 72 yaşında, liseden terk, tercümanlık ve muhasebe alanlarında çalışıp emekli olmuş iki çocuk annesidir. Çocuklarının ikisi de Almanya'da dünyaya gelmiştir. Almanya'ya işçi göçüyle gelen ilk kadın kafilesi ile gelmiştir ve 53 yıldır Almanya'da yaşamaktadır. Eşinin İtalyan olması sebebiyle İtalyan vatandaşlığına geçmiştir. 43 sene evli kaldığı eşini altı sene önce kaybetmiştir.

Katılımcı 32 (Kadın)

A. Y. ile Eskişehir'den Almanya'ya telefon görüşmesi gerçekleştirilmiştir. A. Y. 35 yaşında, ilkokul mezunudur ve temizlik işi yapmaktadır. Evli ve üç çocuk annesi olan A. Y. Türkiye doğumludur ve T. C. vatandaşıdır. Almanya'ya evlilik nedeniyle gelmiştir ve 12 yıldır Almanya'da yaşamaktadır. Eşi 45 yaşında, lise mezunu, makine sürücüsü olarak çalışmaktadır ve Almanya vatandaşıdır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda yapılan görüşmeler, araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formu (EK-1) aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında derinlemesine bilgi edinme amacıyla ek soruların da sorulabileceği (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 132) göz önüne alınarak görüşme formunda yer alan soruların yanı sıra ek sorulardan da yararlanılmıştır.

Görüşme formunun hazırlanması sürecinde öncelikle göç süreciyle ilgili psikoloji, psikolojik danışma ve sosyal psikoloji literatürü taranmış, literatür ışığında göçe bağlı yaşantıların neler olabileceği belirlenmiştir. Bu bağlamda kendi ülkesi dışında yaşayan bireylerin günlük yaşamlarını, göç sürecini, göçe bağlı yaşantılarını ve göçe bağlı

psikolojik sonuçlarını kapsayıcı bir biçimde ortaya çıkartabilecek sorular oluşturulmuştur. Aynı zamanda görüşme formunun göçmen bireylerin psikolojik ihtiyaçlarını ortaya koymaya dönük soruları da içermesi hedeflenmiştir. Görüşme formunun oluşturulmasında yararlanılan diğer bir kaynak da yurt dışında yaşayan kişilerle yapılandırılmadan yapılmış olan görüşmelerdir. Bu görüşmelerde araştırmacı yurt dışında yaşamakla ilgili olarak bireylerin neler yaşadıklarını, ne gibi güçlüklerle karşılaştıklarını, yurt dışında yaşamanın olumlu ve olumsuz yönlerini, psikolojik yaşantılarının neler olduğunu ve psikolojik ihtiyaçlarının olup olmadığını veya neler olduğunu anlamaya çalışmıştır. Bu kaynaklardan yararlanılarak oluşturulan görüşme formunun hazırlanması sürecinin başlarında mümkün olduğunca geniş tutulan soru havuzu süreç içinde alan uzmanlarının görüşüne sunulmuş ve son haline bu aşamadan sonra getirilmiştir.

Görüşme formunun çalışmada kullanılan son hali demografik bilgilere, göç öyküsüne ve yurtdışında yaşıyor olmayla bağlantılı psikolojik ve sosyal hayata yönelik sorular içermektedir. Formda dokuz adet demografik bilgiye yönelik soru, üç adet göç öyküsüne yönelik soru ve 18 adet psikolojik ve sosyal yaşantılara yönelik soru bulunmaktadır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecine başlamadan önce, çalışma kapsamında Anadolu Üniversitesi Etik Kurul'una başvurulmuştur. Çalışmanın gerçekleştirilmesinde ve veri toplama ve görüşme kaydı alma sürecinde gerekli olan etik kurul onayı (EK-2) alındıktan sonra veri toplama sürecine başlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında, Türkiye' den yurtdışına göç etmiş bireylerle derinlemesine bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşme yöntemi, açık uçlu sorularla ilerleyen ve keşif amacı olan bir yöntemdir (Baş & Akturan, 2013, s. 111) ve konunun bütünlemesine ele alınmasını sağlar (Baş & Akturan, 2013, s. 112). Nitel çalışmalarda görüşmeler; yüz yüze, telefonda, internet üzerinden resmi görüşmeler şeklinde olabileceği gibi, resmi olmayan görüşmeler şeklinde de gerçekleşebilir (Brinkmann, 2014, s. 1008). Bu çalışmada görüşmeler ortalama 25-30 dakika süren, yüz yüze görüşmeler ve telefon görüşmeleri şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, Türkiye'deki görüşmeleri, tatil veya yıllık izin amaçlı Türkiye'ye gelen göçmenlerle gerçekleştirmiş, yurt dışındaki görüşmeleri yapmak üzere de Almanya ve Danimarka'ya

gitmiştir. Görüşmeler, Türkiye (Eskişehir ve Konya), Almanya (Berlin) ve Danimarka' da (Kopenhag) gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların seçilme sürecinde araştırmacı öncelikle Türkiye'de yurtdışına göçün yoğun olduğu bir bölgede ulaşabildiği, tatil için Türkiye'ye gelmiş olan göçmenlerle görüşmeler yapmıştır. Daha sonra ise bu katılımcıların ve çevredeki bireylerin yardımı ile diğer göçmen bireylere ulaşılmıştır. Yurtdışında yapılan görüşmelerde ise araştırmacı, yurtdışındaki bağlantıları aracılığıyla Türkiye'den yurtdışına göç etmiş bireylere ulaşmıştır. Görüşme gerçekleştirilen katılımcıların bazıları aracılığı ile de katılımcıların diğer akrabaları veya arkadaşlarına ulaşılmıştır. Bu yönüyle örnekleme ulaşma yönteminin bir kısmı, olasılıkçı olmayan örnekleme türlerinden kartopu örnekleme yöntemine uygundur (Aziz, 2015, s. 55). Bu yöntemle toplamda 32 göçmen bireyle görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin sekizi telefonla 24' ü ise yüz yüze yapılmıştır. Yüz yüze görüşmelerde katılımcılara araştırmacı tarafından hazırlanmış olan bilgilendirilmiş onam formu (EK-3) imzalatılmıştır. Yüz yüze görüşülmesi o anda araştırmacı ve katılımcı arasındaki mesafe nedeniyle mümkün olmayan katılımcılarla telefon görüşmeleri yapılmış ve bu görüşmeler, başlangıçta katılımcının sözlü onayı alındıktan sonra kayıt altına alınarak yapılmıştır. Görüşmeler, görüşmelere başlangıç tarihinden itibaren iki aylık bir süreçte (Ekim 2017-Aralık 2017) tamamlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmeler, veri analiz sürecini kolaylaştırması açısından, katılımcıların da izniyle ses kaydı altına alınmıştır. Ses kayıtları araştırmacı tarafından yazıya dökülmüş ve bu yolla yazılı doküman haline getirilmiştir. Yazılı doküman hem araştırma sorularıyla paralel olarak önceden belirlenen temalara göre betimsel analiz yöntemiyle (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 239) yorumlanmış hem de yorumlanan bu verilerin derinlemesine incelenmesiyle verileri açıklayıcı temaların ortaya çıkarıldığı içerik analizi yöntemi (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 242) bir arada kullanılarak incelenmiştir. Betimsel analizde veriler tanımlanırken katılımcıların doğrudan ifadelerinden faydalanılarak önceden belirlenmiş olan temalar desteklenmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 240). İçerik analizinde ise makaleler, röportajlar, görüşme dökümleri gibi çeşitli veri kaynakları içerikleri bakımından analize tabi tutulmakta (Bos & Tarnai, 1999, s. 660) ve içerikler göz önüne alınarak yeni temalar ortaya çıkarılmaktadır (Miles & Huberman, 2016, s. 58).

Bu araştırmada yüz yüze ve telefonda yapılan bireysel görüşmelerin dökümleri üzerinde analiz yapılmıştır. Verilerin analizine başlanırken öncelikle betimsel analiz yöntemi esas alınmış ve araştırma sorularından ve görüşmelerin içeriklerinden yola çıkılarak ana temalar belirlenmiştir. Daha sonra ise görüşme dökümleri üzerinde hiçbir düzenleme yapılmadan, katılımcıların ifadeleri içerik analizi yöntemi ile kodlanmaya başlanmış ve kodlandıkça yeni temalar eklenip çıkartılmıştır.

İçerik analizi metinlerden, kullanıldıkları bağlam içinde, yinelenebilir ve geçerli çıkarımlarda bulunulması tekniğidir (Krippendorff, 2004, s. 18). İçerik analizi yapılırken araştırmadan elde edilen bilgileri betimlemek için kodlar kullanılır ve bu kodlar çeşitli kelimeler, cümleler, paragraflarla bağlantılıdır (Basiť, 2003, s. 144). Açık uçlu sorular aracılığıyla elde edilen veriler araştırmacı tarafından incelenir ve önemli bulunan veriler analiz edilerek bunlardan kod, kategori, tema veya boyut olarak adlandırılan tümevarımsal bir yolla genel bir anlam çıkartılır. Daha sonra ise bu temaları doğrulama amaçlı tündengelim yoluyla kanıtlar aranmaya başlanır (Creswell, 2013, s. 52).

İçerik analizi yaparken dört temel aşama izlenmektedir; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kod ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanıp yorumlanması (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 243). Bu çalışmada da bu söz konusu dört temel aşama izlenmiştir. Bu bağlamda öncelikle görüşmelerin yazıya dökümünden elde edilen metinler, katılımcıların göç deneyimi bağlamında (doğrudan kendi göçleri veya aile bireylerinin göçü nedeniyle göç sürecinden etkilenme) incelenmiş ve psikososyal yaşantıları ve psikolojik destek ihtiyaçlarına yönelik katılımcıların kullandıkları kelimeler, kurdukları cümleler kodlanarak kategori ve temalara ayrılmıştır. Kodlama yapılırken, genel bir çerçeve içinde belli olan bazı kodlara, analiz sırasında ortaya çıkan yeni kodlar eklenmiş ve analiz edilen metinler sürekli gözden geçirilerek kodlar ve temalar düzenlenmiş ve son halini almıştır.

Kategorilendirme işlemi yapılırken kodlar arasında ortak yönler aranır ve buna göre kodlar kategorilendirilir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 249). Bilgin (2006, s. 14), kategorilendirme işlemi bir postacının elindeki çok sayıda mektubu farklı dairelerin posta kutularına dağıtmasına benzetir. Ortaya çıkan kategorilerin ne anlama geldiğinin araştırmacı tarafından yorumlanması da yorumlama sürecini oluşturmaktadır. Bu noktada içerik analizi, yazılı materyali açıklamakla kalmaz aynı zamanda yazarın o materyalle ilgili algı ve tavırlarını da ortaya koyabilir (Crowley & Delfico, 1996, s. 7). Bu bağlamda analizi yapan kişinin ilgi ve algılarının, ortaya çıkardığı raporu etkilediğı yadsınamaz

(Krippendorff, 2004, s. 25). Literatürdeki bu bilgiler ışığında bu araştırmada araştırmacı, analiz sırasında yaptığı yorumlamaların katılımcıların ifadelerinden kopuk olmadığına ve ifadelerin bütünü göz önünde bulundurduğuna dikkat etmiş ve analiz süreci boyunca diğer uzmanların görüşlerini almıştır.

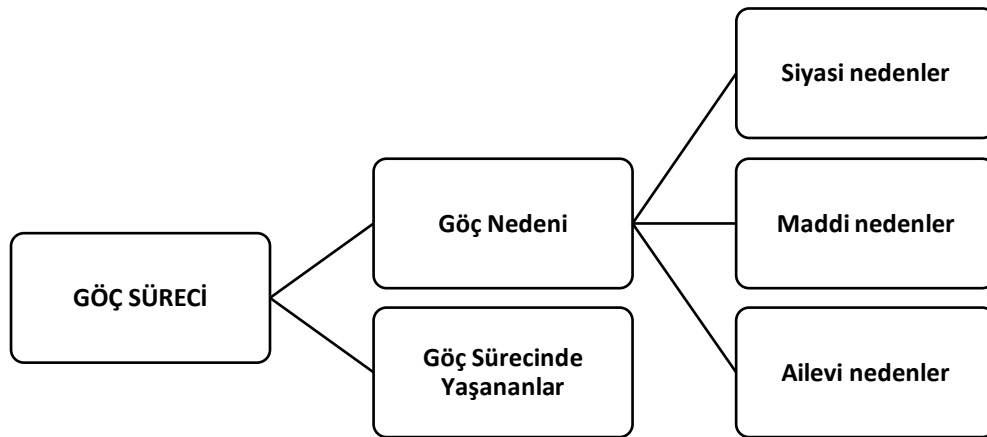
İçerik analizinde, bir parçanın anlaşılabilmesi için bütünü göz önünde bulundurmak gerektiği (Heidegger, 1984' ten aktaran Bos & Tarnai, 1999, s. 661) göz önüne alınarak bu araştırmada da parça ile bütün arasındaki anlam bütünlüğünün bozulmamasına özen gösterilmiştir. İçerik analizinde bir diğer önemli nokta ise, içeriğin toplumsal gerçeklikten bağımsız olmadığını göz önünde bulundurmadır. İçerik analizine dahil metinler, kültürel ifade biçimleri içerebileceğinden analizler toplumsal gerçeklikle (*social reality*) ilgilidir ve yorumlamalar da buna bağlıdır (Bos & Tarnai, 1999, s. 660). Bu nedenle katılımcıların ifadelerinin, onların içinde bulunduğu kültürel ve toplumsal bağlam içinde yorumlanmasına özen gösterilmiştir. Sonuç olarak bu çalışmada verilerin uygun bir biçimde analiz edilmesi amacıyla geçerliği ve güvenilirliği etkileme ihtimali olan tüm durumlar kontrol edilmeye çalışılmıştır. Temel bir önlem olarak içerik analizinin geçerlilik ve güvenilirliği için katılımcılardan veya diğer araştırmacılardan çalışmayı incelemeleri ve katılımcıların ifadelerini yansıtan bir analiz olup olmadığı kontrol edilebilir (Creswell, 2013, s. 52). Bu çalışmada içerik analizinin geçerlilik ve güvenilirliği, başka araştırmacıların analiz sürecini incelemesi ve çalışma bulgularını yeniden gözden geçirmesiyle de sağlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda analiz sürecinde farklı zamanlarda farklı uzmanlardan görüşler alınmış olmakla birlikte; sürecin tamamı araştırmacı ve danışman alan uzmanıyla birlikte yürütülmüştür.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde Türkiye’den yurtdışına göç etmiş ve/veya ailelerinin göçü nedeniyle göç yaşantısı olan bireylerden bireysel görüşmeler aracılığıyla elde edilen bulgular sunulmaktadır. Analiz sonucunda bireylerin farklı bir kültürde yaşıyor olmakla ilgili yaşantıları “*göç süreci, toplumsal yaşam, aile yaşantısı, psikolojik yaşantılar ve ihtiyaçlar*” olmak üzere beş ana tema olarak belirlenmiştir. Aşağıda her bir ana temaya ilişkin ortaya çıkan alt temalar, bu alt temalara ilişkin belirlenen kodlar ve katılımcıların kullandıkları bazı örnek ifadeler sırasıyla verilmektedir. Her bir ana temanın altında önce o ana temaya ilişkin alt temalar şekil ile gösterilmekte daha sonra ise her bir alt tema örnek ifadelerle açıklanmaktadır.

4.3. Tema 1: Göç Süreci

Farklı bir kültürde yaşamak kimi zaman bireyler için gönüllü iken kimi zaman mecburi olabilmektedir ve bireyler çeşitli nedenlerle göç ederken göç öncesinde, göç sürecinde ve göçün ilk dönemlerinde benzer ve/veya farklı deneyimlere sahip olabilmektedirler. Yapılan bireysel görüşmelerin analizi sonucunda da göç süreci; “*göç nedeni*” ve “*göç sürecinde yaşananlar*” olarak iki ana başlık altında incelenmektedir. Buna ilişkin veriler Şekil 4.1. ’de gösterilmektedir.

Şekil 4.1. *Göç süreci teması ve göç sürecine ilişkin alt temaların şematik gösterimi*

4.3.1. Göç nedeni

Göçün genel olarak “siyasi”, “maddi” ve “ailevi” nedenlerden kaynaklandığı, özellikle maddi ve ailevi nedenlerin göçün gerçekleşmesine neden olan belirgin etmenlerden olduğu görülmektedir.

4.3.1.1. Siyasi nedenler

Katılımcı 12, Türkiye’deki siyasi olaylardan uzaklaşmak için göç ettiğini şu şekilde belirtmektedir:

Katılımcı 12: “... 70’lerde bu öğrenci olayları sağ sol olayları vardı. Orada pederin çok korktuğu bir olay vardı ne zaman bizim sıramız diye zorla getirdi beni. Yani benim gelişim hiç niyetim yoktu...”

Bu ifadeden bireyin yurt dışına göçünün ebeveyninin önerisiyle ve siyasi nedenlerle gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bu noktada göç bir yandan zorunlu diğer yandan da ailevi nedenlerle gerçekleşmiş görünmektedir.

4.3.1.2. Maddi nedenler

Göç nedenlerinin başında gelen nedenlerden biri maddi nedenler olarak görülmektedir. Katılımcıların çoğu, işçi göçü ile göç etmiş bireylerden veya bu bireylerin aile üyelerinden oluşmaktadır. Katılımcılar göç nedenlerinden bahsederken iş imkânı, ekonomik nedenler ve daha iyi bir yaşama sahip olma gibi nedenlerden bahsetmişlerdir. Maddi nedenlerle göç ettiğini belirten katılımcıların ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Katılımcı 1: “İşte Danimarka nedeni ekonomi nedeni. Danimarka’da bulunan bir arkadaşım vasıtasıyla Danimarka’ya gittim, orada oturma izni aldım ve orada 47 senedir çalışıyorum.”

Katılımcı 15: “Ailem önce buraya geldi ailemle birlikte geldik. Türkiye’deki ekonomik sıkıntı yüzünden hepimiz buradayız onun için buradayız. Nedeni bu aslında, ekonomik nedenlerden.”

Katılımcı 29: “Asker ocağında iken askerliğimi üç ay kala herkes yazılıyordu, ne yapıyorsunuz dedim dedi Almanya için kâğıt dolduruyoruz dedi. Ben de dedim doldurayım dedim, doldurdum işte işçi bulma kurumuna gönderdim. Bonservisi de verdim yani tekstilde iplikçiyim diye bonservisimi verdim, askerden geldim 22 gün sonra Almanya’ya gittim yani.”

Katılımcı 26: “... Belki daha iyi bir yaşantı, onun için.”

4.3.1.3. Ailevi nedenler

Maddi nedenlerle birlikte öne çıkan bir başka göç nedeni ise ailevi nedenlerdir. Burada ailevi nedenler ile kast edilen; bireylerin aile üyelerinin göçü nedeniyle göç

etmeleri veya yaşanılan ülkede doğmaları, evlilik nedeniyle göç etmek durumunda kalma, para kazanıp Türkiye'ye geri dönme ümidiyle göç edip geri dönemeyen eşinin yanına göç etmek durumunda kalma gibi ailevi faktörlerden kaynaklanan göç nedenleridir. Çoğu zaman katılımcılar ebeveynlerinin veya dedelerinin zamanında işçi göçü ile göç etmiş olmasından dolayı küçük yaşta göç ettiklerini veya o ülkede doğup büyüdüklerini belirtmektedirler:

Katılımcı 18: “Ailem geldikleri için. Burada doğduğum için yani o yüzden.”

Katılımcı 4: “... Babalarımız zaten üç, dört, beş sene çalıştıktan sonra önce kendileri yalnız gittiği için ondan sonra zaten dört-beş sene sonra eşini çocuklarını getirmek zorunda kaldı. Geri dönüp bizi götürdü. Biz de orada tabi 16 yaşında gittim ben, lise ikiyi bitirdim ben burada gittim işte orada devam ettim. Ondan sonra halen de okuyorum yani. Yani oraya yerleşmek mecburiyetinde kaldık babamızın orada çalışma zorunda olduğu için.”

Katılımcı 9: “... Annem ve kardeşleri önce Türkiye'de akrabalarında kalmış, önce dedem gelmiş sonra nenemi getirmiş ikisi çalışmışlar çocuklar hala Türkiye'deydi. Ondan sonra işte burada falan ev aldıktan sonra işte çocukları da getirmiş. Son dayım da burada doğdu zaten. Babam üniversite okumak için buraya gelmiş ikisi burada tanıştı zaten.”

Katılımcı 14: “Annemle babam kaçta 67'de geldiler herhalde o zamanlar hep Türkler Avrupa'ya geliyor ya, onlar da öyle iş için geldiler burada kaldılar... O zamanlar bütün Türkler Almanya her tarafa babam zaten tüm dünyayı neredeyse gezmiş. O gemilerde çalışıyormuş baya gezmiş gezmiş bütün şeyi dünyadan bir Danimarka'yı bulmuş, burayı beğenmiş, evlenince annemi gelmiş buraya getirmiş. Buralar o zaman çok güzelmış, insanlar çok iyiymiş yabancılara karşı. Onun için burayı seçmişler burada kalmışlar.”

Bazı katılımcılar ise daha ileri yaşlardayken kimi zaman yurtdışında yaşayan biriyle evlilik nedeniyle aile birleşimi aracılığıyla, kimi zaman ise işçi göçü ile gidip Türkiye'ye geri dönemeyen eşinin yanına taşınmak durumunda kalma gibi nedenlerle göç ettiklerini belirtmektedirler. Bu ifadelerden bazıları şu şekildedir:

Katılımcı 24: “Yani ilk geliş nedenim eşimin burada doğup büyümüş olması, tercihi burada yaşamak olması o yüzden... Evlilik nedeniyle diyebiliriz.”

Katılımcı 13: “Yani buraya gelme nedeni işte kocalar önce gelince bizi getirmediler. Bizi de zaten getirmek zorunda kaldılar. Getirip geleceğiz tekrar dönüş yapacağız, bir türlü olmadı. Ben evlendikten tam 14 yıl sonra buraya geldim evet mecbur kaldılar bizi getirmeye artık.”

Katılımcı 32: “Almanya'ya geliş sürecim sadece evlilik kaynaklı oldu çünkü eşim Türk vatandaşı değildi artık Türkiye yasaklıydı ve biz evlenmek isteyince ben mecburen buraya geldim çok da istemeyerek. Avrupa'da yaşamamın bana göre olmadığını düşünüyordum lakin öyle de oldu, yorucu oldu.”

Katılımcı 23: “... Amaçları biliyorsunuz belki burada biraz para toplayıp memleketlerine dönüp orada kendi yaşamlarını devam ettirme ama aradan bir 15-20 sene geçtikten sonra

durumun böyle olmayacağını fark ettiler yani kalamayacaklarını fark ettiler sonra da çocuklarını getirmeye başladılar. Ben liseyi bitirdikten sonra aile birleşimi aracılığıyla geldim Danimarka'ya.”

Katılımcılardan biri ise, yurtdışında oturma izni alma sürecini kolaylaştırmak için oranın vatandaşı olan biriyle evlilik yaptığını belirtmektedir:

Katılımcı 5: “İlk önce Avusturya'ya gittim. Avusturya'da bir evlilik yaptım, Avusturya Vatandaşı bir kadınla evlilik yaptım, oturmaya aldım. 2001'de oradaydım 2008'e kadar Avusturya'daydım. Oradan sonra taşındım, İsveç'e gittim. İsveç'te hala çalışıyorum, orada devam etmekteyim.”

4.3.2. Göç sürecinde yaşananlar

Yurtdışına göç eden bireylerin göç öncesi, göç sırası ve göç sonrasında çeşitli deneyimler yaşadıkları ve bu deneyimlerin kimi zaman süreci kolaylaştırıcı, kimi zaman ise zorlaştırıcı etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Bazı katılımcılar, eşleri iş imkanları için göç ettikten sonra uzun yıllar Türkiye’de çocuklarıyla birlikte veya yalnız kalmış, aile birleşimi ile göç edene kadar oturma izninin çıkması için uzun süre beklemişlerdir. Bazıları için ise oturma izni kolay bir şekilde çıkmış ve büyük zorluklar yaşamamışlardır. Aşağıda göç sürecine dair bazı katılımcıların ifadeleri yer almaktadır:

Katılımcı 13: “Buraya gelmek için bir sürü bekledik, bir sürü uğraştık, bir sürü çaba verdim. İşte beni götür, bizi götür işte vizeler çıkar çıkmaz zaten sonra kabul ettiler. Vize çıkar çıkmaz artık buraya geldik 87’de.”

Katılımcı 16: “Danimarka kanunları zor olduğu için ilk iki-üç yıl oturma alamadım ama üç ay burada, üç ay Türkiye'deydim. Daha sonra üç sene sonra işte temelli geldim yani buraya turist vizesi ile başvurdum. Danimarka üzeri geldim, İsveç'e de oturma için başvurdum gitmedim ondan sonra da artık. Ama ilk başta zordu üç ay burada üç ay orada, yeni evlisin, üç ay buradasın üç ay Türkiye'de tabii ki zor oluyor ister istemez eşinle ayrı olunca, mesafe olunca.”

Katılımcı 25: “Çok zor oldu. 2001'de geldim, kışın geldim. O zaman bu yeni kanunlar daha çıkmamıştı, yeni kanunlar benden altı ay sonra çıktı. Ben turist geldim, işlemleri burada başlatırız hesabı yaptık işlemler başladı bu sefer de aradan bir sürü zaman geçti, haber alamadık falan. İki de bir telefon edip soruyorduk bizim dosyamızda bakan adama o da hep bekleyin diyordu...”

Katılımcı 26: “Eskiden kanunlar o kadar sert değildi. Evlendikten sonra buradan müracaat ettiler ondan sonra iki, üç, dört, beş ay içinde geldim. Yani öyle fazla bir sert kanun yoktu... Kolay oldu.”

Bir katılımcı, göç öncesinde başvuru yaptığı işin tanımını yanlış anlayarak gittiğini, bu yanlışlığı ise oraya gittikten sonra fark ettiğini belirtmektedir. Dolayısıyla

göç sürecinde yaşanan bu zorluğun henüz göç kararını alırken yeterli bilgiye sahip olmamaktan ve dil yetersizliğinden ortaya çıktığı görülmektedir:

Katılımcı 31: “... Arkadaşım, beraber geldiğim arkadaşım da Türkiye’de Yapı Kredi Bankası’nda memurdu yani diyorum size çünkü biz burada stationsarbeiter duyduk ya biz Türkiye’de station bizde bahnhof (gar) oluyor yani anlıyorsunuz biz de bahnhof oluyor ama burada stationsarbeiter hastanenin bir kısmı oluyor onun için bilmediğimiz için, Anlamadığımız için geldik böyle. Biz hepsini izah ettik doktora, doktor da şefimize yani büyük doktor, şef ona izah etti. Şaşırdı adam dedi ki ben böyle bilgili insanlar değil yaşlıları istiyordum böyle genç insanları istemiyordum dedi yazık olmuş bunlara dedi ama dedi istiyorsanız ben sizin kontratınızı fes edebilirim size yardımcı olabilirim çünkü siz bilmeyerek geldiniz...”

4.4. Tema 2: Toplumsal Yaşam

Toplumsal yaşam ana temasının altında; *“arkadaşlık ve sosyal ilişkiler”*, *“arkadaş seçiminde kriterler”*, *“iş arkadaşlarıyla ilişkiler”*, *“toplumsal dışlanma ve kabul”*, *“iletişim güçlüğü ve kültürel farklar”*, *“yerlilerle yaşam farkı”*, *“kendi kültürünü devam ettirme arzusu”* ve *“farklı bir kültüre uyum çabası”* alt temaları ortaya çıkmıştır. Genel olarak bakıldığında toplumsal yaşamda göçmen bireylerin sosyal yaşamda karşılaştıkları durumlar ortaya konmaktadır. Aşağıda, Şekil 4.2. ile toplumsal yaşam ana temasına ait alt temalar gösterilmektedir. Alt temalara ait başlıkların altında ise katılımcıların ifadelerinden iş ve arkadaşlık ilişkileri, komşuluk ilişkileri, yaşanan yerin yerlileri ile kurdukları iletişim ve sıklıkla karşılaştıkları iletişim güçlükleri ve toplumsal yaşama uyum çabasına dair bazı örnek ifadeler verilmektedir.

4.4.1. Arkadaşlık ve sosyal ilişkiler

Katılımcılardan bazıları, kendi kültürlerinden bireylerle arkadaşlık kurduklarını ve yerlilerle çok fazla etkileşime geçmediklerini, yerlilerin genellikle iş arkadaşları olduklarını ve iş arkadaşlarıyla iş hayatı dışında sosyal olarak etkileşime girmediklerini ifade etmektedirler. Öte yandan, yerlilerle kolaylıkla iletişim kurabildiklerini ve her kültürden ve milletten insanla iletişime geçtiklerini belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Yerlilerle kolay iletişim kurabildiğini belirten katılımcıların çoğunlukla yaşanan yerde doğduğu veya büyüdüğü dikkat çekmektedir:

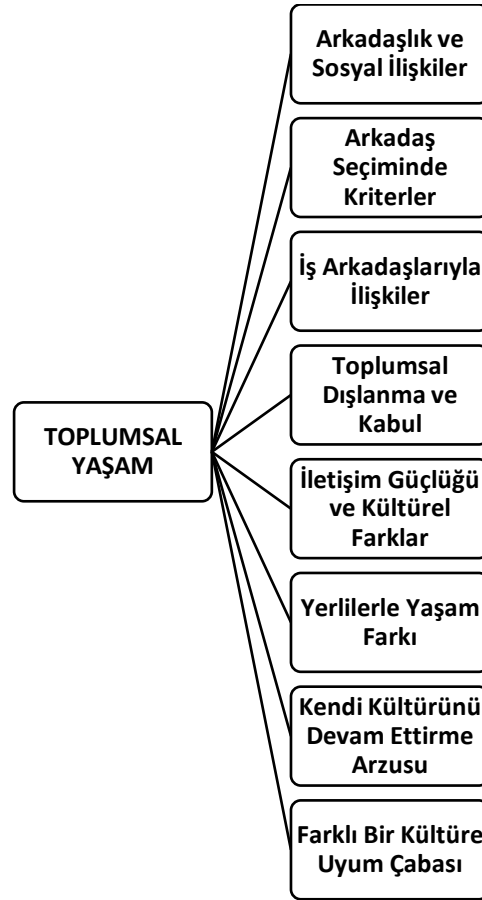
Katılımcı 29: “... Akriba, hemşeri her yerde var bizim orada. Yani böyle hiç boş geçmiyor, hafta sonları misafirler cumartesi pazar günleri misafirler misafirlğe gidip geliyorduk, kadınlar öğleden sonraları kahve, çay içip burası gibi yani böyle vakit geçiyor orada

hemşirelerle yani. Diyelim biz Hataylıyız, Hataylılarla mesela birçok milyon insan orada yani 10-15 aile vardır, Adanalı hemşerim, Antepli arkadaşlarımız kadınlar böyle hemşerilerle kısır sohbetleri, pasta sohbetleri, içli köfte sohbetleri. Bir de öğleden sonra geziyorduk biraz, kahvede arkadaşlarla oturup çay kahve içiyorduk böyle her gün geçti yani alıştık artık.”

Katılımcı 14: “Benim işyerinde çoğunlukla Danimarkalılar, okulda çalışıyorum pedagog olarak. Çoğunlukla Danimarkalı yani arada birkaç yabancı var, başörtülü öğretmenlerimiz var. Yani benim için zor değil doğup büyüdüğüm için her zaman ortamım aynı olduğu için zor değil benim için.”

Katılımcı 7: “İlişkilerimiz normal buradaki yaşantı gibi yani buradaki komşunla aranız nasılsa oradaki komşularla aramız öyle yani. Selamlaşıyoruz, hal hatır soruyoruz, oturup muhabbet ediyoruz, konuşuyoruz işte.”

Katılımcı 9: “Çok iyi. Yani her dil, dinden arkadaşım var aslında hepsiyle de çok iyi anlaşıyoruz. Şimdi biz üçüncü nesil olduğumuz için yani bir de diğer zamanlarda da mesela İtalyan arkadaşlar falan onların da annesi babası zamanında gelmiş. Yani onlar için daha değişik tabi ama biz böyle ilk baştan okula gittiğimizden beri okulda falan arkadaşlarla hiç sorun yok.”

Şekil 4.2. Toplumsal yaşam teması ve toplumsal yaşama ilişkin alt temaların şematik gösterimi

Yaşanılan yerde doğup büyümüş olmasına rağmen özellikle yerlilerle yakın arkadaşlık ilişkisi kurmadığını belirten Katılımcı 22, bunun kendi seçimi olduğunu, onları samimi bulmadığını belirtmektedir. Arkadaşlarının çoğunun kendi kültüründen veya onun gibi farklı bir kültürden gelmiş olan yabancılardan oluştuğunu ifade etmektedir. Bu durum arkadaşlık ilişkilerinin yeterince iyi olmamasının bir yönüyle göçmen bireylerin tutumuyla ilişkili olabildiğini göstermektedir:

Katılımcı 22: “... Tabii ki şunu da söyleyeyim altını çizeyim Danimarkalı arkadaşım yok yani özellikle yani çoğunluğu arkadaşlarımdan çoğunluğu Danimarka'da doğup büyümüş Kürtler benim gibi yani her iki kültürün arasında yetişmiş olan, her iki kültürden de en güzel değerleri seçmiş olan bireyler oluyor genelde ama tabi farklı milletlerden de var arkadaşlarım. Pakistanlı var, Iraklı var, Faslı arkadaşım var lise yıllarından kalma ama çok yakın Danimarkalı arkadaşım yok. Bu da ben tercih etmediğim için yani ilişkilerinde çok çok samimi gelmiyorlar.”

4.4.2. Arkadaş seçiminde kriterler

Katılımcıların genellikle kendi kültüründen bireylerle arkadaşlık kurma isteğine bakıldığında, arkadaşlık ilişkilerinde neleri önemsediklerini ve arkadaşlarını hangi kriterleri baz alarak seçtiklerini incelemek, onların arkadaş seçimlerini derinlemesine anlamaya yardımcı olmaktadır. Bulgulara bakıldığında katılımcıların arkadaşlarını seçerken anlayabilecekleri, birlikte eğlenebilecekleri, kendine benzeyen, yabancı olan, iyi insan olan, dinleyen, eğitilmiş ve ihtiyaç duyduğunda yanında olabilecek bireyler aradıkları görülmektedir. Bu bulgular arasında kendine benzeme, yabancı olma gibi özelliklerin sıklıkla ifade edilmesi, katılımcıların kendi kültürlerinden bireylerle arkadaşlık kurma eğilimlerini açıklamaktadır. Aynı zamanda katılımcıların yerlilerle yaşadıkları dışlanma gibi olumsuz deneyimlerin de onlarla ilişki kurma eğilimlerini azalttığı görülmektedir. Dolayısıyla göçmenlerin yerlilerle istedik düzeyde ilişki kuramamaları sadece kendi tercihleri olmasının ötesinde yerlilerin olumsuz tutumlarıyla da ilişkili görünmektedir:

Katılımcı 22: “.... Bakıyorum bizim sınıfımızda bütün veliler yüksek eğitilmiş ve bütün toplantılara katılıyorlar, bütün etkinliklere katılıyorlar ama yine de dışlanıyorlar. O zaman sorun bizde değil yani sorun sizde o zaman. Bize sürekli bir şey koymanızdan, farklı bir yere yerleştirmenizden sürekli bizi marjinalleştirmeye çalışmanızdan bunu yaşıyor olmak da beni çok provoke ediyor, çok rahatsız ediyor yani tepkisel oluyorum. Hani öyle yaptıkları zaman da Allah cezanızı versin diyorum, istemiyorum sizi yani siz orada kendi kulübünüzde

sosyalleşsin ben burada kendi grubumda olan veya bana benzeyen insanlarla çok daha mutluym. Yani Rus bir kadınla konuşmak beni çok daha tatmin ediyor.”

Katılımcı 20: “İnsan hani otomatik olarak kendine benzeyen insanlara yaklaşıyor ya hani Türklere gidiyorum genelde hani yabancılara.”

4.4.3. İş arkadaşlarıyla ilişkiler

İş arkadaşlıkları incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmının çalışma ortamındaki ilişkilerinin olumlu olduğu görülmektedir. İş arkadaşlarıyla yakın ilişkiler kuran katılımcılar olduğu gibi, iş arkadaşlarıyla fazla samimi olmadığını, derin paylaşımlar yapamadıklarını söyleyen katılımcılar da vardır. Katılımcılar genellikle iş arkadaşlarıyla iş ortamı dışında sosyal bağları olmadığını ancak iş ortamında olumlu ilişkileri olduğunu belirtmektedirler. Bir katılımcı emekli olduktan sonra iş arkadaşlarıyla iletişiminin koptuğunu ifade etmiştir. Bu bulgular bir arada düşünüldüğünde katılımcıların bir kısmının yerlilerle bilinçli ve isteyerek ilişki kurmaktan çok iş arkadaşlıklarının iş ortamındaki birliktelik nedeniyle oluştuğu söylenebilir. Aşağıda bazı katılımcıların iş arkadaşlıklarına ilişkin ifadeleri bulunmaktadır:

Katılımcı 4: “... Çok güzel yani ben %99 Almanlarla çalışıyorum, yabancı yok. Çok güzel anlaşıyoruz yani. Bizim Almanlar bambaşka bir millet diyebilirim yani çok medeniyeti baya 1200'lü yıllarda yakalamış baya eğitilmiş insanlar. Yani çok değerli insanlar bence ben öyle görüyorum Almanları.”

Katılımcı 1: “Vallahi işte, iş yerindeki arkadaşlarla onlarla güzel geçinirdik, güzel bağlarımız vardı. Tabii işten çıktıktan sonra hepimiz evlerine ayrılıyorduk. Birbirimize tek samimi arkadaşlardan bir-iki tane öyle iyi arkadaşlarla davet ederlerdi bizi, oraya giderdik, onlar gelirlerdi. İşte öylece giderdi yani. Şimdi onlar da kalktı, emekli olduk, iş arkadaşlarını da kaybettim gayrı. Her birisi bir tarafa gitti, görüşmüyorum. Öylece kaybettik gitti.”

Katılımcı 24: “İş ilişkim güzel, arkadaşlık dersiniz Danimarkalı arkadaşım yok samimi olduğum... Bunu önce tabii ki burada doğup büyümeme bağlıyorum. Okul arkadaşım olmadı mesela. Şu anda iş arkadaşlarım var samimi olduklarım var ama dost, arkadaş değilim öyle diyeyim. Bunu da neye bağlıyorum, gene hani burada çok yaşamadığıma bağlıyorum, benim iş hayatım sekiz-dokuz senelik daha öncesi de yoktu zaten. Okul vardı, dil öğrenme çabası vardı. Dil eksikliğine bağlıyorum aslında hani dilimin yetersiz olması. Şu anda iyi, iş arkadaşlarımla iyi anlaşıyorum ama temelden bir şeylerin olması lazım çoğu iş arkadaşım zaten benden daha ileri yaşıta hani bir yaş seviyesi var zaten, olmayanlarla da günlük hayatım hakkında konuşuyorum ama arkadaş değilim, öyle evlerine gidip gelmiyorum yani.”

Katılımcı 30: “O da çok iyi. Bilmiyorum ben onlara uydukça yani öyle biliyorsunuz iş şartları zor her yerde uymak zorundasınız. Patronlar, yani şey Türkiye'deki patronlarla Almanya'daki patronların farkı burada 25 sene bir iş yerinde çalış tamam mı, patronuna böyle

patron çok iyi yani yerleri de süpürür her şeyi de yapar yani ben patronum, böyle büyüklük taslamaz. Ama böyle aramızda her zaman bir resmiyetlik vardır hani böyle nasıl diyeyim çok yakın olduğun böyle kardeş gibi falan oluyorsun ya iş yerinde abi diyorsun, abla diyorsun, öyle bir yaklaşım yok bizde hani öyle abi abla değil bay bayan öyle konuşuyorsun ama şeyler iş konusunda öyle büyüklük şey yapmıyorlar ama öyle yakınlık fazla olmuyor. Türkiye'dekiler gibi samimiyet olmuyor pek fazla, sıcak değil yani.”

Katılımcılar arasında, sadece Türklerin çalıştığı iş yerlerinde çalışanlar da bulunmaktadır. Bu katılımcılar, yerlilerle çalışan katılımcılarla kıyaslandığında iş yerinde daha samimi, adeta bir aile ortamının olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri akrabalarıyla çalıştığı için iş ortamından çok memnun olduğunu, hatta sırf bunun için İsveç'te yaşıyor olmasına rağmen Danimarka'ya her gün çalışmak için gidip geldiğini belirtmiştir. Kendi kültüründen ve tanıdık insanlarla çalışmak için her gün kilometrelerce yol gidip gelmek, bazı katılımcılar için iş ve arkadaşlık ilişkilerinde aranan samimiyet ve sıcaklık duygularının taşıdığı önemi ve samimi ilişkiler kurma ihtiyacını açıklayan bir örnektir:

Katılımcı 16: “Çok güzel, sıcak, seviyorum yani bir aile ortamı zaten. Akraba da olunca yani bildiğim insanlar, tanıdığım insanlar. Yeni tanıdıklarım da var tabii Ama ben arkadaş konusunda çok çabuk kaynaşan biriyim. Paylaşırım ama zor paylaşırım ama tam kaynaşırım böyle olduğun için seviyorum yani ortamı. Onun için yani Malmö'den buraya kadar gidip geliyorum her gün.”

Katılımcı 15: “Şimdi ben hem Danimarkalılarla çalıştım hem Türklerle çalıştım onun için ikisi hakkında da konuşabilirim aslında. Türklerle çalışmak hani Danimarkalılarla çalışmak Türklerle çalışmaktan aynı şeyi anlamıyorsun aynı hazzı alamıyorsun. Çoğu şeyi paylaşıyorsun evet iş anlamında olsun, özel hayatta olsun aslında paylaşıyorsun ama senin karşıdaki bir yabancı. Bu hani Danimarkalı olmak zorunda değil, bir Pakistanlı da olabilir, başka bir ülkeden de olabilir ama algılama şeyi değişik nasıl söyleyeyim size, algılama tarzları değişik hani bizdeki daha değişik biz daha rahat konuşabiliyoruz mesela. Sanki hep bir şeyler anlatmaya çalışsak da sanki anlatıyorsun anlatıyorsun onu ilgilendirmiyor ama biz burada böyle değiliz mesela. Aynı zamanda her şeyimizi paylaşıyoruz, tartışmaya gelince tartışıyoruz, bağırmaya gelince barışıyoruz ama hani zamanda diyoruz ah T... (isim söylüyor) diyoruz sen mesela şaka yapıyorsun isim söylemek istemiyorum ama öyle diyoruz mesela...”

Katılımcı 17: “Çalıştığım yerde mi? Yani ben şimdi şu çalıştığım yer tabi bütün hepsi Türk ama ilk defa böyle bir Türk yerde çalışıyorum normalde ben hep Danimarkalı yerde çalıştım hepsi Danimarkalı. Yani orda da iyi anlaşıyoruz ben bir arada belediyede çalışıyordum hepsi Danimarkalı, Yugoslav var, Danimarkalı var, Araplar var hiçbir şey hissetmedim yani hep güzel geçti.”

4.4.4. Toplumsal dışlanma ve kabul

Katılımcıların yerlilerle etkileşimlerine bakıldığında yerliler tarafından kabul görme veya dışlanma durumlarının, toplumsal yaşama uyum sürecini etkilediği görülmektedir. Katılımcılardan bazıları ilk dönemlerde çok daha fazla kabul görüp zamanla dışlandıklarını söylerken bazıları başlarda dışlandıklarını, zamanla daha rahat olduklarını belirtmektedirler:

Katılımcı 1: “... İlk gittiğimizde öyle değildi tabii. İlk gittiğimizde herkes sanki aynı köydeyiz, aynı akrabayız, aynı şehirdeyiz gibi böyle birbirimize sahip çıkardık. Danimarkalılarla mesela bizler öyleydik ama şimdi biraz ırkçılık oldu, biraz bilmem ne oldu. Biraz soğuduk yani.”

Katılımcı 8: “... Ama önceden 20 sene, 25 sene baya çile çektik. Odun yakıyorduk, kömür yakıyorduk, ne bileyim biraz dışlıyorlardı bizi ama şimdi 30 senedir rahatız. Kaloriferli evler verdiler, 30-35 senedir rahatız yani. Yani sorun yok fakat iş kalmadı işte. Çocukların işi zor.”

Sosyal yaşamda yerlilerle etkileşimlerinde olumlu ve olumsuz deneyimlere sahip olan katılımcılar, kimi zaman Müslüman oldukları için kendilerinin ve çocuklarının dışlanmaya maruz kalabildiğini, ırkçı tacizlere ve önyargılara maruz kaldıklarını belirtmektedir. Dışlanmanın ve yabancı düşmanlığının son zamanlarda arttığı belirtilirken, bu artışa medyada ırkçı söylemlerin artmasının neden olmuş olabileceği vurgulanmaktadır. Öte yandan, yerlilerle olumlu ilişkileri olduğunu belirten katılımcılar, yabancı düşmanlığının medyada yansımalarını gördüklerini ancak, kişisel olarak böyle bir düşmanca muameleye maruz kalmadıklarını belirtmektedirler. Yerlilerle birlikte sosyal etkinlikler düzenleyerek karşılıklı saygı çerçevesinde yaşadıklarını ifade etmektedirler. Katılımcıların yaşadıkları yerde kabul görmesi veya dışlanmasının, beklendiği üzere, yaşadıkları yerle ve yerlilerle ilgili tutumlarını ve psikolojik yaşantılarını da etkilediği görülmektedir.

Yerlilerle olumsuz etkileşimleri olan katılımcılardan bazılarının ifadeleri aşağıda verilmektedir:

Katılımcı 9: “Mesela okulda bu şey olayları başladıktan beri işte İŞİD olayları başladıktan beri ya E.. (ismini söylüyor) sen bu konu hakkında ne düşünüyorsun gibi aslında böyle hem senden öyle beklentiler oluyor. Yani Müslümansın diye işte ya işte siz hepiniz böylesiniz falan gibi okulda dışlamalar arada sırada yani oluyordu... Yani seni direk yani böyle hepsi öyle değil de böyle bazı şeyler oluyor yerliler oluyor işte seni herkesle direk aynı kefeye atıyorlar ya onlarla karşılaşıyorsun.”

Katılımcı 14: "... Tabii ki zor oluyor, çocuklar için de zor oluyor. Yolda taciz ediyorlar bazen esmer diye hani pis yabancı falan var böyle çok olaylar var Facebook'a baksan bütün Danimarkalılar ırkçı ama insan alışıyor, alışıyor yani..."

Katılımcı 22: "... Okula gittim o gün işte onun dersindeyiz Filistinli bir sınıf arkadaşım var, boynunda Arapça yazılı olan bir şey var Allah mı yazıyor, ismi mi yazıyor bilmiyorum ama bir şeyler var boynunda. İşte bizi çağırdı bir ara buraya gelin bir şey göstereceğim dedi bir şeyler gösterirken kesim tekniği gösterirken kızın şeyine yönlendi kolyesine, burada ne yazıyor falan dedi ondan sonra Arapça konuşuyormuş gibi taklit etti, gülmeye başladı. Benim tabii ki suratım ekşidi bana dönüp sen de böyle şeyler takıyor musun dedi işte siz namaz kılarken poponuzu havaya mı kaldırıyorsunuz ona benzer bir şeyler söyledi ve ben ona orada bağırıp sen bizimle böyle konuşamazsın dedim, senden nefret ediyorum dedim ve sınıfı terk edip ağlayarak eve gittim..."

Katılımcı 23: "... Bu aralar otobüsle geliyorum fark ediyorum yani bir yabancı otobüste oturuyorsa bütün yerlerde olduktan sonra belki en son gidip onun yanına oturuluyor. Yani bu şey bir olay farklı bir olay, farklı olduğunu hissettirme olayı hoş bir şey değil. O duyguyu o şeyi ben de yakalayabiliyorum bu birazda güncel şeylerde var yani gündemle de bağlı..."

Katılımcı 13: "En zorlayıcı tarafı işte bu ırkçılık. Ben onu kesinlikle söylüyorum ırkçılık daha da çoğalıyor daha demin trenden biri bana böyle yapıyor (Eliyle boynunu keser gibi yaparak gösteriyor) keseceğim diyor sizin hepinizi. Tabi ben umursamıyorum milyonlarca kişi orada beni kesecek değil ya ama onlar insanın canını çok sıkıyor, çok sıkıyor..."

Yerlilerle olumlu etkileşimleri olan katılımcıların ifadeleri aşağıda verilmektedir:

Katılımcı 12: "... Hiç bir gün A... (ismini söylüyor) sen yabancısın, sen Kürtsün, sen Türksün diye böyle bir şey olmadı. Artı çok da takdir edildim..."

Katılımcı 16: "Yani buranın kendi örf adetleri var bizim de kendimize göre bayramlarımız olsun, dini şeylerimiz olsun. Onlar bize saygı gösteriyor, biz onlara saygı gösteriyoruz ben gerekirse Noellerde yani yılbaşında çam ağacı bile alıyorum çocuklarım için. Çünkü yuvada gördükleri için yani şey olmasın diye onlarızı istiyoruz. Karşılıklı şey yapıyoruz..."

Katılımcı 24: "Haklar açısından hiçbir şey görmüyorum ama ben çalıştığım ortamda da görmüyorum öyle bir ırkçılık içinde değilim ama yaşayanlar olduğunu görüyorum..."

Katılımcı 8: "Şimdi onların yaşayışları söyle lokalleri var. Tatilleri cumartesi pazar günleri camiye yakın bizim mesela şu arka sokak gibi bu sahası var bul oynanır yuvarlak bir taş var torbaya koyarlar üç tane, üç tane de sen alırsın bul oynarlar yarışma yaparlar onunla. Kim kazanırsa para verirler, çay kahve içerler aynı insan bizim gibi onlarda. Ne bileyim gezmeyi çok severler, bisiklete çok binerler hatta bize de dediler gelin bul oynayın bizimle bazı arkadaşlar katılırlar gençler yani içli dışlı yani güzel bir hava var yani. Çok iyiler yani."

Yerlilerle Türklerden daha iyi anlaşmasını belirten Katılımcı 17, yerlilerin yanında kendini daha özgür hissettiğini, onlarla daha iyi anlaşıyor olmasını orada doğup büyümesine bağladığını belirtmektedir:

Katılımcı 17: “... Mesela çok Danimarkalı diyor ki N... (ismini söylüyor) sen aynı Danimarkalı gibisin. Ben çoğu zaman Danimarkalılarla daha iyi anlaşıyorum, daha iyi konuşuyorum. Türklerle çoğu zaman mesela bizim orada dışarıdayız yazın parkta oturuyoruz diyelim çay kahve içiyoruz ben çoğu zaman Danimarkalıların yanında oturuyorum çünkü orada kendimi daha özgürce hissediyorum. Türklerin yanında fazla böyle durmuyorum benim için hiç zorlamıyor yani... Daha iyi anlaşıyorum çünkü bilmiyorum, burada doğma büyüme midir bilmiyorum yani çünkü hep arkadaşlarım Danimarkalıydı tabi Türkler de var ama.”

4.4.5. İletişim güçlüğü ve kültürel farklar

Katılımcıların toplumsal yaşama dair, yerlilerle etkileşim kurmasını engelleyen nedenlerden biri de yaşadıkları iletişim güçlükleri ve karşılaştıkları kültürel farklardır. Bunlar arasında dil bilmemekten kaynaklı iletişim kuramama, yanlış anlaşılmanın ortaya çıkması, hakkını savunamama, o kültürde büyümemiş olmaktan dolayı bazı esprilerin referanslarını anlayamama gibi olumsuz yaşantılar varken aynı zamanda bu farklılıkları olumluya çevirerek birbirinin kültürünü öğrenme gibi olumlu yaşantılar da vardır. Dil bilme ve kendini ifade etmenin, katılımcılar tarafından özellikle kendi hakkını savunabilme anlamında önem taşıdığı görülmektedir. Dil bilmiyor ve konuşulanları anlamıyor olmanın, yanlış anlaşılma, haksızlığa uğrama ve aldatılma riskini artırdığı algısının olduğu anlaşılmaktadır:

Katılımcı 13: “Çok zorluk yaşadık, çok zorluk çektik o kadar bir zorluk çektik ki yolda ya nasıl yürüyeceğimizi şaşıryorduk. Bu Danimarkalıların bize baktığı gözleri merak ediyorduk, bize nasıl bakıyorlar onlardan öyle bir çekiniyordu ki köşe bucak saklanıyordum ben ki ben kendi şeyimi söyleyeyim saklanıyordum ben. Ondan sonra biraz dil öğrendikten sonra bayağı bayağı bir birbirimizle kontak kurduk ondan sonra bayağı bir alıştık Şimdi dil serbest konuşabiliyorum, hakkımı arayabiliyorum.”

Katılımcı 25: “Sorunlarla, dil sorunu. Dil sorunu çünkü yanlış anlamaya maruz kalıyorsun karşılıklı yanlış anlaşılma oluyor bunu okul okuduktan sonra daha çok yaşamaya başladım çünkü işyerindeki rolüm daha değişti, daha çok sorumluluklarım arttı, insanlarla daha çok içli dışlı olmaya başladım. Yardımcı iken sadece pratik işler vardı pedagog olduktan sonra daha çok insanlarla içli dışlı olmaya başladım, anne babalarla, iş arkadaşlarımla ya da iş mesela yuvanın ortak çalıştığı belediyelerle falan daha çok içli dışlı olmaya başlıyorsun hani ağzından çıkanı da gerçekten ölçüp tartarak söylemek zorundasın çünkü ben yanlış anlaşılma çok yaşadım. O yanlış anlaşılma, küçük, saçma sapan bir şey kocaman bir şeye dönüşüyor olaya dönüşebiliyor çok yaşadım onu... Evet yani sosyal değil ama dil sorunu çok yaşadım o konuda halen de yaşıyoruz.”

Katılımcı 23: "... Ne bileyim yani örnek olarak belki de örneğin Danimarkalılarla oturduğum zaman en azından şeyi bir şeyden bahsettikleri zaman ben hepsini anlıyorum, dil anlamında yani kelime anlamında ama sembolik anlamda yani çoğu zaman bir espri yapıldığı zaman onu nereye refere ettiğini ben tam olarak bilemiyorum bana komik gelmiyor. O anlamda şeydir yani biraz daha burada doğup büyümemiş olmanın verdiği şeyler olabilir sıkıntılar. O anlamda yani o biraz da ben tezimi de aslında şeyi üzerine yazmıştım bu ikinci kuşağın kimlik sorunu üzerine, ait olma olayı."

Katılımcı 15: "Aslında önceleri ilk dediğim ilk zaman doksanların ortasında falan ben daha çocuktum da gerçi o zamanlar daha yeni yeni biliniyordu işte Müslümanlar böyle işte Türk'sün ha Türk'sün nerelisin, nasıl yaşıyorsunuz, nereden geliyorsunuz, siz ne yaparsınız ne edersiniz. Artık yavaş yavaş dine girdiklerinde artık biliyorlar ha Müslümanlar aslında Ramazan'da oruç tutuyorlar bir ay, ha işte bayramları var, ha milli şeyleri var, ha işte özel günleri var. Artık yavaş yavaş kabullenmeye başlandı. Biz de kendimizce hani ben kendimce hem komşularımı hem arkadaşlarımı Danimarkalı olan anlatmaya çalışıyorum hani işte bizim kültürde böyledir, böyledir. Yavaş yavaş saygı duymaya başlanıyor hatta..."

Yaşanılan yerin dilini öğrenmiş olmanın katılımcıların toplumsal yaşama uyumu ve yerlilerle etkileşimini kolaylaştırdığı görülmektedir. Aşağıda, yaşanılan yerin dilini öğrendikten sonra günlük yaşantılarının daha kolaylaştığını belirten katılımcıların ifadeleri yer almaktadır:

Katılımcı 24: "Yani konuşmamdan anladığın kadarıyla kolay değil başka bir ülkeye gelmek hiç kolay değil. Ne kadar da mesela ben Türkiye'de okumuş olmam hani biraz benim o dili falan öğrenmeme yardımcı oldu. Diğer kişiler için mesela daha zor, hiç okuma yazmayı bilmemiş kişilerin buraya gelmesi mesela kayınvalidemin zorlandığını biliyorum hala kendini ifade edemiyor, hiç dil öğrenememiş. Ben şu anda kendimi ifade edebildiğim için belki de burada yaşamayı kabullendim çünkü artık her şeyi kendim yapıyorum; doktoruma kendim gidiyorum, hastaneme kendim gidiyorum, çocuklarımla toplantılara kendim gidiyorum. Gidemediğim dönemlerde ben diyordum ben buraya niye geldim çünkü kendimi ifade edemiyordum. Yani şu anda kendimi ifade ediyorum, her şeyimi kendim yapıyorum o yüzden burada yaşamak kolay geliyor..."

Katılımcı 13: "... Bu ırkçılık başta geliyor işte bir bakıyorsun hayır benim gibi bir sürü kadın var burada hiç içeriden çıkmayanlar varken de halime şükür ediyorum. Mesela bir sürü kadın tanıyorum kendi yaşında bir dil bile bilmiyorlar onlarda benimle beraber 30 yıldır geldiler hiçbirisi bir kelimeyi bilmiyor. İşte o can sıkıcı neden, neden kendinizi geliştirmiyorsunuz? Neden dilinizi öğrenmediniz..."

4.4.6. Yerlilerle yaşam farkı

Yerlilerle yaşamları arasındaki farklardan bahsederken katılımcıların aile ve sosyal yaşamdaki farklılıklara dikkat çektiği görülmektedir. Yerlilerin daha özgür ve

bireysel olduklarını, çocuklarının daha erken yaşta bağımsız olduklarını belirtirken aynı zamanda kültürel ve dini farklılıklardan kaynaklanan farklı bayram kutlamaları, yeme-içme farkı gibi durumlar da öne çıkmaktadır. Yerlilerle yaşam farklılıklarına dair bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

Katılımcı 2: “Şimdi arada fark çok tabii onlarla. İşte demin dediğim gibi onlarla her yere girip çıkamıyoruz, yiyip içemiyoruz. Biz hep yalnız yani Türk arkadaşlarla ve camide Müslüman arkadaşlarla yiyip içiyorduk aradaki fark tabii onlar için çok değişik... değişik yani onlar kendi kültürüne biz kendi kültürümüze uyuyoruz. Örneğin firmanın şeyleri olurdu festleri, bizi davet ederlerdi bizim yiyeceğimiz bir yarım tavuktan onlar her şeyi yedi, yediğimiz buydu.”

Katılımcı 25: “Akraba ilişkilerinden başlayalım daha az önce hastaneden gelirken oğlumla tekrar bu konuyu konuştum. Hastanede çok üzgün bir aile vardı, yabancı bir aileydi herkes ağlıyordu, kalabalıktı, hastane doluydu. Koridorda ilerledikçe bir tane Danimarkalı bir yaşlı adam hastanede odanın kapısında üzgün üzgün telefonuna bakıyordu. Oğlum o iki aileyi karşılaştırdı, neden dedik Danimarkalılar da böyle bizim gibi olamıyor ya da biz niye onlar gibi olamıyoruz ya da biz niye bu kadar farklıyız soruları sordu bana. Öyleyiz çünkü benim dediğim gibi azınlıyız biz burada, birbirimizi tutmak zorundayız, bırakırsak hepimiz yabancılaşırız. Biz birbirimize daha çok bağlıyız aile ilişkileri konusunda bence benim hayatım onlarınkinden daha iyi, ben ailem olmadan yapamam.”

Katılımcı 30: “Yani Almanların kendileri daha fazla mesela öyle çekirdek aile, kendi aileleri eşi, çocukları öyle yaşıyorlar. Yani bir yere gidip gelmek ya da bir-iki aile onlarla gidip gelirler, onlarla görüşürler ama bizim çevremiz daha büyük, biz daha büyük biliyorsunuz çocuklar, arkadaşlar da her şey daha sosyaldir onlar o kadar değil. Onlar sırf bir aile bir gün oraya gidersen, bir gün şöyle yani yaşama şartları başkadır. Bir de benim bir tane komşum var mesela Alman bir komşum bir tane köpeğiyle yaşıyordu bütün gün gider öyle köpeğini gezdirir gezdirir gelir ondan sonra o köpeği öldü bir üzüldü bir üzüldü bana ne desin biliyor musun, "anneme bile bu kadar üzülmeyim" ay ben şok oldum yani düşün öyleleri de var. Öyle yani.”

Katılımcı 11: “... Ama burada öyle bir şey yok ben geldiğimde ilk benim tuhafıma giden de baktım bunlar erkekler kadınlara yardım ediyorlar en çok o benim tuhafıma gitti he dedim bizimkilerden hiç biz böyle bir şey görmedik, böyle bir şey yok. Baktım komşularımız camlarını siliyorlar, kadına yardım ediyorlar. İlk o benim tuhafıma çok gitti yardım, yardımlaşma. Hani bizde öyle var mıdır, hala öyle değil burada ilk ben tuhafıma giden oydu.”

Katılımcı 20: “Yani onların daha fazla bilgileri var, tarihi daha başka bir şekilde biliyorlar kültürleri farklı olduğu için hani iş hayatında olsun, eğitim sisteminde okulda olsun başka şeyleri biliyorlar hani bizim bilmediğimiz.”

Katılımcı 21: “Bilmiyorum onların hayatları bizimkine göre baya yani kontrollü, planlı, organize edilmiş diye düşünüyorum. Biz ilk nesiliz ondan onlar ailelerinden annelerinden, babalarından örnek görmüşler nasıl ne yapılması gerekiyor hani ben ona her şeyi kendim

yaptım yani hiç öyle bir büyüğüm olmadı bana yardım etmeye ya da lise bölümüne, üniversiteye falan şunu yapman gerekiyor bunu yapman gerekiyor, şu zamanda evlenirsen iyi olur falan hani her şeyi kendi başıma yapmışım gibi hissediyorum.”

4.4.7. Kendi kültürünü devam ettirme arzusu

Katılımcıların farklı bir kültürde yaşarken kendi kültürlerini devam ettirme arzularının olduğu ve kendi kültürlerini devam ettirmeye yönelik davranışlar sergiledikleri ifadelerinden anlaşılmaktadır. Derneklere ve camilere gitme, hemşerilerle gerçekleştirilen toplantılar, evde kendi memleketine özgü eşyalar bulundurma, anadilini kullanma ve çocuklarına kendi kültürünü öğretme, kendi bayramlarını kutlama gibi davranışlar kendi kültürünü devam ettirme arzusuyla ilgili bulunan bazı alt temalardır.

Bu alt temalara ilişkin katılımcıların ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Katılımcı 2: “E tabii ki şimdi kültür uyumazlığı var. Biz onlara hiçbir zaman kültür olarak uymadık. Kültürümüzü aynı orada da devam ettirdik. Aynen orada Türklerle camide buluşurduk, kahvede olsun bizim şeyler vardı dernekler vardı, oralarda buluşuyorduk, oturuyorduk. Onlara hiçbir zaman uyum sağlayamadık. Ben şahsen tabii kendim için diyorum. Öyle devam etti 27 sene.”

Katılımcı 19: “Yani işte ben Tatarım ya, senede birkaç defa toplanıyoruz Tatarlar yani o konuda sorun yok. Yani hem benim yani kapalı değilim o yüzden bana öyle şeyler denk gelmiyor ırkçılık anladın mı?”

Katılımcı 9: “Türkçe ve Arapça... Yani şimdi zaten dışarıda diğer dil Almanca konuşulduğu için o dilleri unutmamak için işte toplumda böyle karşılaşınca otomatik bir şey oluyor aslında direk o Türkçeye dönüşüyor.”

Katılımcı 23: “... Yani benzer noktalar var ki aileden şeylerde olabiliyor noktalar, bu da yaptığımız şeylerle bağlantılı. Tahmin edersin bazı şeyleri farklı yapıyoruz ya da ne bileyim yaptığımız yemek yani mantıyı ben farklı yaparken yanı başımızdaki komşu spagetti yapıyor farklı şeyler yapıyor. O anlamda şey var tabii farklılıklar var Ama çok şey değil tahmin etmiyorum ben yani birbirine çok farklı, çok uzak, zıt düşen şeyler olduğunu sanmıyorum yani. Böyle bir yemek yapıp da bütün şeyi yani ne diyorsunuz siz ona, binayı kokutmuyoruz.”

Katılımcı 17: “... Tabii zorla da bir şey olmaz ama yavaş yavaş bu biziz, biz böyle yapıyoruz, bizim kültürümüz şu, şu şükürler olsun çocuklarımız biliyor. Mesela biliyorlar Danimarkalıların, Hristiyanların onların bir bayramı var 12. ayın 24'ünde onlar biraz bayramı kutluyorlar hediyeler, dışarıda süs püs. Tamam güzel güzel yani gözünüze güzeldir ama biz çocuklarımıza diyoruz mesela bizim Umut altı yaşında, Umut'a diyorum mesela umut bugün Danimarka'nın bayramı biz de bizim bayramımız da var id bayramımız var. O da diyor ay bizim bayramımızda biz de hediyeler alacağız mesela biz de hediye alıyoruz çocuklara. Biz de evi de böyle güzel yemek yapıyoruz çünkü bizim çocuklar o günü bekliyor dört gözle.

Onun için ben ayırım yapmıyorum demesin ay keşke biz de onların bayramını kutlayalım. Onun için zorlamıyorum.”

Katılımcı 15: “... Çoğu yerlerde artık namaz kılmak da serbest eskiden öyle değildi. Aslında yapabiliyoruz, camiye gidiyoruz, çocuklarımıza camiye gönderebiliyoruz, işyerinde namaz kılabiliriz artık çoğu yerde. Önemli olan buydu zaten bu da artık geliyor yavaş yavaş. Ritüel desen yapılabilir düğünlerimizi istediğimiz gibi yapıyoruz, evin önünde davul zurna çalıyoruz onlar yavaş yavaş kabul edildi aslında zamanla. Zamanla her şey oluyor aslında da sadece zamana ihtiyacımız var.”

Katılımcı 12: “... Şimdi eve baktığında mesela kendimiz neyi getirdik yani oradan bizim getirdiğimiz tek bir şey var şu anda döşediğimiz bir oda. Oradaki şark odasına benzer ama diğer bütün tarzıyla var ya ben Danimarkalıyım yani modern bir insan olarak o şekilde. Aileden getirdiğim oradan getirdiğim fazla bir şey kalmadı benim...”

Katılımcılardan biri zamanla kendi kültürüne ilgisini kaybettiğini, başka biri ise zamanla anadilini az kullanmaktan kaynaklı anadilinin kabalaşmaya başladığını ifade etmektedir:

Katılımcı 21: “Yani küçükken de gençliğimde geleneksel (geleneksel) Türk şeylere katılıyordum ama yaşlandıkça pek fazla ilgimi çekmiyor artık.”

Katılımcı 23: “... Ama bir yerden sonra uzun yıllar yurtdışında yaşamış olmanın şeyleri de var yani bir de orada en azından belki şu an konuştuğum dilden de duyuyorsunuzdur biraz dil sorunu var yani güncel dili kullanamama ya da aksanla konuşma ya da dilin biraz daha böyle kabalaşması diyebiliriz. Çünkü ben sonuçta buradayım, çoğu zaman Danca kullanıyoruz yani farklılıkları hissediyorsunuz...”

Kültürünü koruma arzusu ve çabası devam ederken, “onlar gibi” olmaktan korkarak kültürünü korumak adına harcadığı güç karşısında yıpranarak zamanla kültürünü koruma konusunda pes ettiğini belirten Katılımcı 32’nin ifadesi şu şekildedir:

Katılımcı 32: “... En kötüsü de korkuyorsunuz onlara benzemekten çünkü kendi değerlerinizi kaybetmekten korkuyorsunuz. Büyük gayretle, inatla ben herkese benzemeyeceğim, olduğum gibi kalacağım diye gayret etmeye çalışırken biraz daha yıpranıyorsunuz ve zaman içinde pes ediyorsun evet, teslim oluyorsun... Evet kendi kültürümüzü var etmeye çalışırken, onu yaşatmaya çalışırken gerçekten yoruluyorsunuz ve bir gün vazgeçiyorsunuz. O zombilere siz de dönüşüyorsunuz zamanla (gülüyor)”

Katılımcı 15 ise, toplumda kendini ve kültürünü var etmek, varlığını kabul ettirmek istediğini şu şekilde ifade etmektedir:

Katılımcı 15: “... Aslında siz nasıl topluma girdiğiniz, topluma nasıl girmek istediğiniz önemli aslında önemli olan bu, topluma nasıl kabul edersiniz kendinizi. Onda da zorlanıyoruz ama zamanla onu da kabul ettirmeye çalışıyoruz ki biz de bir varız diye yani biz de varız diye.”

4.4.8. Farklı bir kültüre uyum çabası

Farklı bir kültürde yaşarken kendi kültürünü devam ettirme çabasının yanında, yaşanan kültüre uyum çabası da vardır. Bireyler, yaşadıkları toplumun kültürüne ayak uydurmak için kendilerince çeşitli yollar izlerler. Yapılan görüşmelerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara göre, farklı bir kültürde yaşayan bireylerin o kültüre uyum sürecinde; yaşanan yerin dilini öğrenme ve ağırlıklı olarak oranın dilini kullanma, onlar gibi olma isteği, yaşanan yerin bayram kutlamalarına katılma, hem kendi kültürünü hem de yaşanan yerin kültürünü sürdürerek entegre olma, kendi kültüründen izleri silmeye çalışarak asimile olma gibi farklı alt boyutlar ortaya çıkmaktadır.

Aşağıda, Katılımcı 4'ün ifadelerinden, kendi kültüründen izleri silerek onlar gibi olmak istediği görülmektedir:

Katılımcı 4: “Zorlayıcı yanlarını ben şimdi kendi tarafımdan şöyle görüyorum. Acaba onlar gibi olabilir miyim, onu yakalayabilir miyim yani. Eksiklikler bir Türk olarak yani kalıcı şeyler var bunları acaba ilerde atabilir miyim, yakalayabilir miyim onları yani her yönüyle... Almanlar şimdi bizim sosyal anlamda yani bizim baya kapalı şeylerimiz var yani dini yönünden ben tutayım, yani bir sürü alanda yani Almanlar bayağı şey aşmış... Yani baya eğitilmiş insanlar yani baya bunu yakalarsam ben bir Alman gibi mutlu olurum yani o Almanların yani disiplininin tutun yani moral verici yani her konuda yani iş konusunda olsun, bütün dallarda yani dünya çapında ben bir Almanları tanıyorum şimdi. Hoşuma geliyor yani yaşam tarzları, kişilikleri. Onlar gibi olursam ne mutlu bana.”

Katılımcı 4: “Şimdi ailemle birlikte ben hemen hemen bir Alman yani bu 30 seneyi ele alırsam ben hemen hemen ailemle birlikte Almanların yaşam şeklini yakaladım. Kendimi onların yani asimile oldum sayılır yani. Bu da beni mutlu ediyor yani ben bugün Ortadoğu kültürünü yani çok şey geliyor bana çok geri geliyor bunları aşmamız lazım yani aşmak da böyle bir ülkede yaşadığım için çok mutluyum yani. Hızlı ilerleyebiliyorum yani.”

Bazı katılımcıların ifadeleri, göçmenlerin zaman içinde yaşanan yerin kültürüne adapte olduklarını, kendileri ve çocuklarının entegrasyonu için çaba sarf ettiklerini göstermektedir. Aşağıda katılımcılara ait, yaşanan kültüre uyum çabalarıyla ilgili ifadeler yer almaktadır:

Katılımcı 24: “Kendi ülkemde- bu soruyu bana beş sene önce sorsaydın derdim ki çok kötü, çok zor, tekrar dönmek istiyorum ama şu andaki düşüncelerim çok farklı çünkü Türkiye’de 19 sene yaşadım, şimdi burada 17 sene yaşadım. Şimdi buraya adapte oldum şu anda çok memnunum.”

Katılımcı 10: “Şimdi ben yani ben şimdi burayı kendi ülkem olarak görüyorum zaten yani. O senelerin verdiği, yılların verdiği ağırlık da var 45 yıldır buradayım. 12 yıl çocukluk

dönemim Türkiye'de geçti işte şeyler istisna yani tatiller falan istisna. Ama oradaki bağlılıklar işte oradaki bağlılıklar falan senin bir yönüyle oraya bağlıyor...”

Katılımcı 4: “Nedenleri şimdi orada yaşayan biri olarak bizim bir geri dönüş şeyimiz yok. Artık oraya bizim kendimizi şey yapmamız lazım yani oraya bir vatan gibi görmek, bir ana yurt gibi görmek yani artık çocuklar orada doğdu, ne kadar baksak da artık biz oranın bilmiyorum geri döneceğimizi zannetmiyorum. Onun için de gereken neyse oradaki şeylerden ben şey almak istiyorum yani gereken ne varsa güzel şeyleri çocuklarımla beraber, eşimle beraber oluşturmak istiyorum.”

Katılımcı 17: “Hıhı mesela bizim küçük oğlan yuvaya gidiyor, kreşe gidiyordu. Orada mesela o Noel baba şapkasına giyiyor çocuklar, çocuğum giyebilirdi. Çünkü giyse de Hristiyan olmaz giymese de hep Müslüman'dır. Onun için orada da böyle bir çocuğu da öyle bir ayırım yapmak istemedim. Orada da giydi, bir aydır bir dönemdi o da geçti gitti. Elhamdülillah Müslüman yani onun için de ayırımı yapmıyorum ama kültürümü de tabii dinimi de biliyor ve biz Müslümanız, evde de öğreniyor camiye de götürüyorum... Evet çünkü biz artık burada kalıyoruz. Biz diyemeyiz biz Türk'üz biz hep bizim kültürümüz, biz Müslümanız biz hep böyle yapacağız. O zaman Danimarkalıları dışlıyorsun o zaman işin ne Danimarka'da. O zaman Türkiye'ye gideceğim o zaman benim işim Danimarka'da ne, yani onu da düşüneceğiz onun için hem onların kültürü hem bizim. Tabii biz Müslümanız biz Danimarka, Hristiyan gibi bir şey yapmıyoruz o başka bir konu tabii ki.”

Katılımcı 22: “... Eşim bunu çok eleştirirdi mesela yani senin ne olduğunu anlayamıyorum, bazen son derece köylüsün bazen de uç noktada Avrupalı'sın, kendisi felsefeciydi. Haklı belki de yani böyle farklı farklı şeylerden oluşan farklı değerleri, farklı değerlerden oluşan bazen çok zıt noktalarda olan değerlerden oluşan belki de mozaik bir kişiliğe sahibim. Diğer iki kültür arasında yaşamış olan, büyümüş olan gençler gibi... Aynen. Bazı şeyleri mesela Kürt kültürü olup da kesin olarak kabul edemediğim bazı şeyler var hani orada da şey diyebiliyorum hayır işte ben bir bireyim bunu benden isteyemezsin diyorum buna ben karar veririm. Ama diğer taraftan da mesela Danimarkalıları, Danimarkalıları bakınca hani onların da bazı şeylerini benimseyemiyorum yani.”

Topluma uyum sürecinde ilk olarak yapılan şeylerden biri de yaşanan ülkenin dilini öğrenmektir. Katılımcılar, dili öğrenmek amacıyla kurslara gidip, dillerini geliştirmek için ise aile üyeleriyle ve dışarıda pratik yaptıklarını belirtmektedirler.

Katılımcı 12: “... Sabah yedide başlıyordum işe üçe kadar. İşten çıkıyorum işten dörtte mi beşte mi dil kursuna gidiyorum altıya kadar, altıdan sonra başka bir kursa gidiyordum. O şekil iki-üç yıl devam ettim. Çalış, dil kursuna git... Bu sefer arkadaş çevresi edindim ben zaten ilk geldiğimde bugüne kadar benim çalıştığım arkadaşlar Danimarkalı, her milletten, her renkten var.”

Katılımcı 29: “... Mecbur bir de dershanelere gittik haftada bir gün kurs aldık Almanca kursu biraz her gün bir saat her hafta iki saat firma gönderiyordu yani işveren gönderiyordu...”

Katılımcı 8: “İyi bir şey mesela ben az biliyorum Fransızca’yı. Çocuklar diyor baba şu şu şu, mesela pencerenin adına (pencerenin Fransızcasını söylüyor), masanın adına (masanın Fransızcasını söylüyor). Mesela bunları öğreniyoruz çocuklardan...”

4.5. Tema 3: Aile Yaşantısı

Aile yaşantısı ana temasının altında “*ebeveynlerinden farklı bir kültürde büyüme*”, “*aileden farklılaşan değerler*”, “*baskı görme ve kısıtlanma*” ve “*farklı kültürde çocuk yetiştirme*” alt temaları oluşmuştur. Göçmen çocukları, ebeveynlerinin zamanında göç etmesi sonucunda ebeveynlerinden farklı bir kültürde büyümekte ve bununla ilgili bazı güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Öte yandan farklı bir kültürde çocuk yetiştiren ebeveynlerin de güçlükler yaşadığı görülmektedir. Aşağıda, Şekil 4.3. ile aile yaşantısı ana temasına ilişkin ortaya çıkan alt temalar gösterilmekte ve ilgili alt temalara ilişkin açıklamalar ve katılımcılara ait örnek ifadeler yer verilmektedir.

4.5.1. Ebeveynlerinden farklı bir kültürde büyümek

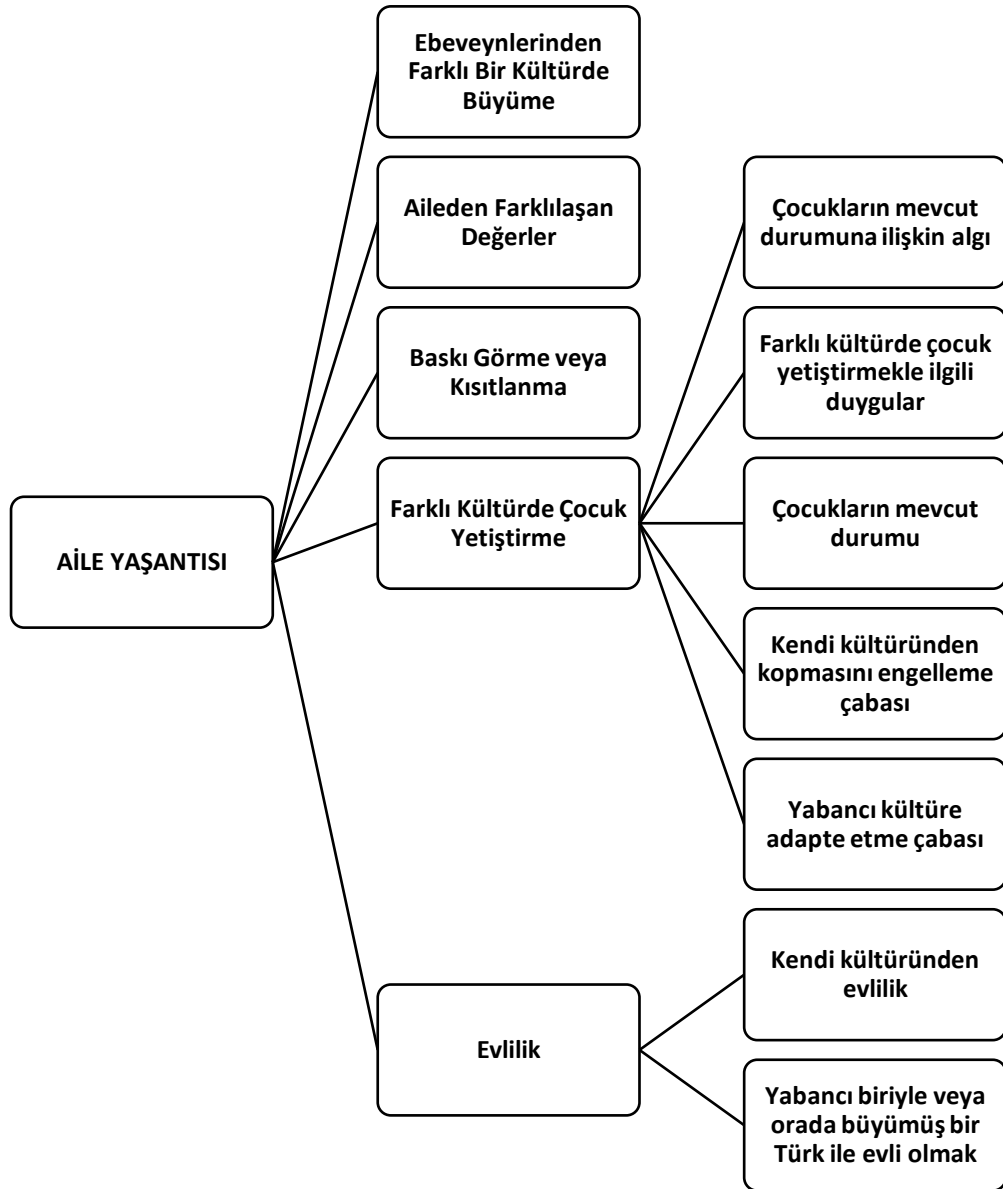
Ebeveynlerinden farklı kültürde büyüyen katılımcıların ifadelerine göre evde Türk kültürü ile büyürken kimi zaman ebeveynleriyle farklı değerler geliştirebildikleri anlaşılmaktadır. Kimi katılımcılar iki kültürlü büyümekten memnun olduğunu belirtirken kimileri iki kültürlü büyümenin zorluklara yol açtığını belirtmektedir. Aynı zamanda, ebeveynleriyle birlikte küçük yaşta göç eden veya yaşanan yerde doğan çocuklar, çoğu zaman dil bilmeyen ebeveynleri için tercümanlık yapmak durumunda kaldıklarını belirtmektedir:

Katılımcı 14: “Türk kültürüydü. Zaten annem babam Danimarkaca bilmiyordu geldiklerinde ondan sonra biz olduk, büyüdük hep biz annem babam hep dükkanı olmuş yani hep dükkanlarda çalıştı hep beraber çalıştık o zamanlar. Biz büyüdükten sonra tercümesini biz yapıyorduk. Biz altı kardeşiz yani pek Danimarkacayı pek fazla öğrenemediler ikisi de o yüzden hani Türk kültürü evde Türkçe konuşuluyordu, Türk adetleri yani çoğunlukla Türk adetleri.”

Katılımcı 18: “Yani şu an olumlu bir şey demek istiyorum. Tamam, annemgil yani daha doğrusu genel olarak insanlar Türkiye’den gelme insanlar kültürüne daha sahip burada. Yani çocukları da otomatik onların nasıl yaşadılarsa bize de mesela biraz Danimarkalıları göre baskı hani o kültürü yaşıyorlar bize öyle söyleyeyim. Ama o da kötü bir şey değil yani sonuçta sen hem Danimarka kültürüyle büyüyorsun hem ailenin kültürüyle. İkisini bir şey ediyorsun, karıştırıp kendi yani nasıl diyeyim ortak bir şey kültür çıkartıyorsun. Anlatabildim mi?”

Katılımcı 22: “... Yani ailem çok tipik ortalama bir Kürt ailesi değildi diyebilirim yani bunu da şeylere bağlıyorum ikisinin de iyi derecede Danca konuşabiliyor olmasına bağlıyorum. Hani Danimarkalılarla ilişkileri vardı hani ilişkiler derken öyle yakın aile dostumuz yoktu belki ama komşularla falan her zaman çok iyi konuşmuşlardır hani okul toplantılarında kendileri de anladığı için hani konuşulanları çok fazla da şey değildi baskıcı değillerdi hani diğer ailelere göre...”

Katılımcı 19: “Yani sanki yani biz yabancılar daha çok zorlanıyoruz Danimarkalılara göre çünkü onlar ailelerinden yardım alabiliyor, destek alabiliyor. Biz yani mesela ailem burada yani burada doğup büyümedi o yüzden daha çok zorlanıyoruz yani her şeyi kendimiz halletmemiz lazım. Yani her konuda kendimizi araştırmamız lazım, okul konusunda da hiç yardım almadım. Yani Danimarkalılar o konuda daha çok şanslı.”

Şekil 4.3. Aile yaşantısı teması ve aile yaşantısına ilişkin alt temaların şematik gösterimi

4.5.2. Aileden farklılaşan değerler

Farklı bir kültürde büyümenin sonucunda Katılımcı 12, ebeveynlerin yaşlanınca huzur evine yerleştirilmesi gerektiğini savunduğu için eşinin ona “Danimarkalı gibi” düşündüğünü söylemesinden bahsetmektedir. Bu durum farklı değerler geliştirmenin bireylerin kendi kültüründen kişilerce eleştirilmesine yol açabildiğini düşündürmektedir:

Katılımcı 12: “... Yani her zaman olmaz da bazı konularda mesela basit bir şey yaşlıların bakımı diye biz konuşuyoruz mesela biz yaşlanınca bizim burada yaşlılar vardır ben o konuda konferans veriyorum belediyelere. Ya diyorum gençleri sıkıştırmayın bir de oturup da kendinizi hayal kuruyorsunuz hayallerle hayal kırıklığına uğrarsınız. Ben de benim babam annem yaşlanınca buradaki huzur evleri. Orada H.. (eşinin ismini söylüyor) söyleniyor ya diyor "sen Danimarkalısın ya, sen Danimarkalı gibi düşünüyorsun." Dedim Konya'da da huzur evi var, Ankara'da da var yani Kusca'da burada huzur evine giderse Danimarkalı mı oluyorsun. Öyle bakıyorlar ama öyle aşırı uçlu bir sıkıntımız yok bu da şundandır yani ben H.. (eşinin ismini söylüyor) ile otururken ben akademisyenim, benim bir konumum var nein ben bir eşim, ben köylüyüm. Ha onu da söylüyorum, Danimarkalılar şey der, sen Danimarkalı mısın? Yok diyorum, ben benim. Ben Kürt'üm beni değiştiremezsiniz...”

4.5.3. Baskı görme veya kısıtlanma

Evdeki ve dışarıdaki kültürün farklılaşmasından kaynaklanan iki kültürlü büyüme sonucunda çocuklar ebeveynlerinin ve diğer aile üyelerinin engelleyici tavırlarıyla karşılaştıklarını ve kültür farklılıklarından dolayı arkadaşları gibi özgürce hareket edemediklerini ifade etmektedirler:

Katılımcı 14: “Yani onun çelişkileri çok yani arkadaşlarla. Babam sert biriydi, bir yere göndermezdi. Danimarka'da arkadaşlarımız hep çıkardı, okullarda gezmelere giderdi bizde yasaktı. Zordu ama ne bileyim ben alışıyordu insan yani.”

Katılımcı 22: “... Özellikle abilerimden bir tanesi çok baskındı yani lisedeki eğlencelere falan katılmamı istemezdi işte gidersen gelirim, seni herkesin içinde döverim, rencide ederim gibi falan tehditler savuruyordu...”

4.5.4. Farklı kültürde çocuk yetiştirme

Kendi kültüründen farklı bir kültürde çocuk yetiştirmek durumunda kalan göçmenlerin farklı kültürde çocuk yetiştirme ile ilgili ifadeleri incelendiğinde; çocukların mevcut durumuna ilişkin algı, farklı kültürde çocuk yetiştirmekle ilgili duygular, çocukların mevcut durumu, kendi kültüründen kopmasını engelleme çabası ve yabancı kültüre adapte etme çabası başlıkları ön plana çıkmaktadır. Bu bulgular göçmen

ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili oldukça karmaşık yaşantılar içinde olduklarını göstermektedir.

4.5.4.1. Çocukların mevcut durumuna ilişkin algı

Farklı bir kültürde çocuk yetiştiren ebeveynlerin, çocuklarının içinde bulundukları duruma ilişkin algıları her zaman için çocukların gerçekten içinde bulundukları durumu yansıtmayabilmektedir. Bu nedenle katılımcıların ifadelerinde çocuklarının içinde bulundukları duruma ilişkin algıları ayrı bir başlık altında incelenmektedir. Bununla ilişkili olarak çocukların sosyal yaşamları, sahip oldukları değerler, Türkiye ile ilgili duygu ve düşünceleri, kendi kültürlerine yakınlıkları gibi bazı konular ön plana çıkmaktadır. Çocuklarının mevcut durumuna ilişkin algılarıyla ilgili katılımcıların bazı ifadeleri aşağıda verilmektedir:

Katılımcı 14: “... Birinci jenerasyon kendi ülkelerine sadece tanıyorlardı buraya tam adapte olamadılar öyle kaldılar, ikinciler iki arada kaldılar aynı benim gibi ama benim çocuklarım üçüncü jenerasyon ne Türkiye'yi fazla tanır ne Morocco'yu (Fas'ı) fazla tanır onlar sadece burayı tanıyorlar.”

Katılımcı 22: “Yani onun birebir bir sorun yaşadığını düşünmüyorum bu konu ile ilgili. Kendisini biraz böyle Danimarkalı gibi hissettiğini de düşünüyorum ama bunun bir evre olduğuna inanıyorum yani belli bir yaştan sonra o da tamamen uzaklaşacak o Danimarkalı kimliğinden ve daha sağlam bir şekilde bağlanacak hani Kürt kimliğine. Söylüyor da zaten hani Kürt olduğunu söylüyor, babası Türk. Türküm, Kürdüm, Danimarkalıyım diyor. Ben hiçbir zaman Danimarkalıyım demiyorum mesela, en fazla Kürt uyruklu Danimarkalı diyebilirim belki resmi bir daire de sorarlarsa ama M.. (oğlunun ismini söylüyor) yani öyle bir ırkçılık yaşadığını düşünmüyorum ama okula gittiğim zaman mesela hani gittiği okuldaki çocukların velilerinin eğitim seviyesi çok yüksek.”

Katılımcı 23: “... Ha şey diyecektim ben bu toplumda hiç ben buna açıklar, ister istemez bundan etkilenecekler buradan daha fazlasıyla alacaklar ama elimden geldiğince de en azından- yani ben aslında şeye çok inanırım yani senin çocuğunu tanımak çok önemli, çocuğunla çok iyi bir diyalogun olması gerekiyor. O bağ kurulduğu zaman varsa o da senin günlük yaşamına da bir şekilde şey yapabiliyorsunuz ortak bir yolu bulabiliyorsunuz ama şeyde bir gerçek sonuçta yani bir kuşak sonrası benim de öyleydi, benim babamla şeyim çok farklıydı yani dünyaya bakış açım, değerlerim, yaklaşımım. Benim çocuklarımın da büyük bir ihtimalle öyle olması gerekiyor ama daha çok Danimarka'dan etkilenmiş bir şekilde ya da buradaki kültür, ortam, hava. O da doğal bir şey olarak görüyorum ama tahmin edersem büyüdükleri zaman biraz daha şey olacak daha böyle çelişkili olacağını düşünüyorum ben.”

Katılımcı 25: “Evet çünkü Danimarkaca söylediğimiz zaman sanki daha çok etkili oluyor hissi var bende, öyle alıştırmışım onları o yüzden.”

Katılımcı 32: “Şimdi çocuklarımın melez olduğunu hissediyorum (gülüyor) yani yarı Türk yarı Alman karışımı bir şey çıkıyor ortaya çünkü ben ne öğretirsen öğreteyim çocuğuma kendi kültürümü, benim oğlum dört yaşında ve geçen gün biz sofrada otururken bismillah diye oturuyoruz ama benim oğlum direk Jesus diye başlayarak Alman duasıyla başladı bir kere sofraya ve bu beni şok etti...”

4.3.4.2. Farklı kültürde çocuk yetiştirmekle ilgili duygular

Bu tema altında farklı kültürde çocuk yetiştirmekle ilgili katılımcılar mecburiyet, endişe, memnuniyet, korku, pişmanlık gibi duygular hissettikleri ortaya konmuştur. Bu duygular içinde kimi zaman çocuğun çevresini kontrol edememekten kaynaklanan korku, kimi zaman ise çocukla birlikte yaşanan yerin dilini öğrenmeye çalışırken çocuğun dil öğrenim sürecini sekteye uğratmaktan kaynaklanan pişmanlık ön plana çıkmaktadır. Aşağıda, katılımcıların farklı bir kültürde çocuk yetiştirmekle ilgili yaşadığı duygulara ilişkin ifadeleri yer almaktadır:

Katılımcı 13: “... Hiçbir şey, mecburlar öyle yapmak zorunda bir şey diyemem. Ben zaten tek kültürlü çocuğumu Danimarka'da yetiştiremem o imkansız, imkansız kesinlikle. Baksana görüyorsun kızları falan ikisini de yürütmek zorunda yoksa burada iş mi bulacak, yoksa yerleşecek mi, yoksa çoluk çocuk sahibi mi olacak. Tek başına bir kenarda kalmak olmaz mecbur iki kültürü de götürmek zorunda.”

Katılımcı 5: “Ben rahatsız olmuyorum mutluyum çocuklarım onlarla uyum sağlıyor. Güzel bir tablo. Türkiye'ye geldiği zaman sıkıntı çekiyorlar, gelmek istemiyorlar, hiçbir yere gitmiyorlar. Orada çok avantajlı yerler var. Spor salonu var, yüzmeye gidiyorlar her şey imkanları var. Buraya gelince eve tıklıp gider.”

Katılımcı 11: “... Yani iyi olsunlar, kötü bir şey yapmasınlar diye biz başka bir ülkedeyiz, kendi ülkemizde 70 milyon desen 100 milyon desen karışık burada insanlar var. Çocuklar okula gidiyor işte korkuyorsun acaba kötü arkadaşlar mı denk gelecek işte böyle çocuklar geldiğinde hep okuldan geldiğinde konuşurduk, işe gidince gelince konuşurduk. Aman kötü insanlarla Allah sizi karşılaştırmasin, iyi insanlar olun, devlete millete hayırlı olsunlar diye çocuklarımıza söylerken öyle işte... Yani tabi bu kadar millet karışık. O yüzden mesela Türkiye'de sen diyorsun mesela tek hele bizim zamanımızda tek köyde korkacak komşunun çocuğu sen anne babalarımızda öyle bir korku yoktu. Ama biz buraya geldiğimizde tabi çok karışık ülkeler, karışık insanlar, çocuklar. Onun için çok bocalaştık.”

Katılımcı 25: “Ben işte oturumumu aldıktan sonra çocuğum doğdu. Birinde evdeydim ondan sonra işe başladım bir yerde geçici olarak çalışıyordum, yedek olarak çalışıyordum. O yuvada çalıştığım çocuklar benim oğlum kadarlardı ben dil öğrenme merakım vardı, ben onlarla Danimarkaca konuştuğum zaman eve gelip bir de oğlumla konuşuyordum. Ben bunu her zaman söylüyorum, ben yamuk Danimarkacamla, bozuk Danimarkacamla oğlumla konuştukça benim oğlumda etki yaptı. Artık sürekli Danimarkaca konuşmaya başladık,

sürekli Danimarkaca konuşmaya başladık halbuki ne kadar kendi dilinde konuşursak da öbür dilleri öğrenmesi daha kolay olur bilinci yoktu ben de. Ben sürekli diyorum keşke ben de okulu çocuk doğurmadan önce yapsaydım hani bu dili ben çocuğumun üzerinde öğrenmeseydim diye düşündüğüm çok oluyor. Hani şu anda kendini ifade etme zorluğu falan yaşıyor. Yapıyor, kendini ifade edebiliyor ama gerektiği gibi değil, 13 yaşındaki biri gibi değil. Kızımın daha çok düzgün Danimarkacası var çünkü o daha çok, onun daha çok Danimarkaca konuştuğu kişiler var etrafında. Benim oğlumun sadece benim vardı, babası isteydi mesela okuldaydı.”

Katılımcı 30: “Ya benim en korktuğum şey çocuklarımın burada devamlı kalması. Ben de aslında geri dönmek istiyorum da çocuklarım burada kalmak istiyorlarsa o, korkum o başka bir şey değil...”

4.3.4.3. Çocukların mevcut durumu

Çocukların mevcut durumlarına ilişkin katılımcılar; çocukların ağırlıklı olarak kullandıkları dili, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını ve iki kültürlü büyürken yaşadıkları zorluklara dikkat çekmektedirler:

Katılımcı 23: “Ben biraz aslında ona değindim dediğim gibi her zaman çok sorunsuz geçen bir süreç değil. Ama benim tabi şeyim genel anlayışım bu çocuklar sonuçta bu toplumda yetişiyor, toplumun çocuklar üzerinde bırakacağı etki bizim evden vereceğimizden çok çok daha baskın olacaktır ister istemez çünkü şu anda ben çocuklarımla Türkçe konuşuyorum ama onlar bana Danca cevap veriyor...”

Katılımcı 27: “Onun mesela zor tarafları var. Şöyle var, benim oğlanların şimdi Türk kültüründen daha çok Danimarka kültürüne yakınlar, beğeniyorlar ya da onu seçiyorlar. Dil mesela bizim Kürtçe konuşuyoruz evde ama benim çocuklarım doğru dürüst Kürtçe ne konuşabiliyorlar ne de çok az anlayabiliyorlar. Genellikle Danimarkaca konuşuyorlar onun için daha bir Danimarka'ya yöneliyorlar...”

Katılımcı 25: “İki arada bir derede ama çocuklarım öyle hissetmiyor hani onlarda da yavaş yavaş artık büyüdükçe soru işaretleri uyanıyor hani dün mesela oğlum bana sordu, 13 yaşında, eğer ben kalkıp Danimarkalı ile evlensem iki tane düğün mü yapacağız diye sordu. Biri Kürt düğünü biri de Danimarkalı düğünü mü olacak diye böyle tuhaf tuhaf sorular geliyor hani önceden bir domuz eti ile başladı bu sorular çünkü çocuklar hem okulda çok karşılaşıyor doğum günlerinde falan. Jelatinsiz şeker bilmem ne falan derken ondan sonra başlıyorlar kimlik kavgasına. Bende de öyle oluyor yani yetişkinim ama onları yansıtmamaya çalışıyorum o kargaşayı.”

4.3.4.4. Kendi kültüründen kopmasını engelleme çabası

Katılımcıların bu tema altında farklı bir kültürde çocuk yetiştirirken, çocuklarının kendi kültürlerinden kopmasını engellemeye çabaladıklarına dair ifadeler bulunmaktadır. Çocuklara kendi kültürlerini yaşatma, Türkiye’yi sevdirmeye, dini eğitim verme, çocuklarıyla anadilini konuşma gibi girişimler bunlardan bazılarıdır:

Katılımcı 14: “Bir arada kalıyorsun, kalıyorsun. Bilmiyorum ama dediğim gibi kültür, din olarak üzüldüğüm bazen. Fazla Danimarkalı olmasınlar diye, Müslüman olsunlar daha çok istiyorum, bazen olmuyor çünkü onlar okulda, dışarıda arkadaşlarıyla Danimarka kültürüne daha yöneliyorlar. Yani o çelişki çok kötü.”

Katılımcı 17: “Biz burada mesela bayramları diyelim sabahları bayram sabahı namaza gidiyor eşim bir gün iki oğullarım var biri altı yaşında diğeri 11 yaşında onları da götürüyorlar. Yani onda sorun hiç yok Çünkü çocuklarıma ben şimdiden öğretmezsem dinimiz, kültürümüz o zaman Danimarkalı gibi olurlar yani mecbur öğreteceğiz. Tabii zorla da bir şey olmaz ama yavaş yavaş bu biziz, biz böyle yapıyoruz, bizim kültürümüz şu, şu şükürler olsun çocuklarımız biliyor...”

Katılımcı 29: “... Tabi benim torunlarım, çocuklarım yani hepsi ufakken her sene izne geldi bu çok mühim bir şey. Ben her sene izne geldim bir-iki sefer her sene izne geldim çocuklarıma Türkiye’yi sevdirdim, torunlarımı da şimdi hepsi böyle. Mesela benim torunlarım, E.. (torununun ismini söylüyor)’yı biliyorsun, ben şöyle söyleyeyim senede üç sefer, dört sefer gelir. Şeyler de gelir benim torunlar hep böyle çok severler niye, babaları, anaları ben her zaman üç-dört sefer izne geldiğimde sevdirdim buraları. Bazıları hiç şimdi kendileri gelmiyorlar buraya. Türkiye’de ne yapacağım diyor, şey yapacağım diyor anladın mı kızım. Burası Türkiye’yi çocuklara sevdireceksin, Türk çocuklarına sonra babaları, anaları çocuklarına sevdirecek. Benim bütün ailem Allah’a şükür 24 kişi oldum torunlarla beraber 24, 25 kişi, hepsi Türkiye için can atarlar ama bazı arkadaşlarım var hiç buraya gelmek istemiyorlar kendileri çok ilginç.”

Katılımcı 8 ve Katılımcı 23, çocuklarının başka kültürden biri ile evlenmesi fikrine çok sıcak bakmadıklarını, kendi kültüründen biriyle evlenmesini istediklerini belirtmektedirler:

Katılımcı 8: “... Çocuklardan bir çile çekmedik Ama bazı şimdi 10-15 seneden beri çocuklar okulda okuduğu için orada tanışıyorlardı, orada evlenip gidiyordu. İspanyahlılar, Fransızlar, İtalyanlar. Türk çocuklarını diyorum yani çok değil de mesela 100 kişide on kişi diyelim gençler. Allah muhafaza kızlar da evleniyor 10-15 senedir böyle oldu yani. Belçika daha çok fena ama bizim Fransa’da az daha yani bu durumlar var yani.”

Katılımcı 23: “... Yani bu tür şeyler işte yani genelde yaşamın önemli durumlarında bazı çelişkiler çıkar yani eşini seçmek istediği zaman ben şu anda diyorum tabii ki isterim ki kendi toplumumuzdan birileri ama başka bir kültürden, başka bir toplumdaki veya başka bir

milletten bir insanla evlenmek istediği zaman nasıl düşünüyorum ben bilemiyorum şu anda ona biraz daha erken ama sonuçta...”

4.3.4.5. Yabancı kültüre adapte etme çabası

Bu tema altında katılımcıların, çocuklarının kendi kültürlerinden kopmasını engellemek istedikleri veya içinde yaşadıkları yabancı kültüre çocuklarını adapte etme çabaları yer almaktadır. Çocuklarının yaşanılan topluma entegre olması için uğraşırken kimi zaman kendileri yaşanılan ülkenin kültürünü iyi bilmedikleri için çocuklarına aktarma konusunda güçlük yaşadıklarını ifade etmektedirler. Kimi zaman ise çocuklarının yaşanan kültürde doğması ve/veya büyümesi nedeniyle oranın kültürüyle uyum sürecinin kolay ve doğal bir şekilde ilerlemesiyle ilgili memnuniyetlerini dile getirmektedirler. Aşağıda çocuklarının yabancı bir kültüre adaptasyonu için çabalayan katılımcıların bazı ifadeleri yer almaktadır:

Katılımcı 15: “... Çocuklarıma yönelik hani onların da entegre olmaları için bir şeyler yapıyorum kendimce ne kadar zorlansak da. Sonuçta biz iki-üç kültürü aynı anda yaşıyoruz onun zorlukları çok her yerde ayrı ayrı kültürler. Tabii ki zorlanıyoruz ama o süreç zorunlu geçiyor. Ha, artıları da var, minusları (eksileri) da var. Hani geliri gideri var.”

Katılımcı 4: “Şimdi benim 30 sene oldu dediğim gibi ama beni mutlu eden yani çocukların orada doğması ve tabii lise ikide, lise üçte gittim. Çocuklar orada daha temelden aldılar, çocuklar büyük bir zorlukla karşılaşmadılar...”

Katılımcı 23: “Şimdi şeyin aslında birçok şekilde şu anda bizim yaşamamız şey modern bir yaşam tarzı sürdürmeye çalışıyoruz. Ama aynı zamanda tabii ki bazı değerleri de hala yaşatmaya çalışıyoruz. Bu özellikle çocuklar konusunda yani söz konusu olduğunda biraz daha sıkıntılı bir durum yani bir taraftan ben hiçbir zaman şey yapmıyorum yani çocuklarıma bilinçli bir şekilde aşılama yapmıyorum yani biraz kendi hallerine bırakıyoruz. Dışarıdan aldıkları, getirdikleri şeylere bir yere kadar saygı duyuyoruz ama kendimce de bildiğim şeyleri vermeye çalışıyorum...”

Katılımcı 24: “İlk başlarda çok zordu çocuklar küçükken onlara anlatmak bir de yurtdışından geldiğiniz zaman zaten bunların kültürünü tam bilmiyorsunuz. Burada doğup büyümüş olsaydım daha farklı olurdu bildiğim için çocuklarıma daha güzel anlatabilirdim. Şimdi ilk geldiğim zaman tabii ki dilim de yoktu Danimarkalılarla çalışmamıştım, oturup kalkmamıştım yani bilmiyordum onların kültürünün nasıl olduğunu. Okuyorsun ama okumakla tecrübesi çok farklı; insanlarla konuşmak, komünike (iletişim) yapmak daha farklı...”

4.3.5. Evlilik

Farklı bir kültürde bir aile olarak yaşayan göçmen bireylerin kendi kültüründen veya yabancı bir kültürden biriyle evli olmasının da uyum sürecini etkileyen bir durum olduğu görülmektedir. Ayrıca kendi anavatanından olmasına rağmen yabancı bir kültürde doğup büyümüş biriyle evlilik yapan bireylerin de kültür ve değer farklılıkları nedeniyle bazı güçlükler yaşadıkları görülmektedir.

4.3.5.1. Kendi kültüründen evlilik

Evlilik yaşantısında eşlerin aynı veya farklı kültürden olmasının, kendi kültürü dışında yaşayan bireylerin uyum sürecini etkilediği, katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Aynı zamanda aynı veya farklı kültürden de olsa evliliğinden memnun olma durumunun farklı bir kültüre uyum sürecini kolaylaştırdığı aşağıdaki ifadelerde görülebilmektedir:

Katılımcı 11: “Memnunum, çok memnunum. Bu benim şansım, iyi bir kocaya denk geldim... Evliliğimden de eşimden de memnunuz işte. Buraya geldiğimde yani kocam da kötü olsaydı tabii öyleleri de var çok zor olur onlar için. Benim için iyi geçti.”

Katılımcı 12: “... Benimle H... (eşinin ismini söylüyor) 'nin öyle bir sıkıntısı yok, kavgamız olur dövüşümüz de olur o şekilde devam ederiz. Ha bunu söylüyorum, benim eşim H... (eşinin ismini söylüyor) olmamış olsaydı şu ana kadar beş-altı boşanmalar, bir de Danimarka toplumunun vergi percenti (yüzdesi) de çok yükselirdi. Psikiyatriye gideceksin, devlet masrafı olacak, doktora gideceğim devlet masrafı olacak onun için diyorum siz çok sevinin ki ben bir Kürt bayanla evliyim yoksa sizin vergi percentiniz yükselirdi. A... (ismini söylüyor) diyor ağzını kapat diyor niye diyor sen böyle yapıyorsun. Yani öyleyim kardeşim gerçekten çok sabırlı bir insan H... (eşinin ismini söylüyor) olmazsa olmaz çünkü benim hani açık söylüyorum iş hayatım, eğitim hayatım var ya hep böyle gitti yani...”

Katılımcı 16: “... burada çıkabiliyorsun evli de olsan. Eşin de anlayışlı oldu mu tabii ki, kıskanç veya başka bir şey olmadığını rahatlıkla arkadaşlarıyla istediğin gibi görüşebiliyorsun yani... Daha özgür hissediyorum açık konuşayım.”

Evliliğinden memnun olma durumu uyum sürecini kolaylaştırırken, yaşanan ülkeye uyum sağlayamamaktan dolayı evliliklerin boşanma ile sonlanması durumu da Danimarka’da doğup büyüyen ve kendi kültüründen biriyle evlenip ayrılan Katılımcı 22’nin paylaşımında görülmektedir:

Katılımcı 22: (Boşanma nedeni) “Geçimsizlik, (eşinin) Danimarka’ya adaptasyon sorunları.”

4.3.5.2. *Yabancı biriyle veya orada büyümüş bir Türk ile evli olmak*

Yabancı kültürden bir bireyle evli olmak veya yabancı bir kültürde doğup büyümüş bir Türk ile evli olmakla ilgili birbirinin dilini bilmeme, farklı değerlere sahip olma gibi durumlar söz konusudur:

Katılımcı 14: “Benim eşim Faslı, o Arap ben Türküm birbirimizin dilini bilmiyoruz Danimarkaca konuşuyoruz.”

Katılımcı 26: “... Benim eşim de burada hani küçük yaşta geldiği için yani onun şeysi daha bir değişik yani görüşleri, fikirleri olsun, yaşantısı olsun. Ayak uydurması çok zor oluyor, alışmak çok zor oluyor, başkaları sizin işinizi yapıyor, kanunları bilmiyorsunuz. En önemlisi dilini bilmiyorsunuz daha bir sürü şey yani.”

4.4. Tema 4: Psikolojik Yaşantılar

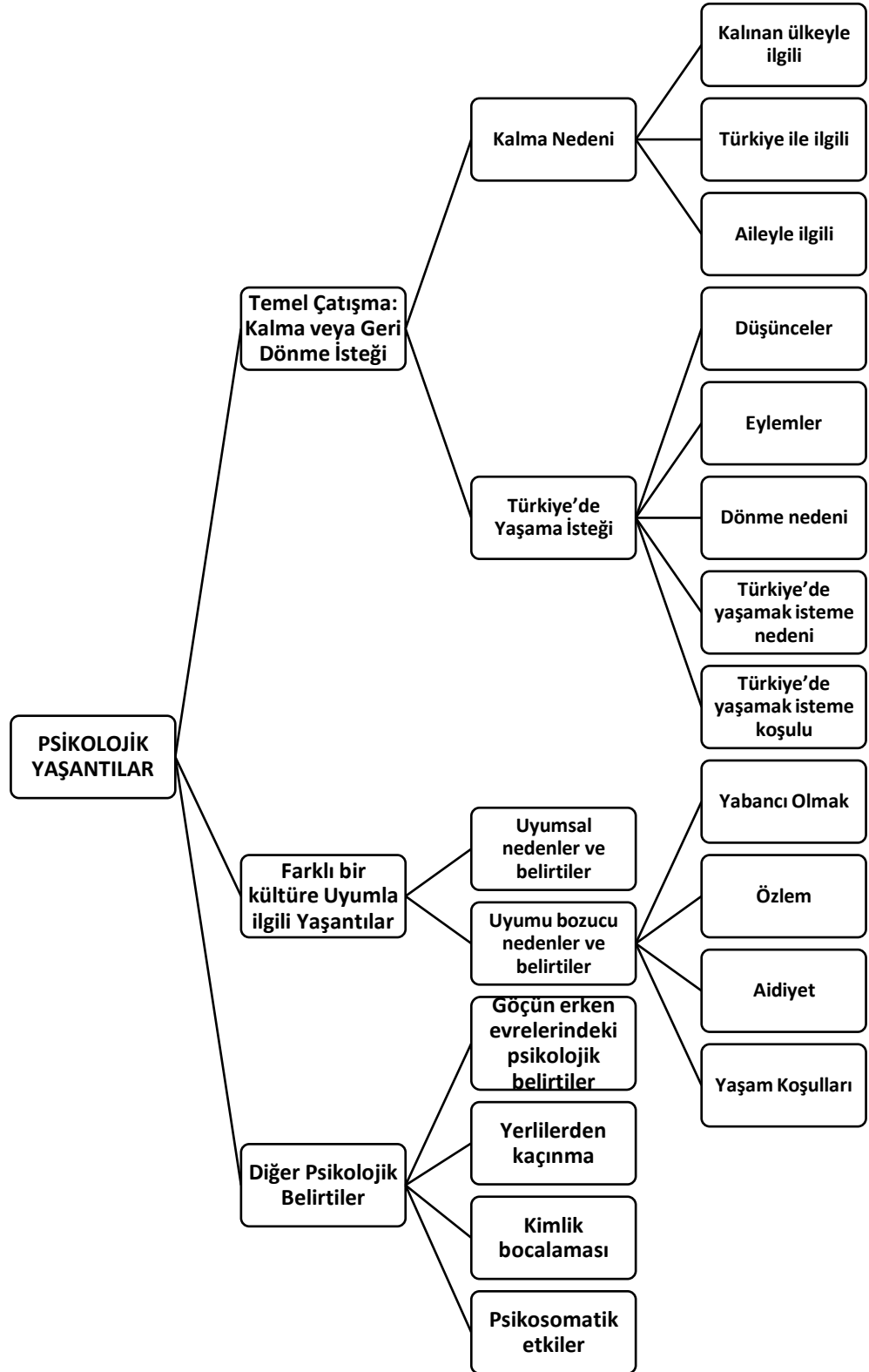
Araştırmanın ana sorularından biri olan göçmenlerin psikolojik yaşantılarına bakıldığında, “*temel çatışma: kalmak veya geri dönme isteği*”, “*farklı bir kültüre uyumla ilgili psikolojik yaşantılar*” ve “*diğer psikolojik belirtiler*” alt temaları ön plana çıkmaktadır. Şekil 4.4. ile psikolojik yaşantılar ana temasına ait alt temalar gösterilmektedir. Bu alt temalar, ilgili başlıklar altında açıklamalar ve katılımcıların ifadelerinden bazı örnekler ile verilmektedir.

4.4.1. Temel çatışma: kalma veya geri dönme isteği

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, temel olarak yaşanan çatışmanın yaşanan ülkede kalma isteği ve ülkelerine geri dönme isteği arasında yaşandığı görülmektedir. Bu çatışmanın zemininde ise hem kalma hem de geri dönmenin avantaj ve dezavantajlarının olduğu görülmektedir.

4.4.1.1. Kalma nedeni

Katılımcılar, yaşanan ülkede kalma isteklerini, yaşanan ülkenin avantajlı yönlerine bağlarken bir yandan da Türkiye’deki dezavantajlara ve ailelerinin, özellikle de kendi çocuklarının, yaşanan yerde hâlihazırda bir yaşam kurmuş olmasına ve bu düzeni bozmak istememelerine bağlamaktadır.

Şekil 4.4. Psikolojik yaşantılar teması ve psikolojik yaşantılara ilişkin alt temaların şematik gösterimi

4.4.1.1.1. *Kalınan ülkeyle ilgili*

Yaşanılan yerde kalmaya devam etme isteğinin kalınan ülkeye bağlı nedenleri arasında yaşam şartlarının daha iyi olması, eğitim ve sağlık sisteminin daha iyi olması, yaşanılan yere alışmış olma, maddi avantajlar gibi nedenler bulunmaktadır. Aşağıda katılımcıların yaşadıkları ülkede kalma nedenlerine dair bazı ifadeler yer verilmektedir:

Katılımcı 13: “Şu anda burada yaşamak daha iyi çünkü Türkiye’de hiç yaşamadık, Türkiye’de çok zorluklar çektik. O gelmediğimiz sürece, burada olmadığımız sürece çok çile çektik. Hani kocalar yoktu, hep ev işiydi, hayvandı, sürünmekti. Hani böyle her iş bize bakıyordu. Bir de yani kocan da yok ya kendini insan ne bileyim bir hiç sayıyor orada, çok çektik gerçekten orada da ben çok çektim. Buraya geldiğimizde de çok çektik ama Allah’a şükür tamamen artık yerleştik.”

Katılımcı 25: “Bana bu soruyu ilk senelerde sorsaydınız zor derdim ama insanız yani alıştım diyebilirim artık. Oraya gidince daha çok zorlanıyor oldum artık, daha çok endişe duymaya başladım iyi ki burada (Türkiye’de) değilim demeye başladım. Önceden öyle demiyordum her sene gittiğimde. Benimsedim.”

Katılımcı 11: “ Saygılı, eşit. Yani sen bir öğretmen olabilirsin ben de temizlikçi olabilirim yani demezler ki işte ben Türkiye’de görüyoruz bir öğretmen bir hava atıyor temizlikçiye de yan yan bakıyor... Benim için önemli. Onun için biz buradan gitmiyoruz ya.”

Katılımcı 17: “Yoo, sadece yani bu memleket yani gerçekten rahat bir memleket. Yani şöyle rahat yani burada mesela sıkıntı çekmezsin mesela ekonomik olarak sıkıntı çekmezsin yani ama Türkiye’de mesela işsiz olursanız sıkıntı çekersin yani kimse gelip demez gel sana maaş bağlayayım diye ama Danimarka’da öyle yani. Sıkıntı çekmezsin ama buradaki hayat stresli...”

Katılımcı 9: “Yani bence şey eğitim çok farklı. Yani Almanya’nın eğitim sistemi Türkiye’ye bakılırsa çok daha avantajlı. Çünkü daha iyi bir eğitim sistemi var ondan dolayı benim için eğitimimi burada yapabilmem aslında çok büyük bir şans yani Almanya’da doğmam çok büyük bir şans.”

Katılımcı 14: “Yani olumlu tarafı imkanları çok ama buna kendimizde katkı verdiğimiz için hani hem çalışıyoruz hem bir şey ödüyörüz ne diyorlar ona vergi evet bizim vergimiz yüksek. Çalışıyorsun, çalıştığın yarısı vergiye gidiyor ama o da hani sosyal olarak bir sürü şey geriye veriyor sana. Türkiye’de az vergi veriyorsun ama kendin ödüyorsun okulunu, doktorunu falan Ama yine maaşının çoğu kendine kalıyor. O yüzden yani onu bilmiyorum yani sistemi güzel buranın. Sistemi gerçekten çok güzel hani imkanları çok. Çocuklar okuyor, hastane masrafları falan ödenmiş oluyor maaşından. Nüfusu az olduğu için her şeye kolay ulaşıyorsun. Türkiye’de biliyorsunuz bir belediye falan bir yete gittin mi işin bir hafta falan da sürebilir ama yani oranın da nüfusu bol yani çok olduğu için. Burada olumlu tarafı sosyal hakları diyebilirim.”

4.4.1.1.2. *Türkiye ile ilgili*

Yaşanılan ülkede kalma nedeni, yaşanılan ülkenin memnun olunan yönlerinin yanında, Türkiye ile ilgili memnun olunmayan özellikleri de içinde barındırmaktadır. Bulgulara göre katılımcılar; Türkiye’deki siyasi durumdan memnun olmama, Türkiye’ye alışık olmama, Türkiye’deki zorlu yaşam şartları, mahalle baskısının olması gibi nedenlerle Türkiye’ye geri dönmeyi düşünmemektedir. Katılımcıların ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Katılımcı 12: “... İnsanları iyidir, doğası iyidir, iklimine kusuru yok ama Türkiye deyince benim bir önyargım vardır. Öyle çok katisal, milliyetçi ondan sonra aldatici, çıkarıcı bir millet. Genel konuşmuyorum öyle bir zihniyetim vardır havaalanına inince benim o önyargılarım aktif olur onun için diyorum istemiyorum...”

Katılımcı 4: “...Türkiye'nin bugünkü bulunduğu nokta maalesef hoşuma gitmiyor. Büyük aşamalardan aslında geçmemiz lazım, Türkiye'nin Siyaseti baya zor bir siyaset...”

Katılımcı 17: “... Eşim mesela çok istiyor Türkiye’ye kesin dönüş ama ben çünkü o doğma büyüme oralı, bizimki biraz zor yani çünkü artık biz burada yaşıyoruz yani bütün hayallerimiz buradaydı, bütün büyüme şeylerimiz hep burada geçti... Tatil için yani mesela orada bir, iki, üç, dört ay, altı ay da kalabilirim ama ömür boyunca kalamam yani. Kalamam, çünkü alışık değilim yani oraya. Çünkü mesela orada mesela zorlanırım.”

Katılımcı 10: “... Bu ülkede daha rahat sen kendini daha rahat ifade ediyorsun, ifade özgürlüğü var, kişisel özgürlüğün var. Türkiye’de onu bulamazsın tabi orada sürekli ya bir siyasi baskı vardır üzerinde ya devlet baskısı ya mahalle baskısı vardır. Bunları yaşıyoruz tabi biz de bunlardan oldukça rahatsız oluyoruz çünkü alışık değiliz biz bu tür şeylere. O buraya da yansıyor hani buradaki gettolara da yansıyor. Gettolarda yaşayan insanlar o Türkiye’deki politik yansımadan etkilendikleri için burada da mahalle baskısı uygulanıyorlar. Yani var burada.”

Katılımcı 10: “Biz onları aştık çünkü işte biz sadece Türkiye’yi artık sılıya gidiyor gözüyle değil tatile gidiyoruz, güneşe gidiyoruz gözüyle bakıyoruz başka bir şey değil. Biz onları aştık artık. Yani bizim için daha çok sıla hasreti oraya gittiğimiz zaman buraya çekiyoruz çünkü burada bizi bağlayan şeyler daha fazla.”

4.4.1.1.3. *Aileyle ilgili*

Katılımcıların yaşanılan ülkede kalmaya devam etme nedenlerinden biri de ailelerinin orada olmasıdır. Katılımcıların ifadelerine göre diğer aile üyelerinin, akrabaların yaşanılan ülkede olması durumu, onları oraya bağlayıcı nedenlerin başında gelmektedir. Bazı katılımcılar çocuklarını ve torunlarını geride bırakıp ülkelerine dönmek istemediklerini belirtirken bazıları çocuklarının düzenini bozarak onları Türkiye’ye götürüp onlara kendi yaşadıkları uyum sorunlarını yaşatmak istemediklerini ifade

etmektedirler. Ailenin zamanında göç etmesinden dolayı orada doğmuş olmak da aileye bağlı kalma nedenleri arasındadır. Katılımcıların ifadelerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

Katılımcı 10: “Bu aşamadan sonra zor. Çünkü çocuklar büyümüş, çocuklar evlenmiş, torunlar biz torun büyütüyoruz burada yani üçüncü nesil burada. Ancak tatil amaçlı gidebiliriz Türkiye'ye.”

Katılımcı 27: “Nedeni benim çocuklar Türkiye'ye tatile bile götürmek zor götürüyoruz onun için onları burada bırakıp Türkiye'ye gitmek, yerleşmek zor olur onun için.”

Katılımcı 24: “Birinci neden çocuklarım. Ben oraya taşınırsam onların hayatını aynı kendi hayatıma yaptığım şeyi yapmış olacağım kesinlikle istemem. Benim çektiğim o zorlukları çocukların da çekmesini kesinlikle istemem çünkü onlar da burada doğup büyüdüler, buraya daha adapteler, buranın kültürüne, yaşam şartlarına uygun gidip geliyorlar. Onların düzenini bozmak istemediğim için istemem...”

Katılımcı 9: “Yani bence şey eğitim çok farklı. Yani Almanya'nın eğitim sistemi Türkiye'ye bakılırsa çok daha avantajlı. Çünkü daha iyi bir eğitim sistemi var ondan dolayı benim için eğitimimi burada yapabilmem aslında çok büyük bir şans yani Almanya'da doğmam çok büyük bir şans.”

4.4.1.2. Türkiye’de yaşama isteği

Türkiye’ye geri dönme ve Türkiye’de yaşama isteği, kimi katılımcıların emeklilik hayali, kimileri için ise gerçekleşmeyecek bir hayal olarak ifade edilmektedir. Temelli dönüşün mümkün olamayacağını düşünen katılımcılar ise en azından dönemsel olarak Türkiye’ye gidip hasret giderme planları yaptıklarını ifade etmektedir. Katılımcıların Türkiye’de yaşama isteklerine bakıldığında, bazılarının Türkiye’de yaşamaya dair istekleri düşüncelerden ibaret iken bazılarının bu isteğe dair eylemler gerçekleştirdiği görülmektedir.

4.4.1.2.1. Düşünceler

Türkiye’ye dönmekle ilgili henüz düşünsel bazda istekleri ve planları olan katılımcılar, kısa süreli Türkiye’de kalma planları, temelli dönme isteği, temelli dönme isteğinin yıllardır sürmesi fakat gerçekleştirememesi, Türkiye’de yaşamayı denemek isteme gibi bazı düşüncelere sahip olduklarını belirtmektedirler. Bu düşüncelere dair ifadelerden bazıları aşağıda verilmektedir:

Katılımcı 8: “Evet biz planlıyoruz şimdiden yengeyle ikimiz. Şimdi ben ufak oğlumu everdim iki sene oldu, bir torunumuz var iki sene olacak iki yaş olacak. Onun problemleri var biraz işte onu biraz rahatlatırsak geriye temelli dönmeyi düşünüyoruz. Gerisi rahatça oldu evleneli hepsi evli.”

Katılımcı 1: “İlk işte biraz para kazanıp ve Türkiye’de bir iş tutmaktı. İlk ümidimiz buydu. bir sene, iki sene, üç sene, dört sene bu ümitlerle yaşıyorduk... Geri dönme ümidimiz daima beş seneye, altı seneye kadar vardı. Ha bugün döneceğiz ha yarın döneceğiz diye ama dönemedik.”

Katılımcı 30: Tabii ben kendim de istiyorum hani çocuklarımın eğitimi bitsin ben kendim de dönmek istiyorum, inşallah olursa yani.

Katılımcı 15: “Benim hayalim değil aslında o benim eşimin hayali. İşte çocuklar önce güzel bir yere gelsin, ayaklarının üzerinde dursun diyoruz hep de benim babam da öyle demiş zamanında. Çocuklarımız iyi bir meslek alsınlar, ayaklarının üstünde dursunlar biz geri dönüş yaparız. Aslında biz geri dönüş yapmayız kendimizi kandırıyoruz da sadece benim eşimin bir hayali var işte emekli olduktan sonra çocuklar kendi ayakları üzerinde durduktan sonra böyle güzel küçük bir yazlık alacağız, emekliliğimize geçireceğiz diye bir hayali var ama benim öyle bir umudum yok, zannetmiyorum olacağını. Ha tatil amaçlı olabilir ama geri dönüş zannetmiyorum.”

Katılımcı 28: “Yani vatanımda olmak. Hatta ben şey düşünüyorum hani biraz burada yaşayıp oraya sonra, üç ay sonra gene burada yani öyle yapmak istiyorum....Hani değişiklik olsun evet hep yarım oluyor çünkü öyle hani güzel oluyor yoksa belli bir bu sebepten diyemeyeceğim.”

Katılımcı 13: “... İleride düşünürüm evet bir önce emekliliğimi bekliyorum, kocam zaten emekli. Emekliliğimi bekliyorum bir üç yılını kaldı gidip böyle bir doya doya altı ay kalmak istiyorum orada.”

4.4.1.2.2. Eylemler

Katılımcılardan bazıları, Türkiye’ye geri dönme düşüncelerini eyleme geçirmiş ve bir süre yurtdışında bir süre Türkiye’de kalmak, Türkiye’ye temelli dönmeyi deneyip orada yapamayıp geri dönmek, Türkiye’ye aile ziyareti ve tatil amaçlı gitmek gibi eylemlerde bulunmuşlardır. Katılımcılar arasında bir kişi temelli dönüş yaptığını ifade etmiş, bir katılımcı ise yılın büyük bir kısmını Türkiye’de geçirmeye başladığını belirtmiştir:

Katılımcı 1: “... İşte şimdi de emekliyim, bir oğlanla beraber kalıyorum. İşte emekli paramla gidip geliyorum. altı ay burada, altı ay Danimarka’da kalıyorum.”

Katılımcı 29: “Ya şimdi burası şimdi biz emekliyiz, çocuklarımız tabii orada çalışıyorlar, bir hafta sonu vakitleri var. Şimdi artık tabi canlı bağlantılar oluyor, görüşüyoruz burada Allah'a şükür evlerimiz var bırakıp gitmiyoruz gene geliyoruz dokuz, 10 ay. Ondan sonra böyle burası şimdi Ben yarım kolla deniz kenarında mesela oturuyorum Allah’a şükür bizim evimiz yazlık, yani burası sıcak orası soğuk. Bak vakit de geçmez orada şimdi herkes kendi işinde, çocuklar da okuyor, okumayanlar çalışıyor. Burada ama mahallemiz, akrabalarımız, çevrelerimiz çok büyük onun için burayı ben kendim burayı seviyorum...”

Katılımcı 27: “Özlem oluyor tabi mesela işte Türkiye'nin Türkiye'deki yakınlarımız özleniliyor tabii ki. Aile, aile özlemi eğer aileniz varsa o olabilir. Başka türlü de dediğim gibi daha önce dediğim gibi Danimarka'ya kaç senedir buradayım artık benim hayatım, yaşantım burada olduğu için aşırı derecede öyle Türkiye'ye bir özlem duya- duymuyorum. Yaz tatillerinde gidip bir hafta güneş alabilirsek gidebiliyoruz.”

Katılımcı 24: “En zor tarafı ailemin burada olmaması. Birkaç tane ailem yani bir kardeşim olsaydı yani annem babam burada olsaydı çok daha farklı olurdu çünkü ne kadar da burada memnun olsam da yaşamaktan beynimin yarısı, vücudumun yarısı Türkiye'de. Tatillerimi Türkiye'ye göre ayarlıyorum çünkü onları görme ihtiyacı var, hissediyorum hem ben hem çocuklarım.”

Katılımcı 21: “Evet bir sene denedim ama yani hem avantajı hem dezavantajı var sonra politik durumdan sonra Türkiye'ye gitmemeye karar verdim...”

Katılımcı 2: “... Şu anda da temelli dönüş yaptık...”

4.4.1.2.3. Dönme nedeni

Temelli dönüş yapan katılımcı, dönüş yapma nedenini ailesinin onunla birlikte göç etmemesi ve Türkiye’de kalması olarak açıklamaktadır:

Katılımcı 2: “Geri dönme tüm ailemin burada olduğu için. Sadece çocukla gelin orada kaldı. Bir de ben emekli olunca dönüş mecburiyetle oldu bana buraya yol göründü... Yoo mecbur da yoktu yani ben hanımı götürmediğim için. Burada torunlar var onlar için onları çektim geldim.”

4.4.1.2.4. Türkiye’de yaşamak isteme nedeni

Katılımcılara Türkiye’de yaşamak isteme nedenlerine ilişkin analiz sonuçları aynı dili konuşuyor olma, aynı dinden olma, ortak kültür ve değerlere sahip olma, orada yabancı olmayacak olma ve iklimin daha güzel olması gibi nedenleri işaret etmektedir. Katılımcıların Türkiye’de yaşamak isteme nedenlerine ilişkin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Katılımcı 10: “... Bir de şey var bu ilk yabancı bir ülkede yaşadığımız zaman hep günlük karşılaşacağın soru sen nerelisin, hangi ülkedensin? Şimdi bu soru insanı inciten, yoran bir sorudur sürekli. Yani arkadaşın da olsa, ahabın da olsa bunu hep bu soruyla hep karşılaşırsın. Sana sen nerelisin sorusu sorulmayacak tek şey senin kendi ülkendir. O konuda yani bu şey o rahatlık orada var onu yaşıyorsun orada.”

Katılımcı 9: “Yani sosyal yaşam diyelim. Mesela buradaki şeyi daha çok böyle iş odaklı olduğu için pek sosyal yaşam yok. Yani bence zaten bu Türkiye, Almanya hangi ülkede yaşama isteği resmen önceliklere bağlı. Yani senin için öncelikli olan işte bu güvence, bu eğitimse yani ileride kişiler için Almanya ama işte bu sosyal hayat diyelim ki o değişik işten çıkıp da yine de bir şey yapabilme olayını yaşayabilmek için Türkiye.”

Katılımcı 30: “Her zaman böyle büyüdüğüm için oraya geri döneceğim diye, benim oraları bilmiyorum daha güzel daha sosyal bakımından, havaların durumu daha iyi, akrabalar, eş, dost herkes var. Memleketimiz sonuçta biliyorsunuz.”

Katılımcı 26: “Gitmek istememizin nedeni çünkü kendi memleketimde daha rahatım, istediğin yerde yemek yiyebiliyorsun işte bir yere gidip oturabiliyorsun yani daha saymadığım bir sürü şey var. Mesela biz bir yere çıkıp gitsek doğru dürüst bir şey yiyemeyeceğiz çünkü nasıl diyeyim yani yemeklerine güvenemezsin.”

Katılımcı 14: “Tabii ki Türkiye’de millet bayram olduğunu ne şenlikler var, herkes bir arada kutluyor, bir sürü şenlikler var. Çocuklar onu görüp büyüyor, onları adet haline getiriyor. Bizim Çocuklar burada bir bayram oldu mu hiçbir şey yok, bomboş. Herkes çalışıyor, kimse izin alamıyor, hiçbir yerde bayram, şenlik yok hani bayram havası yok o havayı alamıyorlar. Havayı alamayınca ne diyor çocuklar bayram ha yani normal bir gün gibi oluyor yani çocuklar hiçbir şeyi anlamıyor.”

4.4.1.2.5. Türkiye’de yaşamak isteme koşulu

Katılımcılardan liseden yeni mezun olan ve üniversite öğrencisi olan Katılımcı 3 ve Katılımcı 19, Türkiye’de yaşamak istediklerini ancak, bunun Türkiye’de iş bulabilirlerse mümkün olacağını belirtmektedirler:

Katılımcı 3: “Yaşamak isterdim yani. Bir iş bulursam yani yaşamak isterim.”

Katılımcı 19: “Aslında düşündüm. Yani annem babam ileride Türkiye’ye taşınmak istiyorlar ama yani nerede iş bulabilirsem orada yaşarım.”

4.4.2. Farklı bir kültüre uyumla ilgili yaşantılar

Göçmenlerin psikolojik yaşantılarıyla ilgili ortaya çıkan alt temalardan biri ise farklı bir kültüre uyumla ilgili sorunlardır. Katılımcılardan bazıları uyumu kolaylaştıran, olumlu yaşantılara sahipken bazıları uyumu zorlaştıran, olumsuz yaşantılara sahiptir.

4.4.2.1. Uyumsal nedenler ve belirtiler

Kendi kültüründen farklı bir kültüre uyum sürecinde olumlu yaşantıları olan katılımcıların ifadelerinden memnuniyet, mutluluk, kendini yabancı hissetmeme, iki kültürlü büyümekten memnuniyet, kendini güvende hissetme, çalışıyor olmanın olumlu etkisi gibi başlıklar ön plana çıkmaktadır. Uyumsal belirtiler gösteren ve uyum sürecinde olumlu yaşantıları olan katılımcıların bazı ifadeleri aşağıda verilmektedir:

Katılımcı 4: “Yani ben kısacası söylemem gerekirse ben Almanya’da olduğumdan yani çok mutluyum bayağı mutluyum yani böyle bir fırsatın elimde olması baya beni mutlu ediyor yani. Hele hele Almanya yani baya her alanda, her dalda çok büyük insanların yetişmesi,

oradan çıkması. Ben hani kendi düşüncemde Almanya çok yani baya medeniyeti yakalamış bir ülke yani baya bilgili, eğitim alanı çok yüksek yani eğitimde çok yüksek yani. Benim çok hoşuma gidiyor yani Almanlarla oturup böyle konuştum mu baya moral veriyor.”

Katılımcı 11: “Vallahi diyorum ki ben iyi ki buraya gelmişim. Ben çok şanslıymışım, iyi ki buraya gelmişim öyle diyorum.”

Katılımcı 13: “(Çalışmaktan) Memnunum yoksa gerçekten ölürüm ben bir de biz de şeker hastalığı var, astımım var. Hem duygusal olarak da içeride kalmak çok kötü, bu memlekette içeride kalmak çok kötü ben istemiyorum.”

Katılımcı 27: “Tabii kültürel, dil ve açısından farklılıklar oluyor ama fazla öyle yabancılık da çekmedim, çekmiyorum da çünkü çok senedir buradayım. Danimarka'ya bağımlılığım Türkiye'ye olan bağımlılığımından daha fazla şu anda. Ailemin çoğu da Danimarka'da onun için fazla böyle bir zorluk yaşamadım.”

Katılımcı 28: “O da gene hani burada oluyorum bir yerde bir parçam eksik, gayet normal ama burada çok güvende hissediyorum kendimi yani burada sanki önüme hiçbir şey koyulamaz gibi hiçbir engel hani yok önümde. Okul olsun, evlilik olsun ne bileyim tabi belki Türkiye'de de olmaz ama burada hani hiç yok. Burada hatta sana yardım ediyorlar yani öyle bir durum var.”

4.4.2.2. Uyumu bozucu nedenler ve belirtiler

Farklı bir kültürde yaşıyor olmanın getirdiği uyum sorunlarının; yabancı olmak, özlem, aidiyet ve yaşam koşullarına bağlı nedenler ve buna bağlı belirtiler şeklinde kendini gösterdiği görülmektedir.

4.4.2.2.1. Yabancı olmak

Katılımcıların, yabancı olmaktan dolayı farklı bir kültüre uyum sürecini zorlaştıran nedenlere ve buna bağlı yaşantılarına bakıldığında; zamanla ırkçılığa bağlı yaşanan yerden soğuma, kendini aşağıda, ezik hissetme, dili hatalı konuştuğu için alay edilme, dışlanma, farklı değerlere sahip olmaktan dolayı uyum sağlayamama gibi hem bireysel hem de çevresel faktörlerden etkilendikleri görülmektedir. Katılımcıların yabancı olmakla ilgili uyum sorunlarına dair ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

Katılımcı 20: “Yani Danimarka'ya geç geldiğimiz belli yani daha yeni yeni annemlerin hani 40 senedir falan buradalar da hani onun farkındayız hani. Danimarkalıların yanında biraz ezik gibi duruyoruz yani.”

Katılımcı 21: “Ne bileyim fazla özgüvenim olmadığını düşünüyorum her zaman yabancı olmaktan dolayı. Bir de burada hani depresyona girmek çok kolay hava nedeninden. Yani o iki şeyin en çok etkili olduğunu düşünüyorum.”

Katılımcı 23: “Evet yani şöyle de diyebiliriz aslında şimdi yabancı olduğum hissettirilmese de ben kendimi öyle hissediyorum, ben onu öyle yaşıyorum yani şimdi ki zaten insan genelde şeydir diğer insanlar birer aynadır, onların yansıtması sonucu sen kendini biraz tamamlıyorsun şey yapıyorsun yani. Çok ilginç bir durum, ben buradan çıkıp yani İngiltere'ye gittiğim dönemde, yani değişik yerlere gittim ben, gittiğim zaman o hissi ben yaşamıyorum. Bir ara burada İsveç'te benim şeyim var, abim var orada kalıyor, İsveç'e gittiğim zaman bile kendimi yabancı hissetmiyorum İlginç bir durum yani buradayken o şey var, o genelde de Dancada şey diyorlar güven olayı, çok temel bir olaydır. Yani bir insanın içinde bulunduğu bağlamda ya da bir yerde kendisini güvende hissetmesi, güvende olduğunu hissetme duygusu çok şeydir önemli bir şey. Yani o duygu her zaman olmuyor yani yabancı olmanın verdiği ya da yabancı olarak görünmenin, kendini yabancı olarak görmenin verdiği o şey duygusu, kendini güvende hissetmeme ya da rahat olmama duygusu şey yapıyor.”

Katılımcılar, evdeki değer yargıları ile toplumun değer yargılarının çatışmasından dolayı yaşadıkları uyum sorunlarına dikkat çekmektedir. Aşağıda Katılımcı 22 ve Katılımcı 23'ün kendi değerleri ile toplumsal değerlerin çatışmasına dair ifadeleri yer almaktadır:

Katılımcı 22: “Yani çocukluğuma dönecek olursam ben 20 yaşındayken ailemin yanından ayrıldım, yalnız başıma yaşamaya başladım ama ondan önceki süreçte tabi bir takım zorluklar yaşadım. Yani uyum konusunda hani onların farklı bir takım değer yargılarının olması, Danimarka'daki değer yargıları ile çatışması durumunda zorluklar yaşadım lise yıllarımda...”

Katılımcı 23: “... Basit bir örnek, ben dediğim gibi aslında böyle şey bir insan değilim aşırı inançlı bir insan değilim geldiğim noktalardan bir tanesi şeydir yani bir insanın inancı kendisine ya da başkasına zarar vermiyorsa saygım var. O nedenle daha çok Hümanistik dediğimiz insancıl bir anlayışım var. Ama şeyi çocukları sünnet etme konusunda ben şey yaptım yani sonuçta biz kendimiz o yollardan geçtik, bir değerdir onu yaşamalarını isterim onu yaptım mesela. Uzun yıllardır tanıdığım Danimarkalı bir arkadaşım var bayan hala da görüşüyoruz ailemi de tanır gelir gider, çocukları sünnet edeceğimi söylediğimde kadın bir şok yaşadı resmen. Yani dedi nasıl olur ben de de seni tanıyamamışım sanki yani bir taraftan seni ben modern, aydın düşünen biri, bir taraftan da sen bunu yapabiliyorsun. Tabi onu sünnet olayı ile bağlantılı gördüğün şeyler çok farklı şeyler yani bir Türkçesini bilmiyorum ama... (Danca bir kelime söylüyor) yani çocuğa yapılan bir şiddet uygulamasıdır yani bir bedenin parçasını alıyorsun, kesiyorsun onun isteği olmadan. Burada işte şey o dilemmaları, çelişkileri yaşayabiliyoruz bana şey geliyor doğal geliyor, olması gereken bir şey ama dışarıya yansıtıldığı zaman o şey çocuklar da başta biraz tepki gösterdi sünnet olduktan sonra diğerleriyle banyo yaparken, biliyorsunuz burada banyo yapılırken çıplak bir şekilde herkes geliyor banyosunu yapıyor. Yani çocuk biraz şey dedi yani acaba ne derler, ne düşünürler benim için o anlamda neler oluyor, dönem dönem dilemmalar olabiliyor yani. Kendimce doğru gördüğüm bulduğum şeyler her zaman toplum desteklemiyor ya da farklı bir şekilde bakıyor...”

4.4.2.2.2. *Özlem*

Uyum sürecinde yaşanan sorunların bir kısmı da vatan özlemi ve geride kalan aileye özleme bağlı uyum sorunlarıdır. Aile üyelerinden uzak olmak, uzun süre Türkiye'ye gidememe, aklının Türkiye'de olması gibi nedenlerle katılımcılar yarım hissettiklerini, yalnızlık çektiklerini ifade etmektedir. Aşağıda özleme bağlı uyum sorunlarına ilişkin bazı katılımcıların ifadeleri yer almaktadır:

Katılımcı 29: "... Allah'a şükür yani gittik ama tabi çok moralsiz, her gün çocukları düşünüyorduk, o zaman telefon yoktu şey yoktu telefona gittiğimiz zaman postaneye gidip telefon ediyorduk. Bizim mahallede bir tane telefon vardı onlarla böyle görüşüyorduk mektupla böyle yani kötü oldu ama yani Allah'a şükür olsun gene yine yani."

Katılımcı 24: "En zor tarafı ailemin burada olmaması. Birkaç tane ailem yani bir kardeşim olsaydı yani annem babam burada olsaydı çok daha farklı olurdu çünkü ne kadar da burada memnun olsam da yaşamaktan beynimin yarısı, vücudumun yarısı Türkiye'de. Tatillerimi Türkiye'ye göre ayarlıyorum çünkü onları görme ihtiyacı var, hissediyorum hem ben hem çocuklarım."

Katılımcı 28: "Hep içinde böyle bir yarımlik var, yarım, yarımısın... Hani Almanlarda zaten bir vatan sevgisi yok ama hani bizlerde var. Türkiye'de bir şey oluyor, vay gitsem diyorum ya da ay şimdi orada olsak diyoruz hani bayram oluyor bir şey oluyor. Hani hep böyle ay Türkiye'de olsaydım, ay işte şimdi yaz tam şimdi Türkiye'de olmak gerek hani hep öyle oluyor."

4.4.2.2.3. *Aidiyet*

Farklı bir kültüre uyum sürecinde bireylerin aidiyetle ilgili yaşadıkları sorunlar da etkili olmaktadır. Katılımcıların bazıları yaşadıkları yere ait hissedemeyip kendini yabancı hissederken bazıları kendilerini Türkiye'ye ait hissetmektedir. Ancak kimi zaman katılımcılar iki kültür arasında arada kaldıklarını ifade ederken kimisi kendini iki tarafa da ait hissetmediğini, iki tarafta da yabancı görüldüğünü, kimisi ise nereye gitse diğer tarafa özlem duyduğunu belirtmektedir. Aşağıda aidiyetle ilgili uyum sorunu yaşayan katılımcıların bazı ifadeleri bulunmaktadır:

Katılımcı 9: "Yok ben kendimi aslında Türkiye'ye ait hissediyorum. Yani Almanya'ya ait hissetmiyorum burada doğup büyümeme rağmen çünkü ben daha çok bizim kültürle eğitildiğim için yani tabii Alman arkadaşlarım var, Alman okullarına gittim ama böyle hani onların yaşadığı yaşama tarzları biraz farklı ya o kültürleri, hiç o kültürle yaşamadım yani. Ne kadar katılsam da böyle."

Katılımcı 13: “Vallahi duygu iki parça. İki parça, yarısında ne orali oluyorsun ne orali oluyorsun. Mesela Türkiye’yi çok özleyorsun, gittiğimizde orada da kendimizi böyle bir hani yabancı hissediyoruz ben kendi şahsıma yabancı hissediyorum. Buraya geldiğimde gene de burada biraz hani burada senin yerli şeyin var ya ona ne denir burada biraz rahat diyorsun ama Türkiye’ye gidince sana bir hafta yetmiyor, üç hafta yetmiyor, beş hafta yetmiyor. Türkiye’de yaşamak için sana altı ay yedi ay ihtiyacın var hani oranın tadını almak için. Üç hafta ne ki, gidiyorsun hiçbir tadını almadan tekrar buraya gelmek zorundasın.”

Katılımcı 1: “Vallahi etkisi şu yani biz ne buranın kültürünü iyice öğrendik ne de Danimarka kültürünü iyice öğrendik. İkisinin arasında kaldık...”

Katılımcı 19: “Yani kendimi Danimarkalı gibi görmüyorum yani böyle şey hissediyorum yani tam buralı gibi değilim. Anlatabildim mi?... Yani nasıl desem hiçbir yere ait hissetmiyorum kendimi.”

Katılımcı 17: “... Mesela benim çocuklar burada doğmalı mesela parantez içinde onlar Danimarkalı yani ama Danimarka’nın gözleri gibi bakmıyorlar. Onun için hep böyle bir zorluğu çekiyoruz yani. Türkiye’de yabancıyız, orada da Avrupalıyız, Alman mı ne öyle diyorlar, burada da yabancıyız yani. Bizim için gerçekten çok zor, kolay değil yani.”

Katılımcı 23: “...Daha doğrusu şeye benzetiyorum ben yabancı bir ortamda olma ya da mülteci olma durumu Anadolu’nun herhangi bir yerinde yetişen bir şeyi düşünün bitkiyi ya da çiçeği, yapılan şudur ona alıyorsun köklerinden koparıp getirip Danimarka’da bir saksıda onu şey yapıyorsunuz yani o çiçeği canlı tutmaya ya da ayakta tutmaya çalışıyorsunuz. Ondan sonra şey diyorum yani bu çiçeğin kendisi ne kadar kendisi olabilir, ne kadar doğallığını yaşayabilir ve aynı zamanda kendisinden verdiği tohumlar ne kadar şey yapabilir yani o toprağın içine düşebilir. Biraz ona benzetiyorum aslında yani biraz suni bir yaşam aslında, doğal olmayan bir şey...”

4.4.2.2.4. Yaşam koşulları

Farklı bir kültüre uyum sürecinde yaşanan zorluklardan biri de yaşam koşullarına bağlı olan zorluklardır. Katılımcıların ifadelerine bakıldığında, farklı çalışma koşulları, yaşantı şekilleri, iş bulmakta zorluk çekme, barınma güçlüğü çekme, maddi zorluklar, yoğun stres yaşama, monoton ve sıkıcı bir hayat yaşama, iklimin olumsuz etkisi gibi nedenler öne çıkmaktadır:

Katılımcı 24: “Şu anda ruh halim, psikolojik halim biraz bocalı olduğu için iyi değil. Biraz nasıl derler monoton yani günlük hep aynı işliyor o stres, o biraz beni etkiliyor bu aralar.”

Katılımcı 10: “Tabi sıkılıyorsun ister istemez sıkılıyorsun çünkü iklim çok zor şartlarda yani iklimi çok zor kuzey ülkesi kışın burada günler çok kısa olduğu için geceler çok uzundur örneğin. O yüzden yani o şeyi yaşayamıyorsun günü yaşayamıyorsun.”

Katılımcı 8: “Mesela dil bilemedik, ev vermediler ufak pis evlerde oturturdular. O zaman çöküyordu Fransa biz gittiğimizde 70’lerde 80’lere varasıya kadar. Ondan sonra ... yaptılar,

bizim Eskişehir gibi evler yaptılar sonra 30 senedir çok iyiyiz yani. Ama önceden 20 sene, 25 sene baya çile çektik...”

Katılımcı 32: “... Tabii hepsi paralel birbirine çünkü hani üçüncü sınıf iş buluyoruz, az gelirli olan çok yıpratıcı olan işlerde çalışıyoruz. Sosyal standartlar çok yüksek, kendimiz için olmasa da çocuklarımız için eksik olmayan bir standart koymaya çalışıyoruz bu kısır döngü içerisinde yıprandık duruyoruz...”

4.4.3. Diğer psikolojik belirtiler

Kendi ülkesi dışında, farklı bir kültürde yaşıyor olmakla ilgili bireyler olumlu ve olumsuz pek çok psikolojik belirtiler göstermektedir. Bulgulara göre katılımcıların gösterdikleri psikolojik belirtiler; yerlilerden kaçınma, kimlik bocalaması, göçün erken evrelerindeki psikolojik belirtiler ve psikosomatik belirtiler olarak ortaya çıkmaktadır.

4.4.3.1. Göçün erken evrelerindeki psikolojik belirtiler

Göçün erken evrelerinde, farklı bir ülkeye gitmek, farklı bir kültürün içine girmek, tanıdık ve güvenli ortamından, sevdiği insanlardan uzaklaşmak gibi nedenlerle göçmenler pek çok psikolojik güçlük yaşamaktadır. Eşini ve çocuklarını arkada bırakanlar, işçi olarak göç eden eşinin yanına gelen ancak dil bilmediği ve meslek sahibi olmadığı için uzun süre evden çıkamayan kadınlar, korku, tereddüt, evde boğulacak gibi hissetme, çaresizlik, pişmanlık gibi duygular yaşadıklarını ifade etmektedirler. Aşağıda katılımcıların buna ilişkin bazı ifadeleri yer almaktadır:

Katılımcı 24: “Buraya gelene kadar her şey çok güzeldi ama uçağa bindiğim anda bir şey oldu böyle ne yaptım, doğru mu yaptım. Çünkü tüm ailemi arkada bıraktım, burada da hiçbir ailem yoktu, hiç. Sadece eşim ve eşimin kardeşleri, annesi, babası. Geldiğim zaman çok zorlandım bu düşüncem hep devam etti, iyi mi yaptım, kötü mü yaptım...”

Katılımcı 31: “Yani bir arkadaşla birlikte öyle ne diyeyim size ... gibi yani bir şey zannettik öyle geldikten sonra pişman olduk ama iş işten geçmiş.”

Katılımcı 13: “Yaa önce çok kötüydü ama alıştık artık buraya. İlk zamanlar bizim çok zorumuza gidiyordu, çok kötüydü yani hani orayı özlüyordum. Burada kendimi hiçbir şey sanıyordum burada yabancıydık biz sanki böyle yabancıyız hala yabancıyız da genelde yani yavaş yavaş, yavaş yavaş. Ben zaten dört yıl çalışmadım, boğulacak gibiydim içeride...”

Katılımcı 31: “Ben sana bir şey söyleyeyim mi? Ben Türkiye’de çok güzel yaşadım çünkü evet ben kendim Ermeni’yim, Hristiyan’ım ama ben Türkiye’de burada yaşadığımı hiçbir şey yaşamadım. Çünkü biz orada modern ve çok çağdaş bir ailem vardı benim yani her şeye müsaade eder yani kötü yol değil yanlış anlamayın, her şeyimiz vardı, gruplarımız vardı ne bileyim böyle çok iyi geçinirdik çok iyiydi. Sonra buraya geldik her şeyden korkmaya

başladık onun için şey yapamıyorduk yani her şey istediğimiz gibi olmuyordu onun için biraz ilk zamanlar çok sıkıldık sonra yavaş yavaş tabi buranın şeyine alıştık.”

4.4.3.2. Yerlilerden kaçınma

Bu tema altında elde edilen bulgular farklı bir ülkede, farklı kültürden bireylerle birlikte yaşıyor olmanın, psikolojik uyum sürecini etkileyen bir durum olduğunu düşündürmektedir. Katılımcıların ifadelerinde, yaşanan ülkenin yerlilerinden kaçınma davranışı gerçekleştirdikleri ve bu davranışları genellikle göçün ilk dönemlerinde yoğun olarak sergiledikleri görülmektedir. Katılımcıların yerlilerden kaçınma davranışlarının incelendiği bazı ifadeleri şu şekildedir:

Katılımcı 13: “Çok zorluk yaşadık, çok zorluk çektik o kadar bir zorluk çektik ki yolda ya nasıl yürüyeceğimizi şaşıryorduk. Bu Danimarkalıların bize baktığı gözleri merak ediyorduk, bize nasıl bakıyorlar onlardan öyle bir çekiniyordu ki köşe bucak saklanıyordum ben ki ben kendi şeyimi söyleyeyim saklanıyordum ben...”

Katılımcı 13: “Bilmedik işte bilmedik mesela yolda gidince birisi bana bir şey söylüyor acaba iyi mi söylüyor, kötü mü söylüyor o kafamda büyüyor baya bir sorun açıyordu. İşte yolda yürüdüm bana birileri böyle bir şeyler söylediler, acaba ne dediler, iyi mi dediler kötü mü dediler bütün gün onu düşünüyordum. Ama şimdi değil öğrendikten sonra her şey kolaylaştı, her şey kolaylaştı. İyisine de cevap veriyorsun, kötüsüne de cevap veriyorsun, hakkını arıyorsun.”

Katılımcı 22: “Yani kendimi yormuyorum ama çok iyi bir insan çıkarsa karşıma yani tesadüfen yolumu keserse ona şey yapmam yani ona önyargılı davranmam ama kendim özellikle yani birebir şey yapmıyorum hani Danimarkalılarla ilişki kurmaya çalışmıyorum.”

4.4.3.3. Kimlik bocalaması

Farklı bir kültüre uyum süreciyle birlikte görülen psikolojik belirtilerden biri de kimlik bocalamasıdır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerin incelenmesi sonucunda; kendi kimliğinden vazgeçmeme, kimlik karmaşası, benliğini yaşayamama ve zamanla dini kimliğin zayıflaması gibi kimlik bocalamasına dair bazı belirtiler ön plana çıkmaktadır:

Katılımcı 12: “... Ha onu da söylüyorum, Danimarkalılar şey der, sen Danimarkalı mısın? Yok diyorum, ben benim. Ben Kürt’üm beni değiştiremezsiniz...”

Katılımcı 24: “Ben bir sıkıntı görmüyorum çünkü çok derinde yaşamıyorum yani. İnançlıyım, Allah'a inanıyorum ama yani bazen ibadetlerimi de yapıyorum, orucumu da tutuyorum. Yapmam gerekeni yine yapıyorum ama Türkiye’de yaşasam belki biraz daha farklı olurdu diye düşünüyorum, daha derin olurdu hani burada daha azalıyor gibi çünkü seneler geçtikçe çünkü ortamın içinde değilim sadece kendi evimin içindeyim. Hani bir insan

ne yaparsa hep onu yapar ya öyle bir şey vardır ya, mesela geldiğim zamanki ile aynı şeyleri yapıyorum devam ettiriyorum. İlerletmiyorum ama aynı şeylere devam ediyorum.”

Katılımcı 23: “... Bir taraftan düşünsel bazda kendini bir Avrupalı gibi ya da ne bileyim modern, çağdaş bir insan olarak düşünebiliyorsun ama yanı başında, duygusal bazda vurduğun zaman duygular daha çok etnik dediğimiz bağlamında bağdaşıyor ki bu da çok anlamlı bir olay aslında normaldir. Çünkü sonuçta bütün o duygular çocukken yerleşen duygulardır ama işte yeri geldiğinde...”

Katılımcı 32: “Evet yani ben benliğimi yaşayamıyorum burada. Her türden, her tür toplumdan bir şehirde yaşayıp büyürken her milletle sınıf farkı etmeden kontak içine girebiliyorken burada zaten bir kere göçmensiniz, ikincisi yeni gelmişsiniz, hiç kimseyi bilmiyorsunuz...”

4.4.3.4. Psikosomatik etkiler

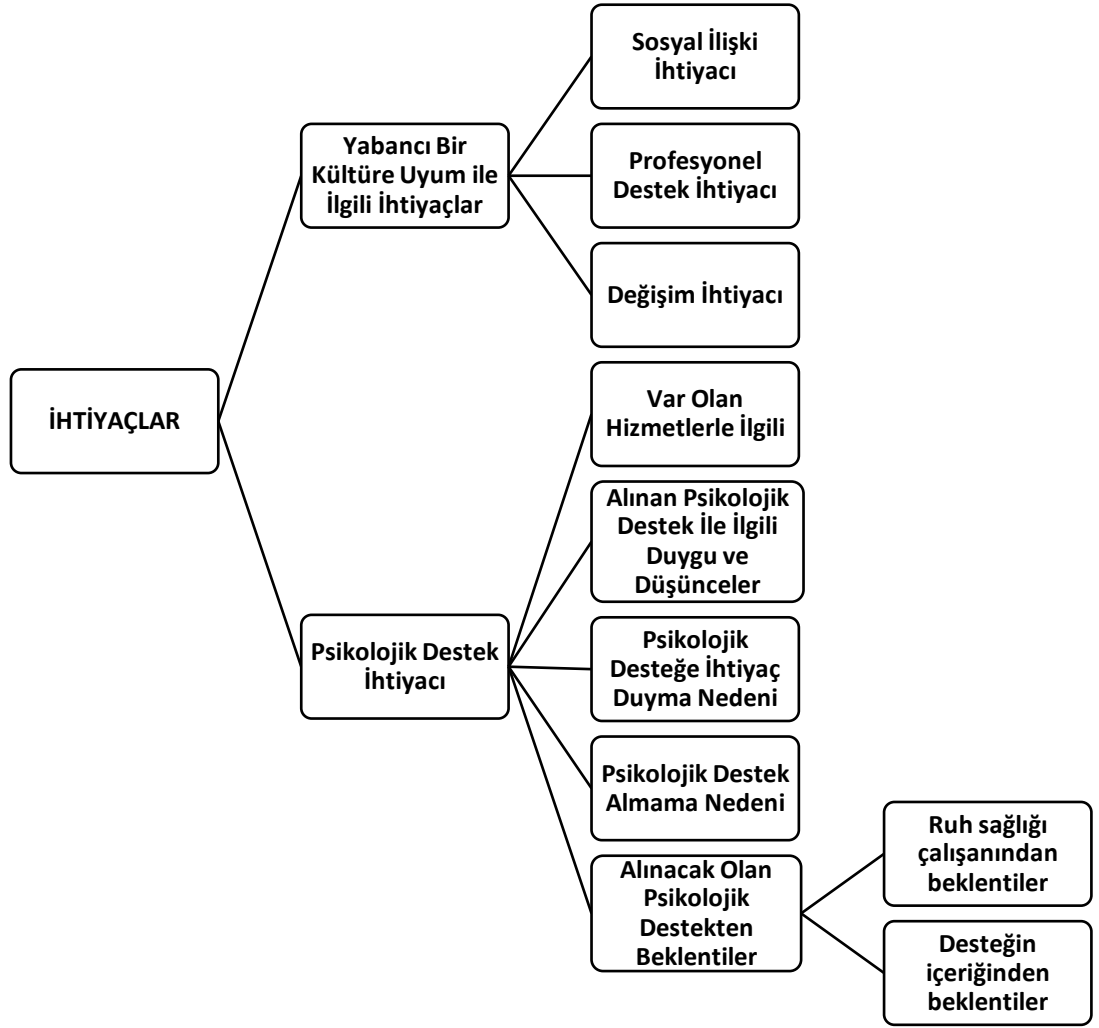
Katılımcılar, göç sürecinde yaşadıkları psikolojik problemlere bağlı olarak fiziksel bazı rahatsızlıklar geçirdiklerini de ifade etmektedirler. Aşağıda, Katılımcı 2 ve Katılımcı 12’nin göç yaşantısına bağlı olarak yaşadıkları psikosomatik rahatsızlıklara ilişkin ifadeleri yer almaktadır:

Katılımcı 2: “Valla şimdi stresi devamlı çok oranın. Stres yapa yapa ben bypass oldum. Bir de özlem var, hasretlik var, stres var.”

Katılımcı 12: “...Yanılmıyorsam ilk altı ay mıydı mide ağrısı başladı, doktora gittim. İyi hatırlıyorum tabi Danimarkaca bilmiyorum ya kafa sallıyorum böyle. Yaşın kaç dedi yaşı 19, mide ülseri falan dedi. Tabii tercüman da yoktu ben o zaman hatırlıyorum doktorum dil hani vücut diliyle falan olmaz diye ama ben sebebini biliyorum çünkü altı ay, bir sene kültür şoku (Danca’sını söylüyor) dediğimiz olayı ben yaşıyordum. Kendimi buranın bir hiçbir zaman adapte olacağını tahmin etmiyordum yani.”

4.5. Tema 5: İhtiyaçlar

Farklı bir kültürde yaşıyor olmakla ilgili ortaya çıkan ana temalardan sonuncusu olan ihtiyaçlar; “*yabancı bir kültüre uyum ile ilgili ihtiyaçlar*” ve “*psikolojik destek ihtiyacı*” alt temaları olarak ortaya çıkmaktadır. Şekil 4.5. ile ihtiyaçlar ana teması ve bu temaya ilişkin alt temalar gösterilmektedir. Daha sonra ise alt temalar açıklanmakta ve katılımcılara ait bazı ifadeler yer almaktadır.

Şekil 4.5. *İhtiyaçlar teması ve ihtiyaçlara ilişkin alt temaların şematik gösterimi*

4.5.1. Yabancı bir kültüre uyum ile ilgili ihtiyaçlar

Araştırmanın bu başlık altında verilen bulguları yabancı bir kültüre uyum ile ilgili bazı ihtiyaçlarının da olduğunu göstermektedir. Yabancı bir kültüre uyum sürecinde göçmenlerin ihtiyaçları incelendiğinde, bu ihtiyaçların sosyal ilişki ihtiyacı, profesyonel destek ihtiyacı ve değişim ihtiyacına ilişkin ihtiyaçlar olduğu ortaya konmaktadır.

4.5.1.1. Sosyal ilişki ihtiyacı

Katılımcıların sosyal ilişki ihtiyaçlarının daha sosyal olma, daha samimi arkadaşlıklar kurma, yeni arkadaşlar edinme, Türkiye’de bıraktığı anne, baba ve kardeşler gibi yakın aile üyelerinin yanında olmasına ihtiyaç duyma şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. Katılımcıların sosyal ilişki ihtiyaçlarına dair ifadeleri şu şekildedir:

Katılımcı 22: “..Ama şey isterdim tabi daha böyle canlı bir ortam, üniversite arkadaşlarımla daha samimi olmayı çok isterdim veya çalıştığım bir işyerinde bütün arkadaşlarımla samimi olmayı çok isterdim...”

Katılımcı 24: “Aynen öyle. Bir güvence, bir destek, bir sıcaklık. Kendimi burada yalnız hissediyorum ne kadar da kendi ailem, çocuklarım da olsa çünkü onlar içinde bir anneanne ya da teyze, dayı burada olması çok farklı olurdu diye düşünüyorum. Bizim yaşantımızı çok fazla değiştirdi diye düşünüyorum, hepimiz için bir eksiklik benim burada ailemin olmaması.”

Katılımcılardan biri kültürünü korumaya çalışırken verdiği mücadele sırasında yıprandığında bunun çevresindekiler tarafından fark edilmediğini ve fark edilmesine ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir:

Katılımcı 32: “... Yapabilecek çok şeyimiz varken birçok şeyden vazgeçtiğin zaman evet hayal kırıklığı, güçsüzlük ve yenilgi ve bunlar taşınması zor olan yükler. En kötüsü de kimse bunları görmüyor... Tabii ki bekliyorsunuz yani hani taşınması en son yükler kimsenin farkında olmadan taşıdığınız yüklerdir ve kimse farkında olmadığı için daha ağır onlar.”

4.5.1.2. Profesyonel destek ihtiyacı

Uyum sürecindeki en büyük ihtiyaçlardan biri ise profesyonel destek ihtiyacı olarak görülmektedir. Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde kiminin farklı kültürde çocuk yetiştirmekle ilgili profesyonel bir ihtiyaç duyduğu görülürken kiminin yaşanan kültüre uyum sağlayamayan ebeveynleri için profesyonel destek arayışında olduğu görülmektedir. Katılımcıların profesyonel destek ihtiyaçlarına yönelik ifadeleri şu şekildedir:

Katılımcı 32: “... Alıyorlar, onlar oradan bir şey oluyorlar hani ister miyiz bu kadarını, entegre olmalarını tabii ki isteriz, uyum içinde olmalarını tabi isteriz ama hani kültür ve inanç bakımından çok karışım bir garip türler türetiyor. Ama sınırları da koruyamıyoruz onlar için de bence sosyal danışmanlar lazım hani nerede stop diyebiliriz, nerede çocuğumuza ne öğretebiliriz, çocuğumuza hangi konuda sınır koymalıyız, nereye kadarı dengeyi bozmaz çünkü çok ince bir çizgi. Biz çocuğumuza sen niye Jesus diye dua edemezsin onlar Alman diye tepki gösteremeyiz o zaman okul hayatında dışlanacaklar, oğlum yap öyle dersek o zaman Müslümanlığı sorgulayacaklar eğer bu dengeleri profesyonel birileri bence vermeli. Ayrıca Türkçe seçmeli dersler var burada okullarda, Türk dilini ve kültürünü öğreniyorlar. Ben bu seçmeli dersin yerine aslında böyle sosyal danışmanlık bakımından bir ek bölüm olsa daha iyi diye düşünüyorum.”

Katılımcı 28: “Alabilirim. Hani mesela daha çok anneme mesela hani çocuk hani bizim için değil ama anneler babalar için. Onlar çünkü çocuklar alışıyor biz burada doğmuşuz, büyümüşüz ama hani annem mesela annem olsa öyle derim.”

4.5.1.3. Değişim ihtiyacı

Katılımcıların değişim ihtiyacı, tatil yapmak, iş değişimi yapmak, yaşanılan yerde yabancıların daha çok kabul görmesini isteme, daha iyi bir eğitim alma gibi ihtiyaçlar olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların değişime ihtiyaçlarına yönelik bazı ifadeleri aşağıda verilmektedir:

Katılımcı 21: “Evet (gülüyor). Belki, ben Danimarka’da yaşlanmak istemiyorum. Birkaç sene çalıştıktan sonra belki hani başka bir yere yerleşmeyi düşünüyorum Kuzey Avrupa’ya ya da başka sıcak bir yere.”

Katılımcı 23: “Kendimi daha iyi hissetmek için bağlam değişikliği diyebiliriz. Dediğim gibi yani Türkiye’ye gittiğim zaman sonuçta yani bir de şey var insan içinde bulunduğu bağlama göre kendini tanımlayabiliyor ya da tanımıyor. Bu, gerek mesleki olarak ya da sıradan bir kişi olarak ya da bir akraba olarak, bir arkadaş olarak. Dediğim gibi ben yeri gelince ne bileyim yurtdışına çıktığım zaman kendimi biraz daha farklı hissedebiliyorum, yaşayabiliyorum. En azından o şey duygusu göçmen olma, yabancı olma, farklı olma duygusunu fazla yaşamıyorum. O, bağlamla bağlantılı bir olay yani Danimarka’daki bağlam, bende bırakmış olduğu duygu şey duygusu işte yani kendini biraz farklı görme, farklı hissetme ki şey anlamında söylemiyorum pozitif değil, daha çok negatif aslında...”

Katılımcı 27: “Stressiz bir hayat (gülüyor). O yüzden şu anda işime son vermeye karar verdim çünkü benim sağlığıma etkileyen bir iş haliydi. İş değişikliği yapmam gerekiyor şu anda, onu da bıraktım şimdi başka bir iş aramaya çalışacağım. Başka, stressiz bir hayat işte başka da yok.”

Katılımcı 13: “İyi bir tahsilim olsa evet iyi bir tahsilim olsa. Mesela başka yerlere gelebilirim mesela geldim eğer ilk Danimarka’ya geldiğimde bir fırsat bulsaydım birazcık daha okula gitseydim, biraz daha mesela burada ... (Danca bir kelime söylüyor) diyorlar meslek öğrenebilirdim mesela. Fabrika köşelerinden daha iyi olurdu ama daha hala da istiyorum yani daha olabilir neden olmasın istersem olabilir ama yaşımız geçmiş. Bir de ben bunu da demiyorum ki ay 60 yaşına geldim istemiyorum, hayır. Ya 60 yaşına geldin, hayır hala benim gönlümde daha halen neler var neler, yapmak istediğim çok şey var. Ben kendi şahsıma söylüyorum, çok şey yapmak istiyorum ben.”

Katılımcı 28: “Aslında yok ama hani insanlar daha hani keşke daha büyük bir bakış açıları olsa diyorum. Hani sadece Türklere değil başka kişilere de çünkü çok çok yabancı var Almanya’da ama Almanlar bunu kabullenmek istemiyorlar.”

4.5.2. Psikolojik destek ihtiyacı

Katılımcıların psikolojik destek ihtiyaçları incelendiğinde, var olan hizmetlerle ilgili düşünceleri, psikolojik destek alıp almama durumu, destek alındıysa ve alınmadıysa bunların nedenine yönelik bilgiler ortaya çıkmaktadır. Psikolojik destek alma ya da

almayı düşünme durumunda bir yabancı olarak, alınacak olan psikolojik destekten ve ruh sağlığı çalışanından ne gibi beklentilerinin olduğu ortaya konmaktadır.

4.5.2.1. Var olan hizmetlerle ilgili

Var olan hizmetlerle ilgili katılımcıların düşünceleri ve bu hizmetlerden yararlanıp yararlanmadıkları incelendiğinde, katılımcılardan bazıları var olan hizmetlerin ihtiyacı karşıladığını, gerekli tercümanlık hizmetlerinin sunulduğunu öne sürerken bazıları psikolojik destek alıp bu destekten memnun kalmadıklarını ifade etmektedirler. Psikoloji alanında çalıştığı için meslektaşlarıyla süpervizyon grupları yaparak veya katıldığı eğitimler sonucu terapi sürecinden geçtiğini belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Aşağıda, katılımcıların var olan hizmetlerle ilgili bazı ifadeleri yer almaktadır:

Katılımcı 15: “Hani işte nasıl diyeyim, burada hem Kürtçe, Türkçe veya Danimarkaca bilen psikologlarımız var. Hani Danimarkaca zorlansam Türkçe Türk bir psikoloğa gidebilirim, Türkçe zorlasam Kürtçe bir psikoloğa gidebiliyorum. Hani o şey var bizde hani yelpaze o seçenek var bizde... Yeterli, ihtiyacımızı karşılar yeterlidir evet.”

Katılımcı 23: “... Değişik mesleki bazlarda aldığımız kurslarla bağlantılı olarak bazı şeyleri kendi üzerinde de şey yapmak zorundasın yani tanımak zorundasın ya da burada eğitim aldığınız zaman gerçi yetkili psikolog olmak için belli bir süre çalışmış olmanız gerekiyor, belli bazı kursları almış olmanız, tecrübe etmiş olmanız gerekiyor ama bazı diğer aldığım benim onun devamındaki böyle geliştirici kurslarda şey de yapabiliyorsun kendini de malzeme olarak kullanmak zorunda kalıyorsun çünkü biraz daha psikoloji mesleğini uygulamanın diyebiliriz yani şartlarından bir tanesi kendini çok iyi tanıyabilmek. Yani kendi dinamiklerinin farkında olma olayı. Ne zaman benimle ilgili bir durum, ne zaman diğeri ile alakalı. Freud'u biliyorsun aktarım olayı, o anlamda yani şey olmuştur ihtiyaç duyduğumdan dolayı değil ama kullanmışımdır yani. Özellikle gidip yani bu sebeplerden dolayı gidip herhalde bir yardım alma, destek alma ihtiyacım olmadı.”

Katılımcı 12: “... Ben kendim çok destek gördüm artı mesela bizim burada kendi aramızda yedi terapistiz biz hatta sekiz terapistiz, ayda bir toplanırız oturup kişisel bir de mesleki konuları tartışırız...”

4.5.2.2. Alınan psikolojik destek ile ilgili duygu ve düşünceler

Daha önce psikolojik destek almış olan katılımcıların yurtdışında, yabancı biri olarak aldıkları psikolojik destekle ilgili duygu ve düşüncelerine bakıldığında kimi katılımcı aldığı destekten memnun kaldığını söylerken kimileri memnun kalmadığını,

anlaşılmadığını hissettiğini veya yanlış tanı konulduğunu düşündüğünü belirtmektedir. Katılımcılardan bazılarının ifadeleri şu şekildedir:

Katılımcı 12: “Ben kendim almadım fakat hani benim gelin olayında var ya üç yıl ben pardon üç ay ben psikolojik destek gördüm ki hiçbir zamanda yani onsuz olamazdı.”

Katılımcı 21: “Bilmiyorum ki. Yani belki benim belki benimle özel bir şeyi olabilir. Belki doğru diagnosis (tanı) olmamıştır diye düşünüyorum ama bilemiyorum. Ya da kendim doktor olduğum için ben ne dersem onlar da evet doğru, olabilir. Onun da bir etkisi olabilir sanırım.”

Katılımcı 27: “Şöyle diyeyim, benim konuştuğum insan mesela benim iş konusunda anlattığım, zorluk çektiğim şeyleri anlattığımda o çevreyi biliyordu hani iş çevresini biliyordu, hangi zorlukların olabileceğini önceden biliyordu, tahmin ediyordu ya da duymuştu. Bu da bana büyük bir destektir çünkü bazı kişilere anlattığında herkes anlamaz senin ne demek istediğini onun için o bölümlerde, o dallarda bilinçli olması lazım.”

4.5.2.3. Psikolojik desteğe ihtiyaç duyma nedeni

Psikolojik destek alan katılımcıların desteğe ihtiyaç duyma nedenleri; yas, boşanma süreci, iş yerinde sorun yaşama ve kendini ifade edemediğinde bununla baş edebilmektir. Aşağıda katılımcıların bu bulguya ilişkin ifadelerine yer verilmektedir:

Katılımcı 12: “... Benim iki oğlum var dedim, 2011'de mi 11'de ikinci olan işte R... (oğlunun ismini söylüyor) onun o zaman 25 mi 26 yaşında mı eşi S... (gelinin ismini söylüyor) vardı bunlar Türkiye'ye gittiler işte 30 Haziran'da köye gittiler ondan sonra Antalya'ya. İkinci gün arabayla Antalya'ya giderken Döşemealtı ilçesinde sarhoş biri arabaya vurmaz mı, S... (gelinin ismini söylüyor) beş metre arabadan fırlar, R... (torunun ismini söylüyor) vardı torun o da öyle yol ortasında ikisi de öldü. Bir de altı aylık hamileydi. Onu gördükten sonra hayatın gerçek yüzünü öğrendim o güne kadar akademisyen olmak teori olarak iyi ama bana var ya hayatı nerede öğrendiysem var ya 50. yaşında öğrendim... üç ay ben psikolojik destek gördüm ki hiçbir zamanda yani onsuz olamazdı.”

Katılımcı 21: “Evet annemin vefatından sonra depresyon geçirdim o zaman aldım.”

Katılımcı 22: “Aldım ama Danimarka'da yaşadığımdan dolayı değildi yani eşimle ayrılık sürecimizde yani ilk ayrıldığımızda bebeğim küçüktü o süreçte yardım aldım.”

Katılımcı 27: “... Ben şimdi çalıştığım yerde bazı stres yaşadım, büyük stres yaşadım onun için hastalığı ayrılmak zorunda kaldım. O dönemde psikolojik destek gördüm.”

Katılımcı 25: “... Benim tek sorunum o polemikler çıktığı zaman ben nasıl hareket edeceğim ya da nereden başlayacağım onunla cümle alışverişine. Ben hemen sinirleniyorum çünkü anlaşılmadığım için sinirleniyorum...”

4.5.2.4. Psikolojik destek almama nedeni

Katılımcılardan bazıları, psikolojik desteğe ihtiyaç duydukları halde psikolojik destek almadıklarını ifade etmektedir. Bunun nedenleri incelendiğinde ise ailesinin

yanında olmasından dolayı ailenin bir destek görevi görmesi, kendi kendine iyileşmeye çalışma, kendini psikolojik destek alırken görememe, yakınlarda Türk psikolog/psikolojik danışman bulamama ve randevu alma sürecinin uzun olması gibi nedenler ortaya çıkmaktadır. Psikolojik destek almama nedenlerine ilişkin katılımcıların bazı ifadeleri şu şekildedir:

Katılımcı 25: “Şu anda hiçbir etkisinin olduğunu düşünmüyorum çünkü çok geniş bir ailem var, çok sosyaliz birlikte yani ben sürekli evde olsaydım evden işe, işten eve olsaydı ya da burada bir akrabam olmasaydı ben herhalde kesinlikle depresyona girmiştım. Ama hafta sonları genellikle ailemleym o yüzden o eksikliği hissetmiyorum.”

Katılımcı 15: “Kendi kendime şey yapmaya çalışıyorum o da nedir müzik açarım, ondan sonra şey derim bu da geçer diyorum hani mesela eğer bir sıkıntım varsa o gün veya o günlerde hani. Geçer diyorum, ha dışarı çıkıp hava alırım bazen o benim motivasyonum için onlar önemli veya bir arkadaşımı ararım, böyle böyle canım sıkın derim. Hava işte böyle bir pazar günü evdeyiz, dışarı çıkamıyoruz, sabahdan akşama yağmur yağıyor işte hani hemen kendimce bir şeyler yapmaya çalışıyorum hani o sınıra da gelmedim hani tedavi almak için çok şükür. Ama yani gelir mi de gelir yani...”

Katılımcı 30: “... Altı ay sonra randevu bekleyene kadar artık kendim dalında spora atılıyorum, spor yapıyorum birazcık yoga falan yapmak istiyorum böyle kendimi dinlendirmek için, yürüyüş yapıyorum... Kendim arkadaş çevremle evet bir şeyler yapmaya çalışıyoruz, sosyal olmaya çalışıyoruz. Bir şeyler kahve içmeye gidiyoruz, bir şeyler yemeye ne bileyim öyle kendi aramızda böyle biraz saz falan çalışıyoruz öyle şeyler yapıyoruz.”

Katılımcı 32: “Düşündüm ama Türk psikolog bulmak çok sıkıntı, Almanların bizim kültürümüzü anlayabilmeleri çok sıkıntı ve bizim kendimizi gerçekten Alman diline hakim olarak ifade etmemiz de bir o kadar zor... Evet ama bulamadım yani bazı sınırlar içerisinde başka yerlerde Türklerin de olduğunu bildim, öğrendim, gittim ama onlar başka şehirlerden hasta kabul etmediklerini söylediler ve böylece o kapı da kapanmış oldu.”

4.5.2.5. Alınacak olan psikolojik destekten beklentiler

Katılımcıların alacakları veya almayı düşündükleri psikolojik destekten beklentileri bu tema altında belirlenmiştir. Psikolojik destek alacak olma durumunda beklentiler; alınacak olan desteğin içeriğinden ve ruh sağlığı çalışanından beklentiler olmak üzere iki başlık altında verilmektedir.

4.5.2.5.1. Ruh sağlığı çalışanından beklentiler

Katılımcıların, ruh sağlığı çalışanından beklentileri; yabancı düşmanı olmaması, saygılı olması, kendi kültüründen veya kültürünü tanıyan, kendi dilini konuşan, kendi

dininden, göçmen olan, soruna bağlı olarak kendi kültüründen veya farklı kültürden olması gibi beklentilerdir. Psikolojik destek almak söz konusu olduğunda, anlaşılacak, katılımcıların en çok önem verdiği unsurlardan biri olarak görülmektedir. Destek alınan kişi tarafından anlaşılacak da dil, kültür, din ve yaşantı benzerliği gibi çeşitli alanlarda önem kazanmaktadır. Konuşulan dilin aynı olması kendini daha iyi ifade edebilmeyi kolaylaştırırken aynı dinde olmak, benzer veya aynı kültüre sahip olmak, göç yaşantısı geçirmiş olmak gibi etmenler de destek veren kişi tarafından daha kolay anlaşılmayı kolaylaştırmaktadır. Katılımcıların ruh sağlığı çalışanından beklentilerine yönelik ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Katılımcı 3: “Mesela yabancı düşmanı olmasın Bir de sana karşı saygılı olsun.”

Katılımcı 17: “O yani konuya bağlı mesela şöyle mesela, çocuğumun okulu mesela Bir sorun falan çıktı vesaire diyelim o zaman Danimarkalı psikoloğa giderim yani. Ama mesela şimdi ne diyelim eşim beni aldatmış mesela o zaman benim kültürümü anlamak, benim dinimi anlamaksa yani Danimarkalı anlamaz. Yani anlamaz mesela ben diyorum eşim beni aldatmış ama ben tekrar onunla kalacağım çünkü örf adetlerimiz var, büyükler duymasın şu bu çünkü biz yabancılar başka şekilde yaşıyoruz hep. Onun için o zaman bir psikoloğa Türk psikoloğa giderim, Arap psikoloğa giderim. Müslüman bir psikoloğa giderim çünkü onlar daha bize kültürümüzü daha iyi anlarlar. Konuya bağlı yani... Konuya bağlı olarak mesela dedim ya iş yerinde mesela bir sıkıntı yaşıyorum, stresten düşeceğim falan yani o zaman bir Danimarkalı psikoloğa giderim, konuşurum ama öbür dediğim mesela böyle daha bizim kültürümüzle ilgili bir şey varsa o zaman bir psikoloğa o zaman mecbur Arap, Türk, Müslüman olsun, bizi anlasın diye.”

Katılımcı 24: “Mesela kendi kültürümden olmasını isterim ya da Türkçe konuşan birisinin olmasını isterim. Ne kadar da Danimarkacam iyi olsa benim onların anlayacağını düşünmüyorum, onların beni anlayacağını düşünmüyorum çünkü her ülkenin kendi yaşam tarzının olduğunu düşünüyorum, Danimarkalıların da öyle. Ben ne kadar o sıkıntılarımı, dertlerimi anlatsam anlayacaklarını düşünmüyorum çünkü onların yaşam anlayışı bize göre çok farklı. Mesela onlar 19,18 yaşına geldiği zaman bizim gibi çocuklarını düşünmüyorlar. Benim o aile özleminin o kadar derin olduğunu anlayabileceklerini düşünmüyorum...”

Katılımcı 14: “Anladım, aslında benim kültürümden olması benim hem inancımda hem de kültürümden olması şart derim bana yardım edebilmesi için... Din hakkında falan hani biz bir mucize diyoruz Allah’ın bir mucizesi diyoruz, onlar onu anlamıyorlar... Onun için yani benim kültürümden, dinimden olması şart yani bana yardım edebilmesi için.”

Katılımcı 22: “... Psikologla konuşurken hani bazı şeyleri daha iyi anlamamı, daha iyi görmemi sağladı tabii ki ama çok şey bir kadındı yani iyi hoş bir kadındı ama suratı çok şeydi yani böyle mimik fakiri bir yüz ifadesi vardı. Aramızda sanki bir mesafe, resmiyet vardı sanki aramızda yani ben onun kanatları altına giremiyordum yani hani o şeyi vermiyordu bana hani sığınamıyordum ona bir şekilde...”

4.5.2.5.2. Desteğin içeriğinden beklentiler

Katılımcıların verilecek olan psikolojik desteğin içeriğinden beklentileri; iyi bir hizmet verilmesi, problemin çözülmesi gibi beklentilerdir. Bazı katılımcılar ise dil sorunu yaşamadıkları için farklı bir beklentileri olmadığını, herkese verilen hizmetin aynısının verilmesini beklediklerini belirtmektedir:

Katılımcı 10: “Ha farklı bir kültürde yani yabancı olarak burada sıkıntı şey kendisini ifade edemeyen o sıkıntıyı yaşayan burada bir sürü insan var yok değil. Yani o biraz da iletişimi iyi sağlamak lazım buradaki psikologla yani sen o dili bilmiyorsan o biraz sıkıntı benim o sıkıntı olmaz mesela yani ben o iletişimi sağlayabilirim.”

Katılımcı 18: “Yani insanlara öbür diğer insanlara nasıl veriliyorsa bana da aynısını. Yani farklı bir şey beklemem daha doğrusu.”

Katılımcı 28: “Yani sadece konuşmak değil hani sadece dinlemek falan değil hani bir şeyler yapmak, ona karşı gerçekten tamam bunu şunu yapacağız öyle şeyler. Hani ne problem varsa o çözülsün yani.”

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu araştırmada kültürlerarası göçe maruz kalmış kişilerin psikolojik/psikososyal yaşantıları ve göç yaşantısına bağlı olarak oluşan psikolojik destek ihtiyaçlarını ortaya koymak hedeflenmiştir. Nitel araştırma desenine uygun olarak yürütülen çalışmada bireylerin yaşantıları; göç süreci, toplumsal yaşam, aile yaşantısı, psikolojik yaşantılar ve ihtiyaçlar olmak üzere beş ana tema olarak belirlenmiştir. Her bir temaya ilişkin elde edilen bulgular incelendiğinde bireylerin öne çıkan yaşantılarının göç sürecinde yaşanan olumlu veya olumsuz deneyimlere bağlı olarak değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Yaşanılan yerde yabancı olmak, jenerasyon farkları, dile hakimiyet, sosyal ve psikolojik desteklerin varlığı gibi etmenlerin uyum sürecini etkilediği görülmektedir. Göçmenler, psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtse de bu ihtiyaca yönelik profesyonel bir desteğe ulaşan kişi sayısının çok az olduğu dikkat çekmektedir. Göçmenlerin ihtiyaç duydukları psikolojik desteği yakın çevresindeki, kendi kültüründen veya kültürüne yakın olan bireylerde aradığı ve profesyonel destek talebi olanların da kendi kültürlerinden veya kültürlerini tanıyan, anadilini bilen uzman arayışı içinde oldukları görülmektedir. Elde edilen bulgular ile bireylerin kendi kültürlerinden ve anadillerini bilen, dil engeli olmadan rahatça onları anlayabilecek terapistlere/psikolojik danışmanlara ihtiyaçları olduğu anlaşılmaktadır. Bu yönlü alacakları desteğin farklı bir kültüre uyum sağlama ve farklı bir kültürde çocuk yetiştirirken karşı karşıya kalınan ikilemlerle etkili bir şekilde baş edip uygun çözüm yollarını bulmada işlevsel olacağı görülmektedir.

5.2. Tartışma

Bu çalışmada, Türkiye’den yurtdışına göç etmiş bireylerin psikolojik/psikososyal yaşantıları ve bu yönlü ihtiyaçları ortaya konmaya çalışılmaktadır. Katılımcıların göçe ilişkin yaşantıları; göç süreci, toplumsal yaşam, aile yaşantısı, psikolojik yaşantılar ve ihtiyaçlar olmak üzere beş ana tema altında ortaya konmuştur. Bu bölümde sırasıyla bu temalar bağlamında elde edilen bulgulara ilişkin tartışma yürütülmektedir.

5.2.1. Tema 1: Göç süreci

Kendi ülkesinden başka bir ülkeye gönüllü veya zorunlu nedenlerle göç etmiş olan bireylerin psikolojik/psikososyal yaşantılarını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen

bu çalışmada ana temalardan biri göçün doğasına bağlı olarak “göç süreci” biçiminde ortaya çıkmıştır. Bu tema göçün nedenlerine ve göç sürecinde nelerin yaşandığına ışık tutmaktadır. Temanın içeriğine yakından bakıldığında göçün ailevi, maddi veya siyasi nedenlerle olabildiği aynı zamanda kimi zaman gönüllü kimi zaman ise zorunlu bir biçimde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Öte yandan bu bulgular katılımcıların göç nedeninin ve göç sürecinde yaşadıklarının kültürlerarası uyum süreçlerini olumlu veya olumsuz şekilde etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu bakımdan göç sürecinin bireylerin psikolojik veya psikososyal uyumunda bir faktör olduğu belirlenmiştir. Örneğin evlilik nedeniyle göç eden bireylerin çoğunun dil öğrenene kadar evden çıkamadıkları ve çıktıklarında ise kendilerini güvende hissedemedikleri görülmektedir (bkz. Katılımcı 13 ve 24, s. 40). Evden istediği zaman çıkamama, çıktığı zaman dışarıdaki insanlarla iletişim kuramama gibi nedenler tahmin edilebileceği gibi bireylerin psikolojik sağlıklarını olumsuz etkileyebilmektedir. Uyum sağlama çabalarıyla birlikte oturum izninin çıkmasını bekleme, iş belirsizliği, barınma güçlüğü gibi nedenlerin de göçmenlerin göç sürecinde yaşadıkları zorlayıcı etmenler olarak ön plana çıkmaktadır (bkz. Katılımcı 16 ve 25, s. 41).

Göç süreci geniş bir perspektifle incelendiğinde sadece bireysel değil daha geniş kapsamlı sonuçlar yaratmaktadır. Göç edildiğinde eşin ve çocukların yanında olmaması hem göç eden birey için hem de geride kalan ve göç etmek için gerekli izinlerin çıkmasını bekleyen eş ve çocuklar için psikolojik olarak zorlayıcı bir sürece neden olmaktadır. Katılımcıların oturum iznini kolay alabilmek için oranın vatandaşı ile evlenme (bkz. Katılımcı 5, s. 41) veya öncelikle oturum izninin kolay çıktığı bir ülkeye göç etme (bkz. Katılımcı 16, s. 41) gibi yollar izlemeleri göç sürecinin karmaşık sonuçlarla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Literatürde göç süreci ile ilgili yaşantılar genellikle zorunlu göç eden bireylerin travmatik yaşantıları ve bu yaşantılara bağlı olarak yaşadıkları psikolojik problemlere odaklanmaktadır (örn. Lindert vd., 2009; Teodorescu vd., 2012). Bu araştırmadan elde edilen bulgu bu belirlemeleri desteklemekle birlikte ek olarak gönüllü göçün sonucunda da bireylerin çeşitli psikolojik sorunlar yaşadıklarını ortaya koymaktadır (bkz. Katılımcı 8, 24 ve 32, s.80). Öte yandan göç sonrasında yaşanan kültürlerarası uyum sürecinin önemi literatürde kapsamlı olarak ele alınmakla birlikte (örn. Ward & Chang, 1997; Ward & Kennedy, 1999; Ward & Rana-Deuba, 1999; Berry vd., 2006) göç öncesi ve sonrası yaşantılara yeteri kadar odaklanılmadığı söylenebilir. Bu araştırmanın bulguları bu

bakımdan göç sonuçlarının yanında göç sürecine de açıklık getirmektedir. Bulgular göç öncesinde ve göç sürecinin başında başka bir kültüre göç sürecinin tamamlanmasına kadar olan dönemde göçmenlerin yaşantılarının sonraki uyum sürecini etkilediği ve bu etkinin yalnızca zorunlu olarak göç eden bireylerle sınırlı olmadığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle gönüllü olarak göç eden bireylerin de göç deneyimlerinin başından sonuna kadar bütünsel olarak ele alınmasının göçmenlerin psikolojik yaşantılarını ve destek ihtiyaçlarını anlama noktasında önemli olduğu söylenebilir.

5.2.2. Tema 2: Toplumsal yaşam

Araştırmanın bu tema altında elde edilen bulguları göçmenlerin toplumsal/sosyal yaşamlarına ilişkin geniş veriler ortaya koymaktadır. Bulgular göçmenler için farklı bir kültüre uyum sürecinde toplumsal yaşama entegre olmanın sosyal ilişkiler kurmanın ve yerlilerle kurulan iletişimin hem mevcut halini ortaya koymakta hem de bireylerin bu bağlamdaki isteklerinin neler olduğunu göstermektedir. Olumlu sosyal ilişkiler ve arkadaşlıkların ve sosyal desteğe yeterli ulaşımın uyum sürecinde algılanan ayrımcılık kaynaklı olumsuz etkileri azalttığı bilinmektedir (Kuo & Roysircar, 2006, s. 173). Araştırmanın bazı bulguları da bu bilgiyi destekleyici niteliktedir ve söz konusu bulgulara göre olumlu sosyal ilişkileri olan ve yerlilerle olumlu etkileşimler kuran katılımcıların ayrımcılığa uğramadıklarını ifade ettikleri görülmektedir (bkz. Katılımcı 17, s. 17). Bu bağlamda bulgular toplumda kabul gören ve olumlu deneyimler yaşayan bireylerin, ayrımcılığa uğrayan/uğradığını düşünen ve yaşadığı toplumda kabul görmediğini düşünen bireylere kıyasla toplumsal yaşama uyum sağlamada daha başarılı olabileceğini göstermektedir.

Katılımcıların sosyal yaşama ilişkin mevcut durumlarına bakıldığında ise bazılarının arkadaşlık seçiminde yerlilerden kaçındıkları genellikle kendi kültüründen veya onlar gibi göçmen olan kişilerle arkadaşlık kurdukları dikkat çekmektedir (bkz. Katılımcı 20 ve 22, s. 45). Özellikle iş yerindeki ilişkilere bakıldığında, yerlilerle çalışan göçmenlerin yerlilerin samimi olmadıklarını düşündükleri ve Türkiye'deki samimi iş ortamını aradıkları görülmektedir (bkz. Katılımcı 24 ve 30, s. 46). Çalıştıkları yerde ağırlıklı olarak Türklerin olduğu katılımcıların ise çalışma ortamlarından memnuniyeti dikkat çekmektedir. Öyle ki bir katılımcı sırf akraba ortamında çalışabilmek için İsveç'te ikamet etmesine rağmen her gün çalışmak için Danimarka'ya gelmektedir (bkz. Katılımcı 16, s. 47). Bu bulguyla paralel olarak, bir araştırma sonucuna göre Amerika'da eğitim

gören Türk göçmenler için Türk arkadaşların sosyal desteğinin varlığı algısının psikolojik adaptasyon sürecini kolaylaştırdığı ortaya konmuştur (Bektaş, Demir & Bowden, 2009, s. 139). Katılımcıların yerlilerle iş arkadaşlığı dışında sosyal ilişkiler kurmamaları ve genellikle yabancılarla arkadaşlık kurmalarının, arkadaş seçiminde dikkate aldıkları etmenlerden biri olan anlaşılabilirlik ihtiyacını açıklar nitelikte olduğu söylenebilir.

Mevcut duruma ilişkin bulgular katılımcıların kendi kültürünü devam ettirme çabasıyla yeni bir kültüre uyum sağlama çabasının bir arada olduğunu göstermektedir. Katılımcıların bir yandan çocuklarına kendi kültürlerini tanıtırak sevdirmeye çalışarak, evde anadillerini konuşarak, kendi kültürlerine ait yemekler yapıp, bayramları kutlayarak kendi kültürlerini korumaya çalıştıkları görülürken (bkz. Katılımcı 2, 19, s. 53) diğer bir yandan da yaşanan toplumun dilini kullanmaya çalışarak, bayram kutlamalarına katılarak, onlar gibi olmaya çabalayarak yaşanan topluma uyum sağlamaya çalıştıkları görülmektedir (bkz. Katılımcı 17, s. 53). Katılımcıların genellikle kendi kültürlerini ev ortamında ve aile içinde sürdürdükleri, dışarıda ise yaşanan toplumun kültürüne ağırlık verildiği, oranın dilinin konuşulduğu ve kurallarına uyulduğu dikkat çekmektedir (bkz. Katılımcı 9 ve 17, s. 53). Bu bulgu katılımcıların bir yandan kendi kültürlerini korumaya çalışırken diğer yandan içinde yaşadıkları yabancı kültüre de uyum sağlamaya çalıştıklarının bir kanıtı niteliğindedir. Bu bulguyla benzer biçimde Hollanda’da yaşayan Türklerle yapılan bir çalışmada Türklerin özel yaşamlarında kendi kültürüne ağırlık verdikleri, toplum içinde ise kendi ve Hollanda kültürüne eşit ağırlık verdikleri belirlenmiştir (Arends-Tóth & van de Vijver, 2007, s. 1473). Kimi zaman ise entegrasyon, iki kültür arasında eşit bir denge kurmaktansa içinde bulunulan bağlama göre bir kültüre diğerinden daha fazla ağırlık verme şeklinde ortaya çıkmaktadır (Arends-Tóth & van de Vijver, 2004, s. 30). Bu araştırmanın bulgularında bireylerin çocuklarının entegrasyonu için bağlama göre yaşanan yerin kültürüne ağırlık verebildikleri görülmektedir. Örneğin, çocuğunun okulundaki Noel kutlamasına katılmasına ve Noel baba şapkası takmasına izin vermesinin yanında kendi bayramlarında çocuklarına Müslümanlığı ve kültürünü tanıtan Katılımcı 17’nin ifadesi bu duruma bir örnektir:

“Hıhı mesela bizim küçük oğlan yuvaya gidiyor, kreşe gidiyordu. Orada mesela o Noel baba şapkasına giyiyor çocuklar, çocuğum giyebilirdi. Çünkü giyse de Hristiyan olmaz giymese de hep Müslüman’dır. Onun için orada da böyle bir çocuğu da öyle bir ayırım yapmak istemedim. Orada da giydi, bir aydır bir dönemdi o da geçti gitti. Elhamdulillah Müslüman yani onun için de ayırımı yapmıyorum ama kültürümü de tabii dinimi de biliyor ve biz Müslümanız, evde de öğreniyor camiye de götürüyorum... Evet çünkü biz artık burada

kalıyoruz. Biz diyemeyiz biz Türk'üz biz hep bizim kültürümüz, biz Müslümanız biz hep böyle yapacağız. O zaman Danimarkalıları dışlıyorsun o zaman işin ne Danimarka'da. O zaman Türkiye'ye gideceğim o zaman benim işim Danimarka'da ne, yani onu da düşüneceğiz onun için hem onların kültürü hem bizim. Tabii biz Müslümanız biz Danimarka, Hristiyan gibi bir şey yapmıyoruz o başka bir konu tabii ki.”

Literatürde her göçmen jenerasyonun kendisinden önce gelen jenerasyona göre kendini daha fazla yaşanılan yere adapte ettiğini ve kendini yaşadıkları yere daha fazla ait hissettiğini ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır (Arends-Tóth & van de Vijver, 2004, s.30). Söz gelimi ikinci kuşak göçmenlerin anadillerini kullanma sıklıklarının kalınan bölgedeki diğer Türklerin yoğunluğu ve kalış süresi ile ilişkili olduğu, kalış süresi arttıkça ve yaşanan yerde Türklerin az olmasıyla birlikte çocukların anadilindeki akıcılığın da azaldığı ortaya konmuştur (Ertem, 2013, s. 266). Bu araştırmada da benzer biçimde anadil kullanımına ilişkin ifadelerle bakıldığında, zaman içinde bir sonraki kuşakta anadil kullanımının (bkz. Katılımcı 27 ve 23, s. 63) ve kültürünü koruma eğiliminin azaldığı (bkz. Katılımcı 14, s. 61 ve Katılımcı 32, s. 62) dikkat çekmektedir. Özellikle ikinci kuşak göçmenlerin çocuklarının anadil kullanımının oldukça az olduğu görülmektedir. Nitekim, bireysel görüşmeler gerçekleştirilirken 18 yaş altında iyi düzeyde Türkçe bilen katılımcı bulmakta zorlanıldığı için görüşmeler 18 yaş üstü, soruları anlayabilecek düzeyde Türkçe bilen katılımcılarla gerçekleştirilmiştir.

Ailede göç yaşantısını deneyimleyen birinci kuşak (anneanne/babaanne ve dede) katılımcıların, torunlarının yaşanılan yerin dilini konuştuğundan ve oranın kültürüne daha fazla uyum sağladığından bahsettikleri görülmektedir. Örneğin; Katılımcı 12, eşiyle anadili olan Kürtçe konuşurken çocukları ve torunları ile dilleri karışık konuştuğunu özellikle torunlarıyla Danca ağırlıklı konuştuğunu belirtmektedir:

“Aile içinde H... (eşinin ismini söylüyor) ile, benim eşim, Kürtçe. Ama torunlar olunca, çocuklar olunca karışık bilhassa Danimarkaca. Mesela ikinci bizim çocuklar olunca onlarla bizim konuştuğumuz Danimarkacadır...Evet mesela benim torunum var üç yaşında onlarla Danimarkaca. Onlarla Kürtçe, Türkçe çok nadir yani.”

5.2.3. Tema 3: Aile yaşantısı

Bu araştırmada elde edilen bulgular aracılığıyla göç yaşantısının ailevi sebeplerine ışık tutulduğu gibi göçün aile üzerinde etkileri de ortaya konmaktadır. Elde edilen bulgular kendi kültüründen farklı bir kültürde aile olarak yaşayan göçmen ailelerde hem bireysel hem de ailevi bazı problemlerin yaşandığını göstermektedir. Çalışmanın

sonuçlarına göre ebeveynlerinden farklı bir kültürde büyümenin aileden farklılaşan değerlere sahip olmaya neden olabildiği görülmektedir. Aileden farklılaşan değerler çatışmalara yol açabilmekte ve aileden baskı görme ve kısıtlanma ile sonuçlanabilmektedir (bkz. Katılımcı 14 ve 22, s. 60). Katılımcılardan özellikle yaşanan yerde doğan veya küçük yaşta göç edip orada büyüyenlerin büyük bir kısmının, hayatının belli evrelerinde ailesiyle değer farklılıklarından dolayı çatışma yaşadığı görülmektedir (bkz. Katılımcı 12, s. 59 ve Katılımcı 23, s. 61). Bu noktada aile içinde kendi değerlerini sürdürme çabalarının devam ettiği görülse de çocukların okulda ve diğer sosyal ortamlarda yaşanan yerin kültürünü benimseyerek iki kültür arasında kaldığı söylenebilir. Bu çatışmalardan kaynaklı yaşanan sorunlar hem çocuklar açısından hem de ebeveynler açısından bir problem olarak değerlendirilebilir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun ebeveyn olduğu göz önüne alındığında araştırmanın bu yönlü bulguları, ebeveynler açısından farklı bir kültürde çocuk yetiştirirken kendi kültürünü devam ettirme ile çocukların topluma uyum sağlayabilmesini sağlamaya çalışma arasında bir çatışma yaşadıklarını göstermektedir.

Ebeveynlerin kimi çocuğunun yaşanan yerin kültürüyle büyümesi ve oranın kültürüne uyum sağlamasından memnuniyet duyduğunu belirtirken kimi bu durumu bir mecburiyet olarak görmektedir. Ebeveynlerin Türkiye'ye geri dönme istekleri ne kadar kuvvetliyse çocuklarının da Türkiye'de yaşama isteklerinin ve Türk kültürünü benimseme eğilimlerinin daha fazla olduğu, katılımcıların ifadelerinde ve aynı ailenin üyeleri olan ebeveyn ve çocukla yapılan görüşmelerde dikkat çekmektedir (bkz. Katılımcı 9, s. 74 Katılımcı 29, s. 64 ve Katılımcı 30, s. 63). Bu bulgu Hollanda'da yaşayan Türklerin en çok zorluk yaşadıkları alanlardan birisinin aile yaşantısı ve çocuk yetiştirme konusunda olduğu, farklı kültürde çocuk yetiştiren bireylerin hem kendi değerlerini korumada hem de Hollanda kültürüne uyum sağlamada güçlük yaşadıkları yönündeki bir araştırma bulgusuyla da (Arends-Tóth & van de Vijver, 2004, s. 32) örtüşmektedir.

Araştırmanın bulguları aile yaşantısı temasının altında kendi kültüründen veya farklı kültürden biriyle evli olmakla ilgili uyum sürecini olumlu veya olumsuz etkileyen faktörlere de açıklık getirmektedir. Uzun yıllardır yurtdışında yaşayan bir Türk ile evlilik yapan Katılımcı 26'nın, eşinin yaşanan ülkenin değerlerini daha çok benimsiyor olmasından kaynaklı uyum sorunu yaşadığını belirtmesi dikkat çekmektedir:

“... Benim eşim de burada hani küçük yaşta geldiği için yani onun şeysi daha bir değişik yani görüşleri, fikirleri olsun, yaşantısı olsun. Ayak uydurması çok zor oluyor, alışmak çok zor

oluyor, başkaları sizin işinizi yapıyor, kanunları bilmiyorsunuz. En önemlisi dilini bilmiyorsunuz daha bir sürü şey yani.”

Bu bulgu göçmenlerin uyum sağlamada yerli kültüre entegre olmasının hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir.

5.2.4. Tema 4: Psikolojik yaşantılar

Bulguların psikolojik yaşantılar teması altında katılımcıların farklı bir ülkede yaşıyor olmakla birlikte yaşadıkları temel çatışma olan yaşanılan yerde kalmak ve ülkesine geri dönmek isteği arasındaki duygu, düşünce ve davranışları dikkat çekmektedir. Bu durum göç olgusunun yaşanmasında gönüllü olup olmamanın psikolojik zorluklar yaşamada belirleyici olmadığını düşündürmektedir. Diğer bir deyişle kişiler gönüllü olsalar da kendi ülkelerine dönüp dönmemekte kararsızlık veya çatışma yaşayabilmektedirler (bkz. Katılımcı 1, 13, 28 ve 29, s. 73). Bireylerin yaşanılan ülkenin avantajlı yönlerini orada kalmak için bir neden olarak gördükleri ancak yine de kendi ülkelerine dönme fikrinden uzaklaşmadıkları görülmektedir. Geri dönme isteğinde temel bir faktör olarak geride bıraktıkları aile ve dostlarına dönme istekleri dikkat çekmektedir.

Bu araştırmanın katılımcıların kendi ülkelerine dönme arzusu ile göç ettikleri ülkede kalmak istemeleri arasında çatışma yaşadıkları yönündeki bulgusu literatürle de desteklenmektedir. Kunuroğlu, van de Vijver ve Yağmur (2016, s. 4) bu çelişkiye dikkat çekmektedirler. Yazarlara göre kısa ve geçici bir süre için planlanan göçlerin kalıcı hale gelmesine rağmen göçmenlerin bir kısmının hala ülkesine geri dönme isteklerinin devam etmesi ve hatta öldüklerinde ülkelerine gömülmek istemeleri evlerine geri dönüş fikrini sembolize etmektedir. Ayrıca göçmen çocuklarının ailelerinin yaşadıklarını yaşamak istememesi veya ailelerin çocuklarının kendi yaşadıklarını yaşamalarını istemedikleri için ülkelerine geri dönme fikrini canlı tuttuklarını belirtirler. Ancak bu ifadeyle zıt olarak bu çalışmada bir katılımcının (bkz. Katılımcı 24, s.71) çocuğunun yaşanılan ülkeye uyum sağlamasından dolayı eğer Türkiye’ye dönerlerse kendi yaşadıkları uyum sorunlarını çocuklarının Türkiye’ye uyum sağlamaya çalışırken yaşamasından korktuğu görülmektedir. Bu bulguya bakıldığında ebeveynlerin kendi doğup büyüdüğü ülkelerini çocukları için göç edilen yabancı bir yer olarak algılamaya başladıklarını düşündürmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarının doğup yaşadıkları yerin kültürüne ve düzenine uyum sağlamış oldukları ve bu nedenle de dönme durumunda sıkıntılar yaşayabilecekleri

yönündeki algıları; içten içe kendileri için dönmek isteseler de kalmaya mecbur hissettiklerini de akla getirmektedir. Bu durumla ilgili çarpıcı bir bulgu olarak Türkiye'ye geri dönüş yapan bireylerin geri dönüşlerinin sandıkları gibi olmadığı, Batı kültürüne alışmış oldukları için iş yerine uyum sağlamakta güçlük çektikleri ve çocuklarının da tatillerde gitmek için heyecanlandıkları Türkiye'de yaşamaya başladıklarında okula ve çevreye uyum sorunu yaşadıkları görülmüştür (Kunuroğlu vd., 2016, s. 17). Bu açıdan bakıldığında ebeveynlerin yaşadıkları bu temel çelişki bir algının ötesinde gerçek bir duruma da işaret etmektedir. Ne var ki algı ve gerçek olmasından bağımsız olarak bir yandan ülkesine dönmek isterken bir yandan çocuğunun düzenini bozmak istememek için kalmaya mecbur hissetme temel bir çatışma olarak göçmen bireylerin stres ve/veya psikolojik zorlanmalar yaşamalarına yol açabilmektedir.

Bu tema altında elde edilen bulgulara bakıldığında yaşanan yerde kalma isteğini besleyen iki ana unsur dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi yaşanan yerdeki yaşam kalitesinin yüksek olması, maddi kaynakların, eğitim ve sağlık hizmetlerinin tatmin edici olarak algılanmasıdır. Diğer bir unsur ise kendi ülkesinden siyasi nedenlerle memnun olmama, kendi ülkesine alışık olamama ve mahalle baskısının daha fazla olduğunu düşünme gibi faktörlerdir. Özellikle uzun yıllar yurtdışında yaşayan katılımcıların Türkiye'den çok daha uzun süredir kaldıkları ülkeye bağlılıklarının artmış olması (bkz. Katılımcı 13, 17 ve 25, s. 69) , onlar için tatil ve aile ziyaretinden ibaret olan Türkiye'ye temelli geri dönüş yapmak istememe nedenlerini açıklar gibi görünmektedir. Türkiye'ye taşınma fikri, onlar için yeniden uyum sağlama sürecine girmek anlamına gelmektedir. Ancak yine de katılımcıların yurt özlemi duydukları görülebilmektedir.

Bulgular katılımcıların Türkiye'de yaşama isteklerinin ortak kültür, dil, din ve değerler, bayramlar, akraba ve dostların orada olması, iklimin daha iyi olması ve kolektif bir toplumun olması gibi faktörlerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Katılımcılarla yerliler arasındaki farklılıklar söz konusu olduğunda en sık söz edilen durumun yerlilerin bireyci oldukları ve katılımcıların daha toplulukçu ve samimi bir ortama ihtiyaç duydukları dikkat çekmektedir (bkz. Katılımcı 22, s. 44, Katılımcı 25 ve 30, s. 52) . Aile bağları, katılımcıların değerlerinin başında gelmekte aynı zamanda aile temel bir psikolojik destek kaynağı olarak görülmektedir. Nitekim katılımcıların bir kısmı psikolojik desteğe ihtiyaç duymadıklarını çünkü ailelerinin yanında olduğunu söylerken (bkz. Katılımcı 25, s. 89) bir kısmı ailesinin yanında olmamasından dolayı büyük üzüntü yaşayıp psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir (bkz. Katılımcı 24, s. 91).

Ailenin birey için birinci dereceden bir psikolojik destek kaynağı olarak görülmesi hatta profesyonel psikolojik desteğe alternatif olarak algılanması, Lin ve Lin (1978) tarafından toplulukçu kültüre sahip Çinli Amerikalılar üzerinde yapılan bir araştırmadan elde edilen bulgularla paraleldir. Nitekim araştırmacılar göç yaşıntısı olan bireylerin yaşadıkları psikolojik sorunları profesyonellerden çok mahremiyet alanları olarak gördükleri aile ve yakın akrabalarla paylaşmayı tercih ettiklerini ortaya koymaktadırlar (aktaran Leong & Lau, 2001, s. 204). Bu bulgu, toplulukçu kültürden gelen bireylerin özel hayatlarında yaşadıkları sorunları yakın aileleri dışındaki bireylerle paylaşmaktan çekinmelerini ve bu nedenle onlara yabancı olan ruh sağlığı çalışanlarından destek almak yerine aile üyelerine yönelmelerini açıklar niteliktedir. Sonuç olarak toplulukçu kültürlerde ailenin profesyonel psikolojik desteğe alternatif olarak algılanması, söz konusu kültürlerin bireylerin psikolojik/psikososyal ihtiyaçları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgu aynı zamanda bireylerin aile veya yakınlarına yönelmelerinin profesyonel yardım almaktan mahrum kalmalarına da yol açtığı biçiminde yorumlanabilir.

Literatürde daha toplulukçu kültürden gelen bireylerin psikolojik sıkıntıları yaşama şekillerinin de bireyci kültürdekilere göre farklılaştığı ileri sürülmektedir. İngilizler ile Türklerin (Uluşahin, Başoğlu & Paykel, 1994, s. 38) ve Belçikalılar ile Türklerin (Beirens & Fontaine, 2011, s. 66) somatik yakınmalarının karşılaştırıldığı iki farklı çalışmada, Türklerin genellikle kaygıyı somatik olarak yaşadıkları görülmektedir. Tıbbi olarak fiziksel bir hastalığın olmadığı durumlarda bireylerin fiziksel belirtiler göstermesi olarak tanımlanan somatizasyonun, kolektif toplumlarda psikososyal ve duygusal stres sonucunda ortaya çıkan yapıcı bir durum olduğu ancak, bireyci toplumlarda duyguların direk ifade edilmesine önem verildiği için bu toplumlarda çok da işlevsel olmadığı öne sürülmektedir (Keyes & Ryff, 2003, s. 1835). Bu çalışmada 32 katılımcıdan yalnızca iki tanesinin somatik yakınmalardan dolayı doktora gittiklerini ifade etmeleri bu belirlemeye paralel olmakla birlikte, bu durumun beklenenin aksine yaygın olmadığı söylenebilir. Nitekim ülkemizin gelişmekte olan bir ülke olarak hala bireysel toplumsal özelliklerden çok geleneksel bir yapıda olduğu söylenebilir (Uluşahin, Başoğlu & Paykel, 1994, s. 36). Bununla birlikte katılımcıların duygularını ve psikolojik sıkıntılarını açıkça dile getirmekte zorlandıkları ya da çekindikleri söz konusu olabilir ve bu durum doğrudan geleneksel toplumsal özelliklerin bir yansıması olabilir.

Psikolojik yaşıntılarda dikkat çeken bir başka konu ise yaşanılan ülkenin kültürüne uyum süreci olarak görülmektedir. Kimi zaman uyum sürecini kolaylaştıran

kim zaman ise zorlaştıran yaşantılar ortaya çıkmaktadır. Kolaylaştırıcı faktörlerin olumsuz bir deneyim yaşamama, kendini yabancı hissetmeme ve güvende hissetme gibi olumlu duygulara yol açan yaşantılar olduğu gözlenirken zorlaştıran faktörlerin yabancı olmak, özlem, aidiyet ve yaşam koşullarına bağlı olduğu görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinden göçün ilk dönemlerinde barınma güçlüğü, dil yetersizliği, iş belirsizliği gibi koşulların uyumu zorlaştıran rolü olduğu anlaşılmaktadır (bkz. Katılımcı 13, 24 ve 31, s. 81). Katılımcı 1 göçün ilk evresinde yaşadığı zorlukları belirtirken iş ve barınma güçlüğünden şu şekilde bahsetmektedir: *“Danimarka’da ilk seneler çok zordu. Dil bilmiyorduk, evimiz yoktu, iş yerimiz belli değildi. İşte oradaki arkadaşlar vasıtasıyla iş bulduk, onların aracılığıyla ev bulduk. İşte öylece devam etti gitti.”* Bu bulgu, literatür bilgisi ile örtüşmektedir. Nitekim barınma sorunu göçmenlerde stres kaynağı olmakla birlikte aynı zamanda evsiz kalma korkusu, ayrımcılığa uğrama, dil engelleri, adaptasyon sorunları gibi durumlarla birlikte ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyen bir faktör olarak ortaya konmaktadır (Warfa vd., 2006, s. 510). Tamamen yabancı olunan bir ortama girdikten sonra günlük hayatı sürdürebilmek için gerekli iletişim becerilerine sahip olmamanın yanında bir de iş ve barınma koşullarının belirsizliğinin bireylerde strese yol açması olasıdır. Aynı şekilde, ayrımcılığa uğramanın yol açtığı uyum sorunlarına da araştırma bulgularında rastlanmaktadır. Yabancı olmaktan kaynaklı uyumu zorlaştıran etmenler arasında ırkçılığa uğrama, dili yanlış kullandığı için alay edilme, önyargılara ve yabancı düşmanlığına maruz kalma gibi durumlar söz konusudur (bkz. 9, 14 ve 22, s. 48 ve Katılımcı 13, s. 49).

Araştırmalar ayrımcılığa uğramanın zaman içinde psikolojik sağlığı da etkilediğini ve buna bağlı olarak ayrımcılığa uğrama korkusuyla güvensiz hissetme, bazı yerlere gitmekten kaçınma davranışının gerçekleştiğini ortaya koymaktadır (Wallace, Nazroo & Bécares, 2016, s. 1298). Araştırmada bu bilgiyi destekler nitelikte bulgulara ulaşılmıştır. Katılımcılardan birinin (bkz. Katılımcı 13, s. 81) göçün ilk dönemlerinde yerlilerin onun hakkında düşüncelerinden çekindiği ve yerlilerden mümkün olduğunca kaçındığını belirten ifadeleri bulunmaktadır. Yabancı olduğu için ayrımcılığa, düşmanca tavırlara maruz kalmanın yerlilerden kaçınmak için belirleyici bir neden olduğu söylenebilir fakat aynı zamanda bireyin yerlilerle ilgili algılarının da yerlilerden kaçınma davranışını beslediği düşünülmektedir. Yerlilerle somut bir olumsuz yaşantıya sahip olmasa bile göçmen bireylerin yabancı olma, dil yetersizliğinden dolayı dalga geçilme, ciddiye alınmama veya dışlanmaya maruz kalacağını düşünme fikrinin bile kendilerini

toplumdan izole etmeye neden olabileceği söylenebilir (bkz. Katılımcı 13 ve 22, s. 82). Nitekim, bireyin kendine ilişkin yetersizlik algısı ve diğerlerine ilişkin şüphesi, düşmanca yaklaşımı sonucunda üyesi olduğu gruplardan ve ilişkilerinden uzaklaşarak diğerlerinden kaçınıp kendini izole etmesi ile yalnızlık hissi ortaya çıkabilmektedir (Ponizovsky & Ritsner, 2004, s. 412).

Katılımcıların kimlik bocalaması yaşaması ve kendilerini hem yaşadıkları kültüre hem de kendi ana kültürlerine ait hissetmesi özellikle ikinci ve üçüncü jenerasyonlarda belirginleşmektedir (bkz. Katılımcı 23, s. 82). Katılımcı 25, iki kültür arasında kaldığını söylerken bu durumun özellikle çocukları üzerinde kimlik bocalamasına neden olduğunu belirtmektedir:

“İki arada bir derede ama çocuklarım öyle hissetmiyor hani onlarda da yavaş yavaş artık büyüdükçe soru işaretleri uyanıyor hani dün mesela oğlum bana sordu, 13 yaşında, eğer ben kalkıp Danimarkalı ile evlensem iki tane düğün mü yapacağız diye sordu. Biri Kürt düğünü biri de Danimarkalı düğünü mü olacak diye böyle tuhaf tuhaf sorular geliyor hani önceden bir domuz eti ile başladı bu sorular çünkü çocuklar hem okulda çok karşılaşıyor doğum günlerinde falan. Jelatinsiz şeker bilmem ne falan derken ondan sonra başlıyorlar kimlik kavgasına. Bende de öyle oluyor yani yetişkinim ama onları yansıtmamaya çalışıyorum o kargaşayı.”

Katılımcıların psikolojik yaşantılarına ilişkin bulgulara topluca bakıldığında göç yaşantısı olan bireylerin psikolojik yaşantılarının zaman zaman uyum güçlükleri zaman zaman ise görece daha ağır psikolojik sorunlar biçiminde kendini gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu bulgular psikolojik yaşantıların ve zorlanmaların oldukça karmaşık toplumsal ve kişisel dinamiklerinin de olduğunu ve bu gözle daha kapsamlı bir biçimde ele alınması gerektiğini düşündürmektedir.

5.2.5. Tema 5: İhtiyaçlar

Bu araştırmada göç yaşantısı olan bireylerin psikolojik/psikososyal ihtiyaçlarının da ayrı bir tema olarak ortaya çıktığı görülmüştür. İhtiyaçlar temasında yabancı bir kültüre uyum ile ilgili ihtiyaçlar ve psikolojik destek ihtiyacı ön plana çıkmaktadır. Yabancı bir kültüre uyum sürecinde katılımcıların sosyal ilişki, profesyonel destek ve değişim ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Analizlerde katılımcıların psikolojik destek ihtiyaçlarını gidermek için de çeşitli yollara başvurdıkları ve yardım arayışı içinde oldukları anlaşılmaktadır. Psikolojik destek ihtiyacı duyan katılımcıların bazıları

profesyonel destek almakta bazıları ise kendi yöntemleriyle psikolojik sorunlarını aşmaya çalışmaktadır.

Göç deneyimiyle birlikte bireyler psikolojik ve sosyokültürel anlamda bir uyum yakalama çabasına girerler. Katılımcıların farklı bir kültüre uyum sürecindeki ihtiyaçlarına bakıldığında, toplumsal yaşam temasında da bahsedildiği üzere, kendi kültüründen, samimi arkadaşlık ilişkilerine ihtiyaçları olduğu görülmektedir (bkz. Katılımcı 22, 24 ve 32, s. 85). Daha samimi sosyal ilişkilerin yanında hayatlarında bir değişim ihtiyacı duydukları ve bu değişim ihtiyacının stresli iş ve okul hayatından uzaklaşma, tatil yapma, daha iyi bir eğitim alma ve yaşadığı çevrede yabancıların daha çok kabul görmesine ihtiyaç duyma gibi ihtiyaçlar olduğu anlaşılmaktadır. Bağlam değişikliğine ihtiyacı olduğunu belirten Katılımcı 23'ün, kendini Danimarka'da iken yabancı hissettiğini ancak başka ülkelere turist olarak gittiğinde bu hissin oluşmadığını belirtmesi oldukça çarpıcıdır:

“Kendimi daha iyi hissetmek için bağlam değişikliği diyebiliriz. Dediğim gibi yani Türkiye'ye gittiğim zaman sonuçta yani bir de şey var insan içinde bulunduğu bağlama göre kendini tanımlayabiliyor ya da tanımlıyor. Bu, gerek mesleki olarak ya da sıradan bir kişi olarak ya da bir akraba olarak, bir arkadaş olarak. Dediğim gibi ben yeri gelince ne bileyim yurtdışına çıktığım zaman kendimi biraz daha farklı hissedebiliyorum, yaşayabiliyorum. En azından o şey duygusu göçmen olma, yabancı olma, farklı olma duygusunu fazla yaşamıyorum. O, bağlamla bağlantılı bir olay yani Danimarka'daki bağlam, bende bırakmış olduğu duygu şey duygusu işte yani kendini biraz farklı görme, farklı hissetme ki şey anlamında söylemiyorum pozitif değil, daha çok negatif aslında...”

Bu ifadeye bakıldığında göçmenlerin hem toplumdaki konumlarına ilişkin algıları hem de yerlilerle etkileşimleri sonucunda kabul görme veya dışlanmaya maruz kalma deneyimlerinin ne kadar “yabancı” hissettikleri üzerinde etkisi olduğu görülebilmektedir. Bireyin yaşadığı ülkede kendini yabancı hissetmesi, başka bir ülkeye giderek yabancılık hissinden kısa bir süre de olsa uzaklaşma ihtiyacını göstermektedir.

Katılımcıların uyum ile ilgili ihtiyaçlarından bir diğeri de profesyonel destek ihtiyacı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaç hem sosyal hem de psikolojik destek olarak kendini göstermektedir. Kimi zaman ebeveynlerin çocuklarını farklı bir kültürde yetiştirmekle ilgili profesyonel bir desteğe ihtiyaç duyduğu görülürken (bkz. Katılımcı 32, s. 85) kimi zaman ebeveyninin yaşadığı uyum sorunundan dolayı ebeveyni için sosyal ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyan katılımcıların olduğu görülmektedir (bkz. Katılımcı 28, s. 86).

Psikolojik destek almaya yönelik ihtiyaçlar söz konusu olduğunda, göçmenlerin anadillerinde destek alabilme ihtiyaı ile birlikte, psikolojik destek süreçlerine yönelik baskın gruptan daha farklı ihtiyaçları vardır. Bu bulgu literatürdeki bazı araştırma bulgularıyla da örtüşmektedir. Bektaş (2006, s. 47) ok kültürlü toplumların oluşumuyla birlikte azınlıkların ihtiyaçlarının daha dikkat çekmeye başladığını ve bu bağlamda psikolojik danışma kuramlarının çok kültürlü toplumların ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını ileri sürmektedir. Buna paralel olarak çok kültürlü toplumlarda göçmenler ve yerliler arasında medikal servislerden yararlanma oranında bir fark görülmese de göçmenlerin yerlilere göre psikolojik problemlere bağlı olarak profesyonel bir yardım alma oranının daha düşük olduğu belirlenmiştir (Kirmayer vd., 2007, s. 299). Bu çalışmada da katılımcıların, psikolojik desteğe ihtiyaç duysalar bile profesyonel bir destek almak yerine kendince yöntemler bulma, aile ve arkadaşlardan destek alma gibi yollara başvurduğu (bkz. Katılımcı 25 ve 15, s. 89), randevunun çok geç zamana verilmesinden dolayı beklemek istemedikleri için yardım almadıkları (bkz. Katılımcı 30, s. 89) görülmektedir.

Göçmenlerin yaşanılan yerin diline hakimiyet durumu, bireylerin psikolojik sağlıklarını etkileyebileceği gibi, psikolojik destek almaya yönelik ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini de etkilemektedir. A.B.D’de yaşayan Türk göçmenlerle yapılan bir çalışmada katılımcıların çoğunun kendi anadillerinde psikolojik destek alabilmenin önemini vurgulaması, hem iletişimi daha kolay kılabilieceği hem de kültürel sorunların daha iyi anlaşılacağı yönünde değerlendirilmektedir (Sohtorik & McWilliams, 2011, s. 73). Nitekim bu çalışmada da katılımcılardan birinin (bkz. Katılımcı 32, s. 90) Türk psikologlara ulaşmanın kolay olmamasından dolayı psikolojik destek almaktan vazgeçtiği görülmektedir. Aynı zamanda katılımcıların kendi kültüründen veya kültürünü bilen, kendisi gibi göçmen olan ruh sağlığı çalışanlarından destek almayı tercih ettikleri dikkat çekmektedir (bkz. Katılımcı 14 ve 24, s. 91). Bu bulgulara bakıldığında, farklı bir kültürün yesi olmak, farklı değer ve inançlara sahip olmak, yaşanılan yerin diline hakim olmamak gibi nedenlerin göçmenlerin sorunlarını aşma konusunda yeterli desteği alıp alamayacaklarına dair endişe duymasına neden olabildiği görülmektedir.

Sonuç olarak, bu araştırmada göç deneyimi yaşamış bireylerin psikolojik/psikososyal yaşantıları ve ihtiyaçlarının “g süreci”, “toplumsal yaşam”, “aile yaşantısı”, “psikolojik yaşantılar” ve “ihtiyaçlar” temaları altında ortaya çıktığı belirlenmiştir. Temalara bakıldığında katılımcıların olumlu ve olumsuz farklı yaşantıları

olduğu görülmektedir. Başka bir kültürde yaşama uyum sürecinde bireylerin sosyal ve psikolojik destek ihtiyaçlarının hem yakın çevresinden hem yaşanılan toplumdan hem de profesyonel hizmet kaynaklarından beklendiği anlaşılmaktadır. Türkiye’den yurtdışına göç etmiş bireylerin kendi kültürlerini koruma çabaları ile birlikte yeni bir kültüre uyum sağlama çabasının bireylerin hem aile yaşantılarını hem de toplumsal yaşantılarını etkilediği dikkat çekmektedir. Bu nedenle göçmen bireylerin farklı bir kültürde yaşıyor olmakla ilgili yaşantılarından kaynaklanan psikolojik/psikososyal ihtiyaçlarının bireylerin kültürel arka planları da göz önüne alınarak etkili bir şekilde verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

5.3. Öneriler

5.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler

Kendi kültüründen farklı bir kültüre göç etmiş bireylerle çalışan ruh sağlığı çalışanlarının, çalıştıkları bireylerin kültürel arka planını göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bununla birlikte, bireylerin aile dinamikleri, kültürel kimlikleri ve kendilerine ilişkin algıları da önem kazanmaktadır. Jenerasyon farklılıklarının ve aile içinde baskın olan kültürün de uyum sürecini ve bireylerin psikolojik sağlıklarını etkiledikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Ruh sağlığı çalışanı ile danışanın ortak bir dilde anlaşamaması halinde kullanılan tercümanlık hizmetlerinin yanlış anlaşılmaya yol açmasından korkmaları nedeniyle katılımcılar tarafından tercih edilmediği görülmektedir. Bu nedenle göçmenlerin anadillerinde hizmet veren ruh sağlığı çalışanlarına ulaşılabilirliğinin kolaylaştırılması, psikolojik/psikososyal destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması veya var olan hizmetlerin varlığının göçmenlere bildirilmesiyle ilgili çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Özellikle birinci jenerasyon göçmenlerin dili hala öğrenmemiş olması veya çok az biliyor olması, sosyal çevresinin sadece kendi kültüründen bireylerle sınırlı olması gibi nedenlerden dolayı sosyal aktivitelerinin de sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Evlerinden ve tanıdık çevrelerinden çok fazla uzaklaşmayan bireylerin var olan psikolojik/psikososyal hizmetlerin varlığından bihaber olması da mümkün görülmektedir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların kendi aile büyüklerinden bahsederken çoğunun dil bilmediği ve sosyal olarak fazla aktif olmadıkları görülmektedir. Bu nedenle evlerinden ve mahallelerinden fazla uzaklaşmayan, dil yeterliliği olmayan ve psikolojik problemler yaşayan göçmen bireylerin ihtiyaç duydukları desteğe ulaşmaları önemlidir. Bu bireylerin psikolojik

desteğin tanımına ilişkin sahip oldukları olumsuz düşüncelerden ve hatalı bilgilerden arınmaları gerekmektedir. Bu amaçla psikolojik sağlıklarının iyileştirilmesi açısından bir araya geldikleri dernekler, camiler gibi sosyal alanlarda bilgilendirmeler yapılabilir ve bireysel danışmalara ek olarak, düzenli psikoeğitsel seminerler ve grupla psikolojik danışma uygulamaları ile tek seferde daha fazla kişiye ulaşılabilir. Yapılacak olan bu tür uygulamaların bireylerin kendine benzeyen diğer göçmen bireylerle bir araya gelme ihtiyacını karşılamasıyla birlikte yaşadıkları psikolojik problemlerle baş etme konusunda da onlara yardım edebileceği düşünülmektedir.

Yapılan çalışmada göç yaşantısı olan bireylerin sorunlarının bir boyutuyla toplumsal diğer boyutuyla da bireysel olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda toplumsal arka planın daha çok etkili olduğu sosyal adaptasyon sorunlarının çözümünde önleyici rehberlik hizmetleri kapsamında eğitici hizmetlerin verilmesi daha uygun görülmektedir. Bu amaçla Dışişleri Bakanlığı ve/veya ilgili diğer bakanlıklar aracılığıyla bu yönlü eğitimlerin yurt dışında yaşayan bireylere ulaştırılması sorunların ortaya çıkmadan önlenmesine hizmet edebilecektir. Bireysel psikolojik hizmetlerin de yine aynı bakanlıklar aracılığıyla yurt dışında yaşayan göçmen vatandaşlara sürekliliği olacak biçimde sağlanması son derece önemli görülmektedir. Bu hizmetlerin sağlıklı bir biçimde verilmesinin dil ve kültürel öğelerle yakından ilişkili olduğu göz önüne alındığında hizmeti veren profesyonellerin göçmenlerle benzer kültüre sahip olmasının çok daha işlevsel olacağı söylenebilir.

5.3.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler

Bu araştırmada jenerasyon farkları, görüşme yapılan bireylerin ifadelerinden yola çıkılarak incelenmektedir. İleri çalışmalarda jenerasyon farklarının kültürlerarası uyum sürecine etkisi, farklı jenerasyonlardan eşit sayıda katılımcı ile çalışılarak daha kontrollü bir şekilde incelenebilir. Ayrıca 18 yaş altı Türkçe bilen katılımcıya ulaşmada zorluklar yaşandığı için ileri araştırmalarda Türkçe bilmeyen 18 yaş altı katılımcılar için tercüman yardımıyla görüşmeler gerçekleştirilebilir.

Literatürde farklı kültürde yaşayan bireylerin psikolojik/psikososyal yaşantıları ve ihtiyaçlarını inceleyen kapsamlı araştırmaların eksikliği söz konusudur. Bu araştırmada Türkiye’den yurtdışında göç etmiş farklı yerel kültürlerle sahip bireylerle görüşmeler yapılmış ve bu yerel kültürel farklılıklar göz ardı edilmiştir. Ne var ki Türk kültürü genel anlamda tek bir çatı altında incelense de farklı pek çok alt kültürü içinde barındırmaktadır.

İleri araştırmalarda yerel kültürel farklılıkların gç olgusu bağlamında farklılıklara yol açıp amadığı incelenebilir. Bu durum farklı kültürel özelliklere sahip bireylerle yürütülecek psikolojik danışma hizmetlerinin sınırları ve içeriğinin de belirlenmesine hizmet edebilecektir.

Kültürlerarası gç yaşayan bireylerin yaşadıkları psikolojik problemleri ölmeye dönük bu popülasyona özgü çeşitli ölçekler geliştirilebilir. Böylece bu kitlenin yaşadıkları sorunların nicel olarak değerlendirilebilmesi olanağı doğabilir. Bireylerin kişilik özelliklerinin farklı bir kültüre uyum süreçlerini etkiliyor olabildiği düşünüldüğünde, kişilik özelliklerini ölçen lme araçları kullanarak çeşitli çalışmalar yapılabilir. Nitel çalışmaların farklı yöntemleri kullanarak da bu konuda farklı çalışmalar gerçekleştirilebilir. Ayrıca bu araştırmada elde edilen bulgular yardımıyla göçmen bireylerin psikolojik/psikososyal ihtiyaçları göz önünde bulundurularak bireysel ve/veya grupla psikolojik danışma yöntemleri içeren deneysel çalışmalar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, M. A. (2014). Fransa'daki Türk göçmenlerinin etnik ve dinî kimlik algıları. *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 70, 22-58.
- Arends-Tóth, J., and Van de Vijver, F. J. (2004). Domains and dimensions in acculturation: Implicit theories of Turkish–Dutch. *International Journal of Intercultural Relations*, 28(2004), 19-35.
- Arends-Tóth, J., and Van de Vijver, F. J. (2007). Acculturation attitudes: A comparison of measurement methods. *Journal of Applied Social Psychology*, 37(7), 1462-1488.
- Ataca, B., and Berry, J. W. (2002). Psychological, sociocultural, and marital adaptation of Turkish immigrant couples in Canada. *International Journal of Psychology*, 37(1), 13-26.
- Aziz, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri* (10. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Balls-Organista, P., Organista, K. C., and Kurasaki, K. (2003). The relationship between acculturation and ethnic minority mental health K. M. Chun, P. B. Organista and G. Marin (Eds.), *Acculturation: Advances n Theory, Measurement, and Applied Research* içinde (s. 139-162). Washington, DC: American Psychological Association.
- Basit, T. (2003) Manual or electronic? The role of coding in qualitative data analysis, *Educational Research*, 45(2), 143-154, DOI: 10.1080/0013188032000133548
- Baş, T. ve Akturan, U. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Nvivo ile veri analizi, örnekleme, analiz, yorum*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Beirens, K., and Fontaine, J. R. (2011). Somatic and emotional well-being among Turkish immigrants in Belgium: Acculturation or culture? *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 42(1), 56-74.
- Bektaş, Y. (2006). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ve psikolojik danışman eğitimindeki yeri. *Ege Eğitim Dergisi*, 7(1).
- Bektaş, Y., Demir, A., and Bowden, R. (2009). Psychological adaptation of Turkish students at US campuses. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 31(2), 130-143.
- Bengi-Arslan, L., Verhulst, F. C., and Crijnen, A. A. (2002). Prevalence and determinants of minor psychiatric disorder in Turkish immigrants living in the Netherlands. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 37(3), 118-124.

- Berry, J. W. (1974). Psychological aspects of cultural pluralism: Unity and identity reconsidered. *Topics in culture learning*, 2, 17-22.
- Berry, J. W., Kim, U., Minde, T., and Mok, D. (1987). Comparative studies of acculturative stress. *International migration review*, 491-511.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied psychology*, 46(1), 5-34.
- Berry, J. W. (2001). A psychology of immigration. *Journal of social issues*, 57(3), 615-631.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International journal of intercultural relations*, 29(6), 697-712.
- Berry, J. W. (2006a). Stress perspectives on acculturation. . D. L. Sam and J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* içinde (s. 43-57). New York: Cambridge University Press.
- Berry, J. W. (2006b). Contexts of acculturation. D. L. Sam and J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* içinde (s. 27-42). New York: Cambridge University Press.
- Berry, J. W. (2006c). Personality and individual factors. D. L. Sam and J. W. Berry (Eds.), *The cambridge handbook of acculturation psychology* içinde (s. 113-128). New York: Cambridge University Press.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., and Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied psychology*, 55(3), 303-332.
- Berry, J. W., and Sabatier, C. (2010). Acculturation, discrimination, and adaptation among second generation immigrant youth in Montreal and Paris. *International journal of intercultural relations*, 34(3), 191-207.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Breugelmans, S. M., Chasiotis, A., and Sam, D. (2015). Kültürlerarası psikoloji: Araştırma ve uygulamalar. (Çev. Ed. L. P. Tosun). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bhugra, D. (2003). Migration and depression. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 108(418), 67-72.
- Bhugra, D., Gupta, S., Bhui, K., Craig, T. O. M., Dogra, N., Ingleby, J. D., Kirktride, J., Moussaoui, D., Nazroo, J., Qureshi, A., Stompe, T., and Tribe, R. (2011). WPA guidance on mental health and mental health care in migrants. *World Psychiatry*, 10(1), 2-10.

- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi: Teknikler ve örnek çalışmalar*. (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Black, J. S., Mendenhall, M., and Oddou, G. (1991). Toward a comprehensive model of international adjustment: An integration of multiple theoretical perspectives. *Academy of management review*, 16(2), 291-317.
- Bochner, S. (2003). Culture shock due to contact with unfamiliar cultures. *Online readings in psychology and culture*, 8(1), 7.
- Boneva, B. S., and Frieze, I. H. (2001). Toward a concept of a migrant personality. *Journal of Social Issues*, 57(3), 477-491.
- Bos, W., and Tarnai, C. (1999). Content analysis in empirical social research. *International journal of educational research*, 31(8), 659-671.
- Breslau, J., Borges, G., Hagar, Y., Tancredi, D., and Gilman, S. (2009). Immigration to the USA and risk for mood and anxiety disorders: variation by origin and age at immigration. *Psychological Medicine*, 39(7), 1117-1127.
- Brinkmann, S. (2014). Interview. In *Encyclopedia of critical psychology* (pp. 1008-1010). Springer New York.
- Briones, E., Verkuyten, M., Cosano, J., and Tabernero, C. (2012). Psychological adaptation of Moroccan and Ecuadorean immigrant adolescents in Spain. *International Journal of Psychology*, 47(1), 28-38.
- Byrne, D. (2005). *Social exclusion*. (Second Edition). Berkshire, England: Open University Press.
- Caetano, R., and Clark, C. L. (2003). Acculturation, alcohol consumption, smoking, and drug use among Hispanics. K. M. Chun, P. B. Organista and G. Marin (Eds.), *Acculturation: Advances in theory, measurement, and applied research* içinde(s. 223-240). Washington, DC: American Psychological Association.
- Calzada, E. J., Huang, K. Y., Covas, M., Ramirez, D., and Brotman, L. M. (2016). A longitudinal study of cultural adaptation among Mexican and Dominican immigrant women. *Journal of international migration and integration*, 17(4), 1049-1063.
- Čeněk, J., and Hrabálek, M. (2016). Cultural adaptation of Czech citizens in the Republic of Turkey. *The Journal of Education, Culture, and Society*, (2), 111-127.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (Çev. Ed: M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Crowley, B. P., and Delfico, J. F. (1996). Content analysis: A methodology for structuring and analyzing written material. *United States General Accounting Office (GAO), Program Evaluation and Methodology Division*.
- Çelik, C. (2008). Almanya’da Türkler: Sürekli yabancılık, kültürel çatışma ve din. *Milel ve Nihal inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi*, 5(3), 105-142.
- Davison, G. C., and Neale, J. M. (2004). *Anormal psikolojisi*. (Çev. Ed. İ. Dağ). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Demes, K. A., and Geeraert, N. (2014). Measures matter: Scales for adaptation, cultural distance, and acculturation orientation revisited. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 45(1), 91-109.
- Ertem, İ. S. (2013). Yurt dışında yaşayan ikinci kuşak Türk çocuklarının Türkçeyi kullanım durumları ve dil-kültür ilişkisi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4), 261-270.
- Familiar, I., Borges, G., Orozco, R., and Medina-Mora, M. E. (2011). Mexican migration experiences to the US and risk for anxiety and depressive symptoms. *Journal of affective disorders*, 130(1), 83-91.
- Fassaert, T., De Wit, M. A., Tuinebreijer, W. C., Knipscheer, J. W., Verhoeff, A. P., Beekman, A. T., and Dekker, J. (2011). Acculturation and psychological distress among non- Western Muslim migrants-a population-based survey. *International Journal of Social Psychiatry*, 57(2), 132-143.
- Fenta, H., Hyman, I., Rourke, S. B., Moon, M., and Noh, S. (2010). Somatic symptoms in a community sample of Ethiopian immigrants in Toronto, Canada. *International Journal of Culture and Mental Health*, 3(1), 1-15.
- Finch, B. K., Kolody, B., and Vega, W. A. (2000). Perceived discrimination and depression among Mexican-origin adults in California. *Journal of Health and Social Behavior*, 295-313.
- Gül, V. ve Kolb, S. (2009). Almanya’da yaşayan genç Türk hastalarda kültürel uyum, iki kültürlülük ve psikiyatrik bozukluklar. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(2), 138-143.
- Hünler, O. S. (2007). Factors related to psychological problems and life satisfaction of newcomer Turkish immigrants in the Netherlands. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi*.
- Jurado, D., Alarcón, R. D., Martínez-Ortega, J. M., Mendieta-Marichal, Y., Gutiérrez-Rojas, L., and Gurpegui, M. (2017). Factors associated with psychological distress

- or common mental disorders in migrant populations across the world. *Revista de Psiquiatria y Salud Mental (English Edition)*, 10(1), 45-58
- Jurcik, T., Chentsova-Dutton, Y. E., Solopieieva-Jurcikova, I., and Ryder, A. G. (2013). Russians in treatment: The evidence base supporting cultural adaptations. *Journal of clinical psychology*, 69(7), 774-791.
- Karaeminoğulları, A., Doğan, A. ve Bozkurt, S. (2009). Kültürlerarası adaptasyon envanteri (Cross cultural adaptability inventory-CCAI) üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 331-349.
- Keyes, C. L., and Ryff, C. D. (2003). Somatization and mental health: A comparative study of the idiom of distress hypothesis. *Social Science & Medicine*, 57(10), 1833-1845.
- Kirmayer, L. J., Weinfeld, M., Burgos, G., du Fort, G. G., Lasry, J. C., and Young, A. (2007). Use of health care services for psychological distress by immigrants in an urban multicultural milieu. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 52(5), 295-304.
- Koydemir, S. ve Schütz, A. (2014). Almanya'daki Türk göçmenlerde yaşam doyumu: Kültürel kimlik ve benlik kurgularının rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(42), 208-220.
- Kunuroglu, F., van de Vijver, F., and Yagmur, K. (2016). Return migration. Online Readings in Psychology and Culture, 8(2). <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1143>
- Kuo, B. C., and Roysircar, G. (2006). An exploratory study of cross-cultural adaptation of adolescent Taiwanese unaccompanied sojourners in Canada. *International Journal of Intercultural Relations*, 30(2), 159-183.
- Krippendorff, K. (2004). Content analysis: An introduction to its methodology. London: Sage Publications.
- Ladin, K., and Reinhold, S. (2013). Mental health of aging immigrants and native-born men across 11 European countries. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 68(2), 298-309.
- Leong, F. T., and Lau, A. S. (2001). Barriers to providing effective mental health services to Asian Americans. *Mental health services research*, 3(4), 201-214.

- Levecque, K., Lodewyckx, I., and Bracke, P. (2009). Psychological distress, depression and generalised anxiety in Turkish and Moroccan immigrants in Belgium. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 44(3), 188-197.
- Lindert, J., von Ehrenstein, O. S., Priebe, S., Mielck, A., and Brähler, E. (2009). Depression and anxiety in labor migrants and refugees—a systematic review and meta-analysis. *Social science & medicine*, 69(2), 246-257.
- Lueck, K., and Wilson, M. (2010). Acculturative stress in Asian immigrants: The impact of social and linguistic factors. *International Journal of Intercultural Relations*, 34(1), 47-57.
- Man, F. (2016). “Günah keçileri” ya da “olağan şüpheliler” olarak Suriyeliler. *Çalışma ve Toplum*, 3, 1147-1169.
- Mao, R., and Liu, Y. (2016). Social support: A moderator between cultural intelligence and cross-cultural adaptation of international students in Chinese universities. *International Forum of Teaching and Studies*, 12(2), 32-36.
- Marshall, C., and Rosmann, G. B. (1999). *Designing qualitative research*. (3rd Edition). London: Sage Publication.
- Miles, M. B., and Huberman, A. M. (2016). *Nitel veri analizi*. (Çev. Ed: S. Akbaba Altun ve A. Ersoy). Ankara: Pegem Akademi.
- Mikolajczyk, R. T., Bredehorst, M., Khelaifat, N., Maier, C., and Maxwell, A. E. (2007). Correlates of depressive symptoms among Latino and Non-Latino white adolescents: findings from the 2003 California Health Interview Survey. *BMC Public Health*, 7(1), 21.
- Morawa, E., and Erim, Y. (2014). Acculturation and depressive symptoms among Turkish immigrants in Germany. *International journal of environmental research and public health*, 11(9), 9503-9521.
- Morawa, E., Dragano, N., Jöckel, K. H., Moebus, S., Brand, T., and Erim, Y. (2017). Somatization among persons with Turkish origin: Results of the pretest of the German National Cohort Study. *Journal of psychosomatic research*, 96, 1-9.
- Noh, S., Beiser, M., Kaspar, V., Hou, F., and Rummens, J. (1999). Perceived racial discrimination, depression, and coping: A study of Southeast Asian refugees in Canada. *Journal of health and social behavior*, 40, 193-207.

- Oberg, K. (1954). Culture shock. *Women's Club of Rio de Janeiro*'da sunulan bildiri, <http://www.youblisher.com/p/53061-Please-Add-a-Title/> (Erişim tarihi: 01.05.2017)
- Plener, P. L., Munz, L. M., Allroggen, M., Kapusta, N. D., Fegert, J. M., and Groschwitz, R. C. (2015). Immigration as risk factor for non-suicidal self-injury and suicide attempts in adolescents in Germany. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 9(1), 34.
- Ponizovsky, A. M., and Ritsner, M. S. (2004). Patterns of loneliness in an immigrant population. *Comprehensive Psychiatry*, 45(5), 408-414
- Redfield, R., Linton, R., and Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for the study of acculturation. *American Anthropologist*, 38, 149-152.
- Ritsner, M., and Ponizovsky, A. (1998). Psychological symptoms among an immigrant population: A prevalence study. *Comprehensive psychiatry*, 39(1), 21-27.
- Ritsner, M., and Ponizovsky, A. (2003). Age differences in stress process of recent immigrants. *Comprehensive psychiatry*, 44(2), 135-141.
- Sam, D., L. (2000) Psychological adaptation of adolescents with immigrant backgrounds, *The Journal of Social Psychology*, 140(1), 5-25, DOI: 10.1080/00224540009600442
- Sam, L. D. (2006). Acculturation: Conceptual background and core components. . D. L. Sam and J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* içinde (s. 11-26). New York: Cambridge University Press.
- Sapancalı, F. (2005). *Sosyal dışlanma*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Sili-Kalem, A. (2015). Türk çayına süt katmak: Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin gündelik hayatları. *İnsan & Toplum Dergisi*, 5(10), 43-72.
- Sohtorik, Y., and McWilliams, N. (2011). Hugging, drinking tea, and listening: Mental health needs of Turkish immigrants. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 39(2), 66-77.
- Şahin, C. (2001). Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 57-67.
- Takeuchi, D. T., Zane, N., Hong, S., Chae, D. H., Gong, F., Gee, G. C., Walton, E., Sue, S., and Alegria, M. (2007). Immigration-related factors and mental disorders among Asian Americans. *American Journal of Public Health*, 97(1), 84-90.

- Tanyaş, B. (2014). Nitel araştırma yöntemlerine giriş: Genel ilkeler ve psikolojideki uygulamaları. *Eleştirel Psikoloji Bülteni (Psikolojide Araştırma ve Yöntem Tartışmaları Özel Sayısı)*, 5, 25-38.
- Temel-Eğinli, A., ve Yalçın, M. (2016). Kültürlerarası yeterliliğin gelişmesi ve kültürlerarası uyum. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 7(13), 6-27.
- Teodorescu, D. S., Siqveland, J., Heir, T., Hauff, E., Wentzel-Larsen, T., and Lien, L. (2012). Posttraumatic growth, depressive symptoms, posttraumatic stress symptoms, post-migration stressors and quality of life in multi-traumatized psychiatric outpatients with a refugee background in Norway. *Health and quality of life outcomes*, 10(1), 84.
- Tuzcu, A., ve Bademli, K. (2014). Göçün psikososyal boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(1):56-66.
- Tuzcu, A., ve Ilgaz, A. (2015). Göçün kadın ruh sağlığı üzerine etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(1), 56-67.
- Trimble, J. E. (2003). Introduction: Social change and acculturation. K. M. Chun, P. B. Organista and G. Marin (Eds.), *Acculturation: Advances in theory, measurement, and applied research* içinde (s. 3-14). Washington,DC: American Psychological Association.
- Ulukan, N. C. (2013). Göçmenler için kaçış yok: Göç politikaları ve göçmen emeği. *Eğitim Bilim Toplum*, 11(44), 32-47.
- Uluşahin, A., Başoğlu, M. and Paykel, E. S. (1994). A cross-cultural comparative study of depressive symptoms in British and Turkish clinical samples. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 29(1), 31-39.
- Van Manen, M. (2016). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*. New York: Routledge.
- Vedder, P., and Virta, E. (2005). Language, ethnic identity, and the adaptation of Turkish immigrant youth in the Netherlands and Sweden. *International journal of intercultural relations*, 29(3), 317-337.
- Virta, E., Sam, D. L., and Westin, C. (2004). Adolescents with Turkish background in Norway and Sweden: A comparative study of their psychological adaptation. *Scandinavian journal of psychology*, 45(1), 15-25.

- Wallace, S., Nazroo, J., and B  cares, L. (2016). Cumulative effect of racial discrimination on the mental health of ethnic minorities in the United Kingdom. *American journal of public health*, 106(7), 1294-1300.
- Wang, J., Hong, J. Z., and Pi, Z. L. (2015). Cross-cultural adaptation: The impact of online social support and the role of gender. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 43(1), 111-121.
- Ward, C., and Chang, W. C. (1997). "Cultural fit": A new perspective on personality and sojourner adjustment. *International Journal of Intercultural Relations*, 21(4), 525-533.
- Ward, C., Okura, Y., Kennedy, A., and Kojima, T. (1998). The U-curve on trial: A longitudinal study of psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transition. *International Journal of Intercultural Relations*, 22(3), 277-291.
- Ward, C., and Kennedy, A. (1999). The measurement of sociocultural adaptation. *International journal of intercultural relations*, 23(4), 659-677.
- Ward, C., and Rana-Deuba, A. (1999). Acculturation and adaptation revisited. *Journal of cross-cultural psychology*, 30(4), 422-442.
- Warfa, N., Bhui, K., Craig, T., Curtis, S., Mohamud, S., Stansfeld, S., McCrone, P. and Thornicroft, G. (2006). Post-migration geographical mobility, mental health and health service utilisation among Somali refugees in the UK: a qualitative study. *Health & place*, 12(4), 503-515.
- Winkelman, M. (1994). Cultural shock and adaptation. *Journal of Counseling and Development: JCD*, 73(2), 121.
- Yazgan, P. (2010). *Danimarka'daki T  rkiye k  kenli g   menlerin aidiyet ve kimlikleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya   niversitesi Sosyal Bilimler Enstit  s  .
- Yazıcı, Z. (2011). Okul  ncesi d  nemdeki g   men   ocukların iki dilli ve   ok k  lt  rl   ortamda    renmeleri   zerine. E. Esen ve Z. Yazıcı (Eds.), *Onlar bizim hem   hrimiz uluslararası g    ve hizmetlerin k  lt  rlerarası a  ılımı* i  inde (s. 75-84). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve   im  ek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel ara  tırma y  ntemleri*. (10. Baskı). Ankara: Se  kin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası g   :   e  itleri, nedenleri ve etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.

Zhang, J., Fang, L., Wu, Y. W. B., and Wieczorek, W. F. (2013). Depression, anxiety, and suicidal ideation among Chinese Americans: a study of immigration-related factors. *The Journal of nervous and mental disease*, 201(1), 17-22.

EK-1. Yetişkin Görüşme Formu

Kişisel Bilgiler

1. Cinsiyet: ☐ Kadın ☐ Erkek
2. Yaş:
3. Eğitim durumu:
 - ☐ Okur-yazar değil
 - ☐ Okur-yazar
 - ☐ İlkokul
 - ☐ Lise
 - ☐ Lisans
 - ☐ Yüksek lisans
 - ☐ Doktora
4. Mesleği:
5. Doğum yeri:
6. Yaşanılan ülke ve kalma süresi
7. Uyuğu:

Evlilik Durumu

8. Medeni durum: ☐ Evli ☐ Bekar ☐ Boşanmış
9. Çocuk sayısı
 - Çocuklar nerede doğdu?
 - ☐ Türkiye’de ☐ Yaşanılan ülkede
 - a. Eşin yaşı:
 - b. Eşin eğitim durumu:
 - ☐ Okur-yazar değil
 - ☐ Okur-yazar
 - ☐ İlkokul
 - ☐ Lise
 - ☐ Lisans
 - ☐ Yüksek lisans
 - ☐ Doktora
 - c. Eşin mesleği:
 - d. Eşin uyruğu:
 - e. Evlilik süresi:
 - f. Eş ile birlikte yaşama durumu: ☐ Birlikte ☐ Ayrı
 - Boşanmış ise:
 - g. Eşten ayrılma nedeni:

Göç öyküsü

1. Burada bulunma nedeniniz üzerine kısaca ne söyleyebilirsiniz?
2. Buraya geliş sürecinizi kısaca anlatır mısınız?
3. Burada kalabilmek için neler yaptınız?

Görüşme soruları

1. Kendi ülkeniz dışında yaşıyor olmayla ilgili neler söyleyebilirsiniz?
2. Sadece kendi kişisel yaşantınızı göz önüne aldığınızda Türkiye’de yaşamak ile burada yaşamak arasında sizce ne gibi farklar vardır?
3. Burada yaşıyor olmakla ilgili ön plana çıkan duygularınızdan söz eder misiniz? Neler hissediyorsunuz burada yaşamayla ilgili?
4. Burada yaşıyor olmanın size göre en zorlayıcı ve en olumlu tarafı nedir?
5. Farklı bir kültürde ailenizle yaşamak konusunda neler söyleyebilirsiniz? Size göre olumlu ve olumsuz ne gibi durumlar var?
6. Sosyal yaşamda buranın yerli insanlarıyla farklı kültürden biri olarak (yabancı biri olarak) en sık ne gibi durumlar yaşıyorsunuz?
7. Buradaki iş ve arkadaşlık ilişkilerinizden söz eder misiniz?
8. Yaşadığınız yerde kültürünüzü, dininizi veya geleneklerinizi yaşayıp yaşayamama konusunda neler yaşıyorsunuz?
9. Aile içinde hangi dili konuşuyorsunuz? Bunun nedenleri üzerine neler söylemek istersiniz?
10. Çocuklarınızın farklı bir kültürde büyümesi hakkında neler yaşıyorsunuz? (o ülkede yaşayan çocuğu varsa)
11. Türkiye’ye geri dönmeyi planlıyor musunuz? Evet, ise neden hayır ise neden?
12. Burada yaşamamanın ruh haliniz veya psikolojiniz üzerinde ne gibi etkileri olduğunu söyleyebilirsiniz?
13. Burada yaşıyor olmaktan kaynaklı olarak yaşadığınız bir psikolojik sorun var mı? Varsa bunun için yardım aldınız mı? Almadıysanız nedenleri üzerine neler söyleyebilirsiniz?
14. Burada şu an olduğunuzdan daha iyi hissedebilmek için psikolojik yönden nelere ihtiyacınız var?
15. Psikolojik yardım almaya karar verseniz nasıl bir yardım olsun istersiniz?
16. Kendi yaşamınızı buradaki yerli insanların yaşamıyla kıyaslırsanız neler söyleyebilirsiniz?
17. Gurbet denince akla özlem, hasret gibi kelimeler gelir. Bu konuda neler söylemek istersiniz?
18. Son olarak bütün bu konuştuklarımız hakkında veya eklemek istediğiniz bir şey var mı? (Özellikle psikolojik yaşantılarınızla ilgili)

EK-2. Etik Kurulu Karar Belgesi

Evrak Kayıt Tarihi: 29.09.2017

Protokol No: 106517

Tarih: 27.10.2017

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	BAP Projesi-Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Eğitim Bilimleri
BAŞLIK:	Türkiye'den Yurtdışına Göç Etmiş Bireylerin Psikososyal Yaşantıları ve Psikolojik Destek İhtiyaçlarının İncelenmesi
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Yrd. Doç. Dr. Ramazan AKDOĞAN
TEZ YAZARI:	Hazal EKEN
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu
Prof.Dr. Coşkun BAYRAK (Başkan-Eğitim Fak.)	
Prof.Dr. T. Volkan YÜZER (Başkan Yardımcısı-Açıköğretim Fak.)	Prof.Dr. Esra CEYHAN (Eğitim Fak.)
Prof.Dr. Münevver ÇAKI (Güzel Sanatlar Fak.)	Prof.Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ (İkt. ve İdari Bil. Fak.)
Prof.Dr. Handan DEVECİ (Eğitim Fak.)	Prof.Dr. Emel ŞIKLAR (İkt. ve İdari Bil. Fak.)

EK-3. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sayın katılımcı,

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisiyim. Yüksek lisans tezim kapsamında Türkiye’den Avrupa’ya göç etmiş bireylerle ilgili bir araştırma yürüteceğim. Bu form aracılığı ile ise gerçekleştireceğim araştırmaya yönelik size ayrıntılı bilgi vereceğim. Bu formun bir kopyası sizde bir kopyası ise araştırmacı olarak bende kalacaktır. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın hangi amaçla yapıldığını anlamanız ve katılım kararınızı bu bilgilendirme sonucunda özgürce vermeniz gerekmektedir. Lütfen araştırmaya dair aşağıda bulunan bilgilendirme kısmını dikkatle okuyunuz ve aklınıza takılan bir soru olursa bana sormakta tereddüt etmeyiniz.

- Araştırma kapsamında katılımcılarla birebir yaklaşık 30-40 dakikalık görüşmeler gerçekleştirilecektir. Bu görüşmeler soru-cevap şeklinde ilerleyecek ve katılımcıların bireysel görüş ve düşünceleri alınacaktır.
- Gerçekleştirilmiş olan görüşmelerin ses kaydı alınacak, daha sonra bu kayıtlardan yararlanılarak araştırmacı tarafından yazıya dökülecek ve araştırmanın amacı doğrultusunda bilimsel olarak analiz edilecektir.
- Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasındadır ve görüşmeye devam etmek istemeyen bireylerin görüşmeyi sonlandırma ve görüşmeye devam etmeme hakkı söz konusudur.
- Araştırmadan ayrılmak isteyen katılımcıların görüşmeyi sonlandırmaları halinde, onlara ait veriler ve ses kayıtları kullanılmayacak ve imha edilecektir.
- **Yapılan görüşmelerde katılımcıların kimlikleri tamamen gizli tutulacak ve hiçbir şekilde kullanılmayacaktır.**
- Görüşmeler esnasında elde edilen bilgiler ve sarf edilen cümleler, tez metninde kısmen ya da tamamen kullanılabilecek olup, bu bilgiler verilirken katılımcıların kimliğine dair bilgiler gizli tutulacak, gerekirse rumuz kullanılacaktır.
- Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerdeki ses kayıtları ve notlar tamamen bilimsel çalışma amacıyla kullanılacaktır.

Yukarıda verilen bilgileri okudum, anladım. Anlamadığım yerler için sorular sorup yanıtlarımı açıkça aldım. Uygulamaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının ismi: _____

Katılımcının imzası: _____

Tarih: _____

Katılımcının araştırmaya yönelik sorularını yanıtladım. Katılımcı, araştırmaya katılma konusunda özgürce karar vermiş olup herhangi bir baskım söz konusu olmamıştır.

Araştırmacının adı: _____

Araştırmacının imzası: _____

Tarih: _____